

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**GÜVENLİK VE KİMLİK BAĞLAMINDA İNSAN İHTİYAÇLARI
TEORİSİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ KÜRT SORUNU'NA
UYGULANMASI**

Ferda FAHİRİOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

**GÜVENLİK VE KİMLİK BAĞLAMINDA İNSAN İHTİYAÇLARI TEORİSİ'NİN
TÜRKİYE'DEKİ KÜRT SORUNU'NA UYGULANMASI**

Ferda FAHRİOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Ferda FAHRİOĞLU tarafından hazırlanan "Güvenlik ve Kimlik Bağlamında İnsan İhtiyaçları Teorisi'nin Türkiye'deki Kürt Sorununa Uygulanması" başlıklı bu çalışma, 18/01/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet Saras

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

Doç. Dr. Havva Kök Arslan

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Müge Kınacıoğlu

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

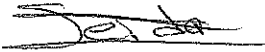
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18/01/2013

FERDA FAHRİOĞLU

TEŞEKKÜR

Akademik yaşamdaki ilk adım olan Yüksek Lisans sürecinde gerek beni Barış ve Çatışma Çalışmaları alanı ile tanıştıran gerekse tez çalışmam boyunca bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Havva KÖK ARSLAN'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Yazdığım teze yönelttikleri eleştirilerle beni daha çok düşünmeye ve araştırmaya sevk eden değerli diğer jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Mithat SANCAR'a ve Doç. Dr. Müge KINACIOĞLU'na çok teşekkür ederim. İki yıl boyunca birlikte çalıştığım ve akademideki ilk deneyimlerimi paylaşırken bana yardımcı olan Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü akademik ve idari personellerine paylaşımlarından dolayı teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca bana ayrı ayrı evlerinin kapılarını açan ve beni konuk eden Fatma'ya, Nurcan Abla'ya, çok sevdiğim lise arkadaşım Zehra ÇALPAN'a ve ev arkadaşları Neslihan ile Melahat'e konukseverlikleri ve destekleri için teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Benden dualarını hiç esirgemeyen annem Sultan FAHRİOĞLU'na ve eğitim hayatım boyunca beni koşulsuzca sürekli destekleyen babam Mehmet FAHRİOĞLU'na hep yanımda oldukları için çok teşekkür ederim. Onlardan uzak olsam da desteklerini ve sevgilerini her zaman hissettiğim abim Serhat'a, kardeşlerim Bêwar'a, Evin'e, Aram'a, Ciwan'a ve Armanç'a başta olmak üzere isimlerini burada tek tek sayamadığım bütün aileme çok teşekkür ederim. Son olarak, iki yıldır her an yanımda olan ve bana en büyük desteği, sabrı ve sevgiyi gösteren müstakbel eşim Necati AKIN'a bütün yüreğimle teşekkür ederim...

ÖZET

Fahrioğlu, Ferda. Güvenlik ve Kimlik Bağlamında İnsan İhtiyaçları Teorisi'nin Türkiye'deki Kürt Sorunu'na Uygulanması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ocak 2013

Bu tez, bir Çatışma Çözümü yöntemi olan İnsan ihtiyaçları Teorisi (İİT)'nin Türkiye'nin Kürt Sorunu'na uygulanmasını incelemektedir. İİT'ne göre giderilmemiş ihtiyaçlar çatışmaların kaynağını oluşturmakta olup çatışmanın çözülebilmesi için bu ihtiyaçların giderilmesi gerekmektedir. İİT, çatışmaların -özellikle Kürt sorunun- nasıl çözüldüğünün anlaşılabilmesi için eleştirel olarak analiz edilerek açıklanmaktadır. Teori incelendikten sonra hangi giderilmemiş ihtiyaçların Kürt sorununa kaynaklık ettiği araştırılmaktadır. Türklerin giderilmemiş güvenlik ihtiyacı ve Kürtlerin de giderilmemiş kimlik ihtiyacı çatışmanın kaynağı olarak görülmektedir. Çatışma kaynaklarının analiz edilebilmesi için 1920'lerden 2012 olan günümüze kadar Türklerin ve Kürtlerin ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları perspektifler incelenmektedir. Son olarak, Türkiye'deki bu çatışmanın kaynağının ve çözüm yollarının anlaşılabilmesi için İİT'ne başvurulmaktadır. Bu çalışmada, İİT'ne başvurularak Türkiye'deki Kürt sorununun farklı bir perspektiften analiz edilip Türklerin güvenlik, Kürtlerin de kimlik ihtiyaçlarının giderilmesi ile sorunun çözülebileceği iddia edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çatışma Çözümü, İnsan İhtiyaçları Teorisi, Kimlik İhtiyacı, Güvenlik İhtiyacı, Türkiye, Kürt Sorunu

ABSTRACT

Fahrioğlu, Ferda. Applying Human Needs Theory to Turkey's Kurdish Question in the Context of Security and Identity, Master Degree Thesis, Ankara, January 2013,

This thesis focus on applying Human Needs Theory (HNT), as a way of Conflict Resolution, to Turkey's Kurdish question. Human Needs Theory, critically, analysed and, clearly, examined in an attempt to understand how it can resolve the conflicts, especially Turkey's Kurdish conflict. After concentrating the theory, which needs are being the sources of the conflict in Turkey are searching. According to HNT, unmet human needs are the sources of the conflicts and in order to resolve the conflicts, that frustrated needs must be met. Turks' unmet security need and Kurds' unmet identity needs has seen as the source of that conflict. In order to clearly analyze that sources, Turks' and Kurds' perspectives to meet that needs are focused from 1920s till nowadays, 2012. Lastly, applied HNT to understand the sources of that conflict and the resolution of the conflict. It is argued that with the applying HNT, Turkey's Kurdish question can be analyzed from a different perspective and can be resolved by meeting Turks' security and Kurds' identity needs.

Key Words: Conflict Resolution, Human Needs Theory, Identity Need, Security Need, Turkey, Kurdish Question

İÇİNDEKİLER

KABULVE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
BÖLÜMLER	
1. GİRİŞ.....	1
2. BİRİNCİ BÖLÜM: İNSAN İHTİYAÇLARI TEORİSİ.....	8
2.1.Düşünürlerin İnsan İhtiyaçları Tanımlamaları.....	9
2.1.1. İhtiyaçlar ve Yabancılaştırma.....	12
2.1.2. İhtiyaçların İnsan-Hayvan Temelinde Ayırımı.....	14
2.2.İnsan İhtiyaçlarının Teorileşmesi.....	15
2.2.1. Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	15
2.2.1.1.İhtiyaçlar Piramidi.....	16
2.2.1.2.İnsan İhtiyaçlarının Giderilmesi.....	19
2.2.2. İnsan İhtiyaçların İstek, Çıkar, Strateji vb.lerden Ayırımı.....	20
2.2.3. İnsan İhtiyaçların Önceliklendirilmesi Tartışmaları.....	22
2.2.4. İnsan İhtiyaçların Ayırımı/Sınıflandırılması.....	25
2.2.5. Hisler ve İnsan İhtiyaçları İlişkisi.....	27
2.3.Güçten İnsan İhtiyaçlarına Doğru Eksen Kayması.....	29
2.3.1. Çatışma ve Çatışmanın Aşamaları.....	30
2.3.2. Gideril(e)meyen İnsan İhtiyaçlarının Çatışmalara Dönüşmesi.....	33
2.3.3. Kimlik, Tanınma ve Güvenlik İhtiyaçları ile Çatışma Çözümü.....	36
2.3.3.1.İhtiyaç Giderme Yöntemi Olarak Ötekini Şeytanlaştırma ve Şiddet Kullanımı	41
2.3.3.2.İdeolojilerin İnsan İhtiyaçlarından Beslenmeleri.....	42
2.4.İnsan İhtiyaçları Teorisine Yönelik Eleştiriler.....	43
2.5.Sonuç.....	45
3. İKİNCİ BÖLÜM: İNSAN İHTİYAÇLARI TEORİSİ BAĞLAMINDA TÜRK TARAF-LARININ GÜVENLİK İHTİYACI-KÜRT TARAF-LARININ KİMLİK İHTİYACI.....	46
3.1.Giriş.....	46
3.2.Birinci Kısım: Türk Taraflarının Güvenlik İhtiyacı.....	47
3.2.1. Cumhuriyet'in Kuruluşundan 1980 Darbesi'ne Kadar Güvenlik Algısı.....	47
3.2.1.1.Devlet ve Ulus İnşa Süreci.....	47

3.2.1.2.Çok Partililik Süreci ve 1980 Darbesine giden Yolda Güvenlik.....	52
3.2.2. 1980 Darbesi'nden Günümüze Türk Taraflarının Güvenliği.....	53
3.2.2.1. 1980 Darbesi'nden Abdullah Öcalan'ın Yakalanışına Kadar PKK Terörizmi.....	53
3.2.2.2. 2000'li Yıllar, AB Süreci ve AKP Döneminde Güvenlik.....	58
3.3.İkinci Kısım: Kürt Taraflarının Kimlik İhtiyacı.....	63
3.3.1. Cumhuriyetin Kuruluşu'ndan Çok Partili Döneme Kadar Kürt Sorunu.....	63
3.3.2. Çok Partili Süreçten 1980 Darbesine Kadar Kürt Kimliği.....	70
3.3.3. 1980 Darbesinden Öcalan'ın Yakalanışına Kadar Kürt Kimliği ve Devlet Terörizmi.....	72
3.3.4. 2000'lerde Kürt Sorunu	79
3.4.Sonuç.....	87
4. İNSAN İHTİYAÇLARI PERSPEKTİFİNDE GÜVENLİK VE KİMLİK İHTİYAÇLARI BİRLİKTE NASIL GİDERİLEBİLİR?.....	89
4.1.Tarafların İhtiyaçları.....	92
4.2. Hisler ve Tarafların İhtiyaçları İlişkisi.....	94
4.3. Türkiye'deki Çatışmanın Şekli ve Aşaması.....	96
4.4. Tarafların İhtiyaçlarını Giderme Yöntemi Olarak Ötekini Şeytanlaştırması ve Şiddet Kullanmaları.....	98
4.5. İki Tarafın İhtiyaçları Birlikte Giderilebilir.....	104
4.6. İnsan İhtiyaçları Temelli Çatışma Çözüm Yöntemleri.....	108
4.6.1. Enteraktif Problem Çözme Çalıştayları.....	108
4.6.2. Aşarak Dönüştürme (Transcendence).....	110
4.6.3. Şiddetsiz İletişim.....	114
5.SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA.....	126

KISALTMALAR DİZİNİ

- A.B** : Avrupa Birliği
- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
- a.g.m.** : Adı Geçen Makale
- a.g.r.** : Adı Geçen Rapor
- b.k.z.** : Bakanız
- BDP** : Barış ve Demokrasi Partisi
- CHP** : Cumhuriyet Halk Partisi
- ** : Çatışma özümü
- ev.** : Çeviren
- DP** : Demokrat Parti
- Der.** : Derleyen
- Hakpar** : Hak ve Özgürlükler Partisi
- HEP** : Halkın Emek Partisi
- HNT** : Human Needs Theory (İnsan İhtiyaçları Teorisi)
- İİT** : İnsan İhtiyaçları Teorisi
- Kürdider:** Kürt Demonrasi, Kültür ve Dayanışma Derneği
- Mazlumder:** İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
- MHP** : Milliyetçi Halk Partisi
- PKK** : Partîya Karkerên Kurdîstan (Kürdistan İşçi Partisi)
- TİP** : Türkiye İşçi Partisi
- Uİ** : Uluslararası İlişkiler

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşileri.....	19
Tablo 2: İnsan İhtiyaçları Teorisyenlerinin İhtiyaçlar Listeleri.....	28
Tablo 3: Türklerin Güvenlik ihtiyacı, Uyguladıkları Stratejiler ve Ulaşmak İstedikleri Amaçları.....	90
Tablo 4: Kürtlerin Kimlik İhtiyacı, Uyguladıkları Stratejiler ve Ulaşmak İstedikleri Amaçları.....	91
Tablo 5: Türklerin Güvenlik İhtiyaçlarını Giderebilmek İçin Başvurmaları Gereken Stratejileri ve Amaçları.....	117
Tablo 6: Kürtlerin Kimlik İhtiyaçlarını Gidermeleri İçin Uygulamaları Gereken Stratejiler ve Amaçları.....	118

1. GİRİŞ

Kürt sorunu, 1920'lerden günümüze kadar Türkiye gündeminde yer edinmiştir. Kürtlerle ilgili sorunun tanımlaması bile 2000'lere kadar 'Kürt sorunu' olarak yapılamaz iken, daha çok 'Doğu sorunu', 'Güneydoğu sorunu', 'asayiş sorunu' ve 'terör sorunu' şeklinde tanımlanmaktaydı. On yıllardır Türkiye'nin temel sorunlarından birini oluşturan Kürtlerin, tabu haline dönüştürülmesinin nedenleri nelerdi? Devletin Kürtlere yönelik politikaları ve Kürtlerin bunlara karşı reaksiyonları neler olmuştur? Bunlar Kürtler denilince akla gelebilecek onlarca sorudan sadece bir kaç. Türk halkı ve yöneticileri ile Kürt halkı ve temsilcilerinin Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar süregelen ilişkileri sorun temelli iken, bunun o kadar uzun zaman diliminde çözülememesi dikkate değer bir araştırma konusudur.

Bu çalışma, Kürt sorununa yönelik devletin resmi perspektifi olan güvenlik perspektifinin on yıllarca sorunu çözmek bir tarafa devam etmesine katkıda bulunduğu yapılan okumalarla düşünüldüğü için, alternatif çözüm perspektifleri araştırma fikrinden ortaya çıkmıştır. Türklere sonra ülkedeki en kalabalık nüfusa sahip olmalarına rağmen Kürtlerin devletle ilişkilerinin neden bu kadar şiddet temelinde devam ettiğinin altında yatan Kürt halkının ve temsilcilerinin ile Türk halkı ile yöneticilerinin gerçek isteklerinin neler olabileceği araştırılırken, farklı bir perspektif olan Çatışma Çözümü (ÇÇ) ile karşılaşılmaktadır. Klasik Uluslararası İlişkiler Teorilerinden farklı şekilde çatışmaları ele alan ÇÇ, tarafların şiddete son vererek karşılıklı olarak uzlaşabilmek için anlaşmaya varmaları şeklinde gelişmektedir.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde çatışmaların çözümü için alternatif bir çözüm yöntemi olarak ortaya çıkan ÇÇ üç farklı perspektiften oluşmaktadır. Bu yöntemlerden ilki olan Çatışma Dinamikleri, bir tarafın politikalarına karşı diğer tarafın karşı reaksiyon geliştirmesi ile çatışmaların ortaya çıktığını ve çözümü için üçüncü tarafların yönetiminde diyalog yöntemini önerirken; çatışmanın çözümünde etkili olabilse bile çatışmanın kaynağını açıklamada yetersiz kaldığı için tercih edilmemiştir. İkinci yöntem olan Rasyonel Hesaplamalar'a göre bir tarafın rasyonel

hesaplamaları ile çatışma başlar ve diğer taraf da kendini korumak için aynı rasyonel hesaplamayla karşılık verir. Her iki tarafında zamanla aslında kaybettiklerini anlamaları sonucu yine karşılıklı rasyonel hesaplamalar ile çatışmaya son verirler. Tarafların on yıllarca süren çatışmalarda bile kayıplar ne olursa olsun çatışmalara kendiliklerinden rasyonel hesaplama ile son vermedikleri için bu yöntem de uygun görülmemiştir.

Çatışma Çözümü'nün üçüncü yöntemi olan İnsan İhtiyaçları Teorisi (İİT), bütün çatışmaların kaynağında giderilmemiş insan ihtiyaçlarının bulunduğunu ve kesinlikle pazarlık konusu yapılamayacak bu ihtiyaçların karşılıklı olarak giderilmesi ile çatışmanın çözüleceğini belirtmektedir. Çatışmaların hem kaynağını hem de çözüm yöntemini açıklayan bu teori Kürt sorununa, hem Türkiye'deki çatışmanın kaynağı açıklayabilirliği hem de çözüm için uygulanabilirliği; yapılan akademik okumalarla anlaşıldığı ve görüşme yapılan kişiler tarafından onaylandığı için uygulanacaktır.

Çalışmada, İnsan İhtiyaçları Teorisi bütün boyutları ile açıklanıp tartışıldıktan sonra Türkiye'de Kürt sorununun çıkış noktası olan Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar her iki tarafın da ihtiyaçları temelinde karşılıklı politikaları ve bunlara gösterdikleri reaksiyonlar tartışılacaktır. Son bölümde ise İnsan İhtiyaçları Teorisi'nin Türkiye'deki Kürt Sorununun hem kaynağını açıklaması hem de olası çözüm yöntemlerinin belirlenmesi için uygulanacaktır. Üç bölümden oluşan çalışma şu şekilde ilerleyecektir:

Çalışmanın ilk bölümünde Kürt sorununa uygulanıp uygulanamayacağının anlaşılması için İİT, alanın teorisyenleri perspektifinde tartışılacaktır. Öncelikle, insan ihtiyaçlarının henüz teorileşmeden ne tür tartışmalardan geçildiğinin anlaşılabilmesi için M.Ö' sine dayanan düşünürlerin ihtiyaçlar temelli tartışmalarına yer verilecektir. Aralarında Freud, Fromm, Hegel ve Marx gibi düşünülerin de bulunduğu kişiler insan ihtiyaçlarını, hayvan ihtiyaçları- insan ihtiyaçları temelinde karşılaştırmalı olarak insanları hayvanlardan ayıran ihtiyaçların insan ihtiyaçları olması gerektiği konusunu tartışmaktadırlar. Hegel, toplumlarının gelişimlerini insan ihtiyaçlarına bağlayıp, insanların ihtiyaçları doğrultusunda toplumların geliştiğini ve böylelikle tarihin oluştuğunu belirtirken Marx da ihtiyaçların tarihin oluşumuna katkı sunduğu fikrine destek vermektedir. İnsan ihtiyaçlarını, doğru-yanlış, yapay-doğal ihtiyaçlar şeklinde

sınıflandıran düşünürlerden Marx, Kapitalizmin insanlarda propagandalar yoluyla oluşturduğu yanlış ihtiyaçlarla devamlılığını sağladığını ve ancak insanların doğru ihtiyaçlarının, ihtiyaç duyduklarını sandıkları kapitalizmin ürünleri olmadığını fark ederek onları almaya son vermeleri ile kapitalizmin sonunun geleceği de belirtmektedir. İnsan ihtiyaçlarını toplumun yönlendirdiği şekilde gidermeyen bireylerin toplum tarafından dışlandığı ve yabancılaştırıldığı için aslında bireylerin gerçek ihtiyaçlarına karar veremedikleri tartışılırken, düşünürler özellikle insan ihtiyaçlarının belirleyiciliği olarak onları hayvanlardan ayıran yönlerine vurgu yapmaktadırlar.

İnsan ihtiyaçları Teorisinin ortaya çıkmasına katkı sağlayan bu tartışmalardan sonra Abraham Maslow'un 1943'te yayınladığı '*İnsan Motivasyonu*' isimli çalışması ile başlayan insan ihtiyaçlarının teorileşmesi sürecini de başlatmıştır. Öncesinde düşünürler ihtiyaçlar ile ilgili tartışırken, Maslow bir sonraki aşamaya geçip insan ihtiyaçlarının neler olduğunu verdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi ile açıklamıştır. Fiziksel ihtiyaçlardan, kendini gerçekleştirme ihtiyacına kadar hiyerarşik olan bu ihtiyaçları belirleyen Maslow, insanın '*sürekli isteyen bir hayvan*' olduğu için ihtiyaçlarının bitmeyeceğini ama bu ihtiyaçlarını bir hiyerarşi temelinde isteyeceğini belirtmiştir. Maslow'un bu düşüncesinde Fromm'un '*bir ihtiyaç giderilmeden başka bir ihtiyacın eksikliği hissedilmez*' fikrinden esinlendiği yapılan okumalarla görülmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar piramidini açıklayıp insanların ihtiyaçlarının sırası ile giderilmesi gerektiğini; çünkü piramidin alt sırasındaki bir ihtiyaç giderilmeden diğer ihtiyaçlara gereksinim hissedilmeyeceğini belirtmesinden sonra; başka düşünürler de Maslow gibi ihtiyaçlar listeleri belirtip Maslow'un ihtiyaçların hiyerarşik olduğu fikrini tartışmaya başlamışlardır.

İİT'nin en önemli teorisyenlerden biri olan Burton özellikle insan ihtiyaçlarının istek, çıkar, strateji vb.lerden ayrılması gerektiğini; çünkü ihtiyaçlar çatışmalara kaynaklık eden temel etken olduğundan dolayı kesinlikle pazarlık konusu yapılamayacaklarını ama çıkar, strateji ve isteklerin pazarlık konusu yapılabileceğini belirtmiştir. Teorisyenler, ihtiyaçların çıkarların aksine sıfır toplamlı olmayıp 'kazan-kazan' şeklinde giderilebileceği için kesinlikle pazarlık konusu yapılamayacağı konusunda hem fikir iken; insan ihtiyaçların önceliklendirilmesi, yani hiyerarşik olup olmadığı ve insan

ihtiyaçlarının sınıflandırılması-listelenmesi konularından farklı fikirlere sahip olmaktadır. Her bir teorisyen kendine göre bir ihtiyaçlar listesi belirtirken; ihtiyaçların giderilmediğinde insanlarda oluşan hisler ile bağı konusuna hepsi değinmiştir. Her bir teorisyen en önemli ve evrensel olduklarını düşündüğü ihtiyaçlardan hiyerarşik ya da hiyerarşik olmayan şekilde bir ihtiyaçlar listesi oluşturmuştur. İhtiyaçlar giderilmediğinde insanlarda oluşan ‘biz’ ve ‘öteki’ algısından dolayı; tarafların kendilerini ‘haklı ve meşru’ olarak görüp, diğer tarafı ‘haksız ve meşru olmayan’ olarak gördüklerinden ötürü; ihtiyaçlarını gidermek için uyguladıkları bütün politikaları meşru görmekte-dirler. Bu bölümde, aynı zamanda neden çatışma çözümlerinden eksenin klasik güç anlayışından insan ihtiyaçlarına doğru kaydığı ve bu teorinin çatışmaları açıklamadaki yeterliliği tartışılacaktır. Çalışmanın bu evresinde çatışmaların giderilmemiş ihtiyaçlar temelinde ortaya çıkma nedenleri ve çatışmanın aşamaları teorisyenlerin fikirleri ışığında tartışıldıktan sonra; kimlik, tanınma ve güvenlik gibi ihtiyaçlardan kaynaklı olarak ortaya çıkan tartışmalara değinilecektir. Türkiye’deki sorunda Kürt tarafının ve Türk tarafının pek çok ihtiyacı bulunurken çatışmanın kaynağında; benzer çatışmalara da kaynaklık ettiğinden dolayı, yer aldığı düşünülen kimlik ve güvenlik ihtiyaçları tartışılacaktır. Tarafların bu ihtiyaçlarını gidermek için yöntem olarak kendini ‘iyi’, karşı tarafı da ‘kötü’ olarak tanımlayarak birbirlerini nasıl şeytanlaştırdıkları ve şiddet kullanımını meşru gördükleri konusu da analiz edildikten sonra, İİT’ne yönelik en etkili teorisyenlerinden sayılan Johan Galtung’un ihtiyaçlar ve batılılaşma ilişkisine yönelik eleştirilerine yer verilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde İİT’si çatışma çözüm yöntemi olarak tartışıldıktan sonra sonraki bölümünde, çatışmaya kaynaklık ettiği ve bunların giderilmesi ile sorunun çözüleceğine inanılan Türk kamuoyu ile Türk karar alıcıların güvenlik, Kürt kamuoyu ile temsilcilerinin de kimlik ihtiyaçları perspektifinde sorunun anlaşılması için, Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar her iki tarafında bu ihtiyaçlarını gidermek için uyguladıkları politikalar ayrı ayrı ele alınacaktır. İkinci bölümün ilk kısmında Türklerin Cumhuriyet kurulduktan sonra devlet-inşa ve Türk ulusu-inşa süreçlerini birlikte giderdikleri ve Osmanlı gibi kıtalara yayılmış bir imparatorluktan sonra parçalanmış ve ellerinde kalan son toprakları kaybetmemek için Türk yöneticilerin bakış açılarını oluşturan güvenlik perspektifinin politikalarını nasıl etkilediği ve bu politikaların Kürtlere karşı nasıl uygulandığı ele alınacaktır. Devlet ve

ulus inşa süreci ve çok partililik sürecinden 1980 Darbesine giden yolda güvenlik alt başlıklarından oluşan Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980 Darbesi'ne kadar güvenlik algısı kapsamında 80 darbesine kadar Türkiye devletinin yöneticilerinin güvenlik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik uyguladıkları güvenlik perspektifi incelendikten sonra; 1980 Darbesi'nden günümüze kadar Türklerin güvenliği başlığı altında 1980 Darbesi'nden Abdullah Öcalan'ın yakalanışına kadar PKK terörizmi ve 2000'li yıllarda AB'nin etkisi ve AKP yönetiminde güvenlik konuları ele alınacaktır. Türk taraflarının güvenlik ihtiyacının anlatıldığı bu kısımda, tamamen Türk taraflarının güvenlik ihtiyacını gidermeye dönük bakış açısından, Türk karar alıcıları Kürt kamuoyu ile karşı karşıya getiren politikalar kronolojik olarak kısaca anlatılacaktır.

Bu bölümün ikinci kısmında ise Kürt kamuoyunun kimlik ihtiyaçları ve bunun temsilcilerinin politikalarına yansımaları; Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili döneme kadar Kürt sorunu, çok partili süreçten 1980 Darbesine kadar Kürtlerin kimliği, 1980 Darbesinden Öcalan'ın yakalanışına kadar Kürt kimliği ve devlet terörizmi ve 2000'lerde Kürt sorunu şeklinde dört başlık altında ele alınmıştır. Her nasıl Türk tarafının güvenliği kısmında olaylar Türk karar alıcıların güvenlik ihtiyacı perspektifinden ele alınmışsa; bu kısımda da olaylar aynı zaman dilimlerinde Kürt kamuoyu ve onların temsilcilerinin kimlik ihtiyaçları perspektifinden ele alınacaktır. Cumhuriyetin kuruluş sürecinde Türk halkı ile birlikte mücadele eden ve Lozan görüşmeleri öncesinde meclis çatısı altında Türkiye devletinden ayrılmak istemediklerini belirten Kürt kamuoyunun, nasıl olup da on yıllarca durmadan devlete isyan ettikleri, kimlik ihtiyaçları perspektifinden ve onların gözünden anlatılacaktır. Özellikle son otuz yıldır devam eden PKK sürecinde, en fazla merak edilen Kürt nüfusunun belli bir kesiminin neden 'terörist örgütüne' destek verdiği sorularının cevabı gerek bölgede sosyolojik araştırmalar yapan araştırmacıların verileri, gerek yapılan görüşmelerden yararlanılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Yapılan görüşmelerde belirtilen fikirlerin genel-geçer bilgiler olmayıp sadece konu hakkında bilgi toplamak amacıyla başvuru o kişilerin kendi fikirleri olduğu göz önünde bulunulmalıdır. İkinci bölümde sorunun çözümünün sağlanması için öncelikle çatışmanın kaynağının doğru şekilde analiz edilmesi gerektiği fikrinden yola çıkarak her iki tarafında kendi ihtiyaçları perspektifinden olaylara bakış açıları ve ihtiyaçlarını gidermek için meşru olarak gördükleri ve uyguladıkları yöntemler ele alınacaktır. İhtiyaçların giderilmesi için hem

devletin hem de Kürtlerin bir kesiminin, son otuz yıldır devam eden PKK başta olmak üzere, isyanlarla karşılıklı olarak şiddet uygulaması ve bu politikalarını Kürt ve Türk kamuoylarına meşru göstermek için tarafların birbirlerini şeytanlaştırmaları yöntemine başvurmalarının da gösterdiği gibi sorun bir ihtiyaçlar sorunu olduğu savunulmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde; her iki tarafın politikalarının tarihsel olarak ele alındığı önceki bölüm temel alınarak birinci bölümde tartışılan İİT'nin Türkiye'deki Kürt sorununa nasıl uygulanabileceği analiz edilecektir. Gerek İİT'nin çatışmaların kaynağını açıklamasına gerekse de çözüm yöntemlerine yönelik tartışmaları Türk taraflarının güvenlik, Kürt taraflarının da kimlik ihtiyaçlarına uygulanacaktır. Tarafların ihtiyaçlarının hisleri ile ilişkileri; tarafların birbirlerine bakış açıları perspektifinde incelendikten sonra; Türkiye'deki çatışmanın şekli ve hangi aşamada olduğu İnsan İhtiyaçları teorisyenlerinin açıklamaları doğrultusunda tartışılacaktır. İhtiyaçlar temelli bu çatışma incelendikten sonra, tarafların ihtiyaçlarını giderme yöntemi olarak nasıl ötekini şeytanlaştırdıkları ve şiddet kullanmayı meşrulaştırdıkları konusu ele alınacaktır. Tarafların politikalarını meşrulaştırmak ve ötekini 'kötü' olarak göstermek için en fazla başvurdukları kaynaklardan biri olan medyanın çatışmanın çözümünün aksine; tarafları kutuplaştırmaya katkısı Türkiye'de ana-akım medya ve PKK/BDP tarafının medya araçları üzerinde durularak incelenecektir. Medyanın çatışmaya katkısının tarafların birbirlerini kayıplarına bakış açılarını da belirlediği görülmektedir. Türk kamuoyu, TSK ve karar alıcılar, hayatını kaybeden askerleri vatanlarını savundukları yani güvenlikleri için hayatlarını kaybettiklerinden dolayı 'şehit' ama karşı tarafın kayıplarını ise 'bölücü' oldukları için 'teröristler' olarak; PKK ve destekçileri olan Kürtler de, kendi kayıplarını kimlikleri için mücadele ettikleri ve bu uğurda canlarını feda ettikleri için 'şehit' ve 'özgürlük savaşçıları' olarak, karşı tarafın kayıplarını istediği için değil devletin zoru ile askerlik yapmak zorunda kalan kişiler oldukları ve 'zulmeden' tarafta yer aldıkları için şehit olamayacakları şeklinde tanımlamaktadırlar. Medyanın kutuplaşmaya katkısı kadar; tarafları 'iyi' ve 'kötü' şeklinde ayıran diğer bir kurum olan Milli eğitim sisteminin bu yöndeki eğitimleri ve bunların Kürtlerde oluşturduğu reaksiyonlar da ele alınacaktır.

Çatışmanın, giderilmemiş ihtiyaçlar temelinde ortaya çıktığı fikri İİT'ne dayandırılarak açıklandıktan sonra iki tarafın ihtiyaçlarının birlikte giderilebileceği İİT temelinde ve

yapılan görüşmelerde görüşmecilerin bu konu hakkındaki fikirleri eşliğinde tartışılacaktır. Bu tartışmalardan sonra bu çatışmanın çözümü için uygulanabilecek yöntemler olarak, İİT'nin teorisyenlerinin belirlediği enteraktif problem çözme çalıştayları, aşarak dönüştürme (Transcendence) ve şiddetsiz iletişim yöntemleri ve bunların Türkiye'deki çatışmanın çözümüne olabilecek katkısı tartışılacaktır. Bu bölümün amacı İİT'nin Kürt sorununun kaynağını ihtiyaçlar temelinde açıklayabildiği ve on yıllardır denenmiş ve çözüme kavuşturulamamış soruna; yine İİT temelinde çözüm bulunabileceğidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de Kürt sorununun kaynağının sadece 'Kürtler ne istiyor?' sorusundan ziyade 'Kürtler ve Türkler neye ihtiyaç duyuyorlar ve neden çatışma ortaya çıktı?' şeklinde olması gerektiğinden hareketle çatışmanın kaynağının açıklanması ve alternatif ve denenmemiş yöntemlerin araştırılmasıdır. Bu amaçla öncelikle İİT'nin çatışmanın kaynağını açıklayabilmesi için; İİT ile ilgili birincil ve ikincil kaynaklardan akademik okumalar yapıldıktan sonra; sorunun analizi için Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Kürt sorunun tarihini anlatan birincil ve ikincil akademik ve sosyolojik okumalar yapılmıştır. Son olarak da Burton'un iddia ettiği gibi kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarının gerçekten de bu tarz çatışmaların kaynağını açıklayıp açıklamadığı ve eğer açıklıyorsa her iki ihtiyacının birlikte giderilip giderilemeyeceği hem her iki tarafın temsilcileri sayılan parti yöneticileri hem de bağımsız sivil toplum kuruluşları ile yapılmış olan altı tane yarı-yapılandırılmış görüşmelerle analiz edilmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin fikirleri, şahsi ve partilerinin fikirleri olup bütün kamuoyunun görüşü şeklinde anlaşılmalıdır.

Bu çalışmada, tanımlanması bile Kürt ve Türk kamuoyu tarafından farklı yapılan çatışmanın nihai bir çözüme kavuşturulabilmesi için öncelikle ortaya çıkış kaynağının doğru şekilde analiz edilmesi gerektiği fikrinden yola çıkılarak; alternatif bir perspektif olan ÇÇ yöntemi olarak İİT'nin çatışmanın kaynağını açıklayabildiği iddia edilmektedir. Çatışmaların kaynağında giderilmemiş ihtiyaçlar bulunurken, Türkiye'deki çatışmanın kaynağında Türklerin güvenlik Kürtlerin de kimlik ihtiyaçlarının bulunduğu İİT'ne istinaden varsayılarak ve bunun doğru şekilde analiz edilerek hem sorunun kaynağının anlaşılacağı hem de bu ihtiyaçların karşılıklı olarak

giderilmesi ile çözüm sürecinin başlayabileceği savunulmaktadır. Çalışmada sorunun bir çıkarlar sorunu değil, ihtiyaçlar sorunu olduğu iddia edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN İHTİYAÇLARI TEORİSİ

Türkiye'deki Kürt sorununun kaynağının ihtiyaçlar temelinde açıklanabilmesi için bu bölümde ihtiyaç kavramı ile ilgili tartışmalardan başlanarak İnsan İhtiyaçları Teorisi, alanın teorisyenleri perspektifinde tartışılacaktır. İİT'nin anlaşılabilmesi için öncelikle onu kapsayan Çatışma Çözümü hakkında fikir edinilmelidir. Çatışma Çözümü, çatışmaların çözümünde klasik Uluslararası İlişkiler teorilerinin haricinde bulunan alternatif bir çözüm yöntemidir. Çatışma Çözümünü, Peter Wallensteen '*Çatışan tarafların uyumsuzluklarını çözmek, birbirlerini varlıklarını taraf olarak tanımak ve birbirlerine karşı bütün şiddet eylemlerine son vermek için giriştikleri anlaşma durumudur*'¹ şeklinde tanımlamaktadır. Çatışma Çözümü; Çatışma Dinamikleri, İnsan İhtiyaçları Teorisi ve Rasyonel Hesaplamalar olmak üzere üç yöntemden oluşmaktadır. Çatışma Dinamikleri yöntemine göre, bir tarafın uyguladığı politikalar karşı tarafında reaksiyon göstermesine neden olmaktadır. Böylelikle karşılıklı politikalar ve reaksiyonlarla çatışma ortaya çıkmaktadır. Dinamikler yönteminde çatışmanın çözümü için özellikle üçüncü taraflarında dengeleyici rol üstlendikleri diyalog yönteminin önemi üzerinde durulmaktadır ve diyalog ile çatışmanın çözüleceği ileri sürülmektedir. Çatışmanın çözümü için diyalog yöntemini önermesi ve bunu ayrıntılı olarak analiz etmesi ile bu yöntemin olumlu tarafları olsada; çatışmanın ortaya çıkma nedenini tam olarak açıklayamamaktadır.²

Diğer bir yöntem olan Rasyonel Hesaplamalar'a göre taraflardan birinin rasyonel hesaplamaları sonucu çatışma başlar ve diğer taraf da kendini korumak için aynı rasyonel hesaplama ile karşılık verir. Zaman geçtikçe her iki tarafında kazanmaktan ziyade hem hayatını kaybeden insan bilançosu hem de savaşın finansman ağırlığından dolayı kaybettikleri rasyonel olarak kesinlik kazanır. Bu yöntemde göre, bu noktada her iki tarafında yeniden rasyonel bir şekilde hesaplama yapıp en iyi çözüm yönteminin çatışmaya karşılıklı olarak son vermek olduğu konusunda hemfikir olmaları gerekmektedir. Ne var ki, Çatışma Dinamikleri yönteminin aksine bu yöntemde taraflar arasında uzun sürecek diyaloglardan ziyade, kısa vadede çözüm

¹Peter Wallensteen. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace, and the Global System*, London: Sage Publications, 2002.s.8

²a.g.e..ss.34-38

üretilmesi amaçlanır. Tarafların kayıpları ne kadar çok olursa olsun, kolay kolay sadece rasyonel hesaplama ile çatışmaya son vermeyecekleri düşüncesiyle bu yöntemde eleştirilmektedir.³ Üçüncü yöntem olan İnsan İhtiyaçları Teorisi (İİT) çatışmaların kaynağında giderilmemiş insan ihtiyaçlarının yattığını ve nihai bir çözümün de ancak soruna kaynaklık eden bu ihtiyaçların giderilmesi ile sağlanacağını ileri sürmektedir. Türkiye’de on yıllardır devam etmekte olan Kürt sorununun ortaya çıkışından günümüze kadar devam eden gelişimi incelendiğinde çatışmanın çözümü için en uygun yöntemin İİT olduğuna kanaat getirilmiştir. Yapılan görüşmelerde de görüşülen kişilerin her iki tarafında da ihtiyaçlarının giderilmediği için soruna kaynaklık ettiği bilgisi desteklenmiştir.

Çatışma Çözümü yöntemlerinden biri olan İİT, ayrıntılı olarak tartışıldıkça Kürt sorununa neden en fazla uyan yöntem olarak seçilmiş olduğu da belirtilecektir.

2.1. Düşünürlerin İnsan İhtiyaçları Tanımlamaları

Yirminci yüzyılda ön plana çıkan ihtiyaçlar kavramı aslında eski bir fikirdir. İnsan ihtiyaçları kavramını, MÖ’ünden günümüze kadar pek çok düşünür tarafından farklı şekillerde tanımlanıp sınıflandırılmıştır. Maslow’dan önceki düşünürlerin ihtiyaçları sınıflandırma şekilleri Maslow ve sonrasındaki düşünürlerden farklılık arz etmektedir. Bu düşünürlerin bir kısmı ihtiyaçları daha çok hayvan ihtiyaçları ile karşılaştırarak tanımlarken; bir kısmı ihtiyaçları doğru ve yanlış ihtiyaçlar olarak ayırarak tanımlamakta, diğer bir kısmı ise ihtiyaçları arzu, istek ve sevgi ile karşılaştırarak tanımlamaktadırlar. Bu düşünürlerden bazıları insan ihtiyaçlarını şu şekillerde ele almaktadırlar:

Sigmund Freud insanların arzu ve acılardan motive olduğunu dile getirirken, bu düşüncenin temeli M.Ö. 4.yüzyıldan 3.yüzyıla kadar etkin olan Epicureanlara dayanır. Epicurus bütün ihtiyaçların eşit şekilde giderilmeyi hak ettiğini belirtirken, ihtiyaçları da üç gruba ayırıyor. Buna göre ilk grupta doğal ve gerekli ihtiyaçlar, ikinci grupta doğal ve gerekli olmayan ihtiyaçlar ve üçüncü grupta ise hem doğal hem de gerekli olmayan ihtiyaçlar bulunmaktadır. Epicurus’a göre insanlar eğer doğaya göre yaşarlarsa asla fakir olmayacaklardır; fakat eğer fikirlere göre yaşarlarsa asla zengin olamayacaklardır.

³A.g.e..ss.44-49

Böylelikle Epicurus daha sonrasında pek çok düşünür tarafından tartışılacak olan ihtiyaçların doğruluğu-yanlılığı konusunu doğaya dayandırmış olmaktadır. Doğa dışında fikirlere göre ihtiyaçlarını değiştirebilen ve şekillendirebilen insanların ihtiyaçları asla bitmeyeceği için zengin olma/mutlu olma durumları da söz konusu olmayacaktır. Epicurus ‘kamil insanı’ doğaya göre yaşadığı için bütün ihtiyaçlarını karşılamış ve her zaman mutlu olan insan olarak betimlemektedir⁴.

Arzu(desire) ve istek(will) ayırımını yapan Locke’a göre arzu(desire) eksikliğinde insan öyle bir acı yaşar ki beyni bu eksiklikle ıstırap çeker. Bu yüzden insanlar acı çekmemek ve mutlu olmak için isteklerine sahip olmayı isterler. İstek ve acı ilişkisini kuran diğer bir düşünür olan Rousseau’ya göre ise bütün arzular isteklerden doğar ve bu istekler giderilmediğinde insan acı çeker. Rousseau gerçek mutluluğun ancak sahip olunan güç ve istekler arasındaki farkın azalması ile sağlanabileceğine inanıyor. İnsanların sahip oldukları güç ve istekleri eşit olduğu sürece insanlar bütün isteklerini giderebileceği için mutlu olabileceklerdir. Ona göre büyük ihtiyaçlar büyük zenginliklerden doğar ve insanların isteklerine giderebilmelerinin en iyi yolu, sahip olduklarını istemeleridir. Rousseau aynı zamanda kendini-sevme(amour-de-soi) ve bencillik(amour-propre) arasındaki farklılığında doğru-yanlış ihtiyaçların ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Buna göre kendini-sevme durumunda insanın kendi ihtiyaçları karşılandığında mutlu olacakken, bencillik durumunda insanın kendi ihtiyaçları karşılanırsa bile kişi kendini hep başkaları ile kıyaslayacağı için bütün ihtiyaçları asla karşılanamayacaktır ve bu yüzden de mutlu olamayacaktır. Rousseau, aynı zamanda bütün insanlar aynı konumda olduğu, zengin birinin midesinin fakir birininkinden büyük olmadığı ve herkes aynı doğal ihtiyaçlara sahip olduğu için ihtiyaçların giderilmesinin de eşitlik temelinde yapılması gerektiğini savunuyor⁵.

Hegel, ihtiyaçları ‘ihtiyaçlar sistemi’ şeklinde açıklamaktadır. Buna göre insan doğal bir varlık olduğu için ihtiyaçları, istekleri, acıları ve çıkarları sübjektif şekilde bulunmaktadır. İnsan ihtiyaçları, insandan topluma ve tarih yaratmaya doğru dönüşür.

⁴Patricia Springborg, *The Problems of Human Needs and the Critique of Civilisation*, London: George and Unwin LTD, 1981.ss. 26-29

⁵A.g.e.ss.32-61

İlk aşamada ihtiyaç birey için kişisel olarak önemli iken ikinci aşamada bu ihtiyaç toplumu da etkilemektedir. Böylece her bir ihtiyaç bireyden topluma doğru bir ihtiyaçlar sistemi oluşturmaktadır. Yani bireyin her bir ihtiyacından toplumda etkilenmektedir ve o ihtiyaç ile dönüşmektedir. Bu da tarihin oluşmasını sağlayan bir etkidir. Marx, insan ihtiyaçların sadece beş duyu organı ile görülen, duyulan, tadılan, koklanan ve hissedilen ihtiyaçlardan oluşmadığını; aynı zamanda bilişsel aktivitelerin de yapılmasının sağlandığı düşünme, gözlemlene, deneyimleme, isteme, hareket etme, sevme gibi ihtiyaçlarından da oluştuğunu belirtmektedir. Böylelikle Marx, insanın düşünme, hareket etme, isteme, sevme ve mutlu olma gibi davranışlarını da ihtiyaç olarak niteleyen ilk kişi olmuştur. Ona göre bireyin ihtiyaçları, kişinin bildiği ve hissettiği ihtiyaçlardır ve onun dışında başka ihtiyaçları yoktur. Fakat insan, ihtiyaçlarına hükmeden bir varlık olmayıp topluma karşı sorumlu olan, toplumdan ayrı düşünemeyen ve toplumu değiştirmek için yaratıldığından gerçek-yanlış ihtiyaç ayırımını yapamamaktadır. Bu yüzden Marx'ın 'ihtiyaç sistemi'ne göre bireylerin ihtiyaçları toplumdan izole edilerek analiz edilememektedir. Zira ne izole edilen ihtiyaçlar vardır ne de olabilme durumu⁶.

Marx, insanların ihtiyaçlarının 'tarih yaratma' koşulları sağlayacak şekilde olması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre ilk zamanlar sadece yeme, içme, barınma ve giyinme şeklinde olan varoluşsal ihtiyaçlar bulunurken zamanla ilkelikten medenileşmeye ihtiyaçların değişmesi ile gelinmiştir. Böylelikle insanlar ihtiyaçlar aracılığı ile doğal bir tarih yaratma sürecinde bulunmaktadırlar. Marx, ihtiyaçların doğruluğu-yanlışlığı sorunsalını kapitalizm-sosyalizm ilişkisi bağlamında ele alıyor⁷: Ona göre kapitalizm özellikle medya ve reklamcılık sayesinde insanların gerçekten ihtiyaç duymadığı şeylere ihtiyacı varmış gibi düşündürerek yanlış ihtiyaçlara yönelmelerine neden olmaktadır. Sosyalizmin ise insanları sadece doğal/ doğru ihtiyaçlara yönelttiğini belirten Marx, insanların ancak sosyalizm ile ihtiyaçlarını karşılayabileceklerini öne sürmüştür. Marx, kapitalizmin kullandığı 'herkes kendi yeteneğine göre...' sloganının 'herkes kendi ihtiyacına göre...' sloganı ile

⁶A.g.e.ss. 98-253

⁷A.g.e.ss. 59-104

⁸Orjinali 'to each according to his abilities...' ve 'to each according to his needs...' şeklindedir.

değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre sosyalizm ile bütün bireylerin ihtiyaçları karşılanacağı için ‘herkes kendi ihtiyacına göre...’ sosyalizmin sloganı olmalıdır.

Kapitalizm insanları yapay/yanlış ihtiyaçlara yöneltmek için yabancılaştırma taktiğini uyguladığından ve böylece yapay ihtiyaçlarını karşılamayan bireylerin toplum tarafından o ihtiyaçlara sahip kişilerce dışlandığı için, birey ihtiyaç duymadığı şeyleri de satın almak durumunda kalmaktadır.⁹ Böylelikle kapitalizm yapay/yanlış ihtiyaçlar yaratarak ekonomisinin gelişmesini sağlamaktadır. Hatta zor koşullarda çalıştırdığı işçilere de aynı yabancılaştırma taktiği ile kazandıklarını, yine yapay/yanlış ihtiyaçlar için harcamalarını sağlamaktadır. Marx, kapitalizmin bu politikalarının eninde sonunda bireyler-özellikle işçiler- tarafından görüleceği için insanların yapay/yanlış ihtiyaçları almaktan vazgeçmesi sayesinde ekonomisinin çökmesi ile kapitalist toplumun sonunun geleceğini belirtmektedir. Ne var ki beklenen olmayıp kapitalist toplum hala varlığını devam ettirdiği için Marx’ın doğru/yanlış ihtiyaç ayrıştırmasını kapitalizm üzerinden yapması onun teorisinin temelini ortadan kaldırmıştır. Böylelikle aslında kapitalizmin diğer sistemlerden daha fazla yanlış ihtiyaç üretmediği ortaya çıkmıştır¹⁰.

2.1.1. İhtiyaçlar ve Yabancılaştırma

Sartre da tıpkı Marx gibi, ihtiyaçları gelişimin makinesi gibi görmektedir. Ona göre ihtiyaçlar sadece insanları motive ettiği için değil, aynı zamanda ihtiyaçların giderilmesi için oluşturulan yeniliklerle gelişimi de sağladıkları için tarihsel sürecin kilit noktasını oluşturmaktadır. Sartre da Marx gibi ‘*insanlar mutlaka tarih yaratabilecek şekilde yaşamalıdır*’ diyerek, insanların yeme, içme, barınma ve giyinme gibi ilkel ihtiyaçlar dışında başka insani ihtiyaçları da olduğunu belirtmektedir. Sartre insanların yabancılaştırılarak ‘olmadıkları kişi olup, oldukları kişi olmadıkları’¹¹ni belirtiyor.

İnsan içgüdüsünü cinsellik ve saldırganlığa indirgeyen Freud, toplumu çatışmaların kaynağı olarak görmektedir. İhtiyaçlar ve isteklerin insanı doğasından uzaklaştırdığını ve doğasına yabancılaştırdığını belirtirken örnek olarak sevme ihtiyacının mazoşist ve

⁹Len Doyal and Ian Gough, *A Theory of Human Need*, Hong Kong: Macmillan Education LTD, 1991.s.28

¹⁰A.g.e.s. 27

¹¹Patricia Springborg (1981).ss. 130-139

sadistik şekillere bürünebildiğini gösteriyor. İhtiyaçların sadece biyolojik ihtiyaçlarla sınırlı olmadığını belirten Fromm ise, eğer aidiyet, güvenlik, kimlik gibi ihtiyaçlar yok ise bunların eksikliğinde hiçbir sorunun olmaması gerektiğini dile getiriyor. Fromm aynı zamanda insanların mutluluk, sevgi, özgürlük ve ahenk için çaba sarf ettiklerini, eğer bunlara ulaşamazsalar ruhsal tepkiler vereceklerini belirtiyor. Fromm da Marx gibi kapitalizmin yanlış ihtiyaçlar üzerinde devamlılığını sağladığına inanıyor. Gerçek ihtiyaçların sınırlı olduğu; ama yanlış ihtiyaçların sınırsız olduğu için kapitalizmin varlığını onlara dayandırdığını belirtiyor.¹²

İhtiyaçların doğruluğu-yanlışlığı sorunsalını analiz eden diğer bir isim olan Marcuse, eğer özgür iseler bireylere doğru ihtiyaçlarının neler olduğunun sorulması gerektiğini savunuyor. Fakat manipüle edildikleri ve otonomileri olmadığı sürece asla gerçek cevabı veremeyeceklerdir. Marcuse'a göre insan sadece içsel, dışsal, fiziksel ve moral etkenlerden uzak olduğunda özgür olabileceği için, özgür olma durumu söz konusu değildir. Ona göre ihtiyaçlar doğru-yanlış şeklinde sınıflandırılabilir. Yanlış ihtiyaçlar toplum tarafından bireye eklenmiş ihtiyaçlardır. Şöyle ki eğlenme ihtiyacından sahip olma, hareket etme ihtiyacından sevme ve nefret etme ihtiyacına kadar her şey özellikle reklamlar sayesinde insanlara empoze ediliyor. Öyle ki bireyler, başkalarının sevdiklerini sevme, nefret ettiklerinden nefret etme düzeyine geliyorlar. İşte bu şekilde oluşturulmuş bütün ihtiyaçlar yanlış ihtiyaçlardır. Marcuse'a göre, kapitalizm de böylelikle bir yandan yanlış ihtiyaçlar bir yandan da yanlış bilinçlendirme ile varlığını sağlamaktadır.¹³ Marcuse, büyük halk kitlelerinin kontrol edilebilir ve manipüle edilebilir olması sayesinde; medya ve reklamcılık aracılığıyla toplumun politik ihtiyaçlarının, bireysel ihtiyaçlara kolaylıkla dönüştürüle bilindiğini belirtiyor. Güvenlik ihtiyacına da değinen düşünür, doğal toplumdan devletleşmeye de güvenlik ihtiyacından dolayı bir dönüşüm olduğunu açıklıyor. Leiss pek çok düşünürün yaptığı doğru-yanlış, doğal-yapay ihtiyaç ayrıştırmasına karşı çıkıyor. Bu ayrımı yapan düşünürlerin, insan ihtiyaçlarının doğal ve kültürel faktörlerin karışımından oluştuğu gerçeğini göz ardı ettikleri belirten Leiss'e göre; insanların ihtiyaçları değerler, amaçlar ve psikolojiler

¹² A.g.e.ss.141-191

¹³ A.g.e..ss.164-174

bağlamında olduğundan kimse kimsenin ihtiyaçlarını doğru-yanlış şeklinde sınıflandıramaz.¹⁴

2.1.2. İhtiyaçların İnsan-Hayvan Temelinde Ayırımı

İhtiyaçları doğru-yanlış şeklinde ayıran düşünürlerin tartıştıkları bir diğer konu ise ihtiyaçların insan-hayvan temelli ele alınmasıdır. *‘İnsanları hayvanlardan ayıran nedir?’* diye soran Rousseau, hayvanlar birkaç ay da yaşasalar, yıllarca da yaşasalar ve soyları binlerce yıl devam etse de yaşam şekillerinin hep aynı kaldığını ve hiç değişmediğini; ancak insanların kişisel gelişim ve mükemmeliyetçilik özellikleri dolayısıyla değişeceğini belirtiyor. İnsanların bu değişim sayesinde, doğal toplumdan sosyal topluma dönüştüğünü anlatmaktadır. Aynı zamanda, düşünür hayvanların sadece içgüdüleri ile seçip reddederken, insanların özgür istekleri ile kararlarını verdiklerini belirtmektedir¹⁵.

Hegel ise, insanları hayvanlardan ayıran en temel özelliğin isteme yetkinliği olduğunu belirtiyor. Hayvanların onlara verilen içgüdüler dışında hareket edemediklerini; ancak insanların isteme yetkinliği sayesinde her şeye karar verebildiklerini anlatan düşünür, örnek olarak bir insanın nasıl yaşayıp hatta nasıl öleceğini bile isteyebileceğini, mesela intihara girişmeyi bile isteyebildiğini ancak bir hayvanın intihara girişme gibi bir isteme hakkının olmadığını veriyor. Hegel aynı zamanda insanların hayvanlar gibi sadece yeme, içme ve barınma gibi kısır bir döngüye dönüşmüş içgüdüye sahip olma yerine, o kısır döngüden entelektüelliği ile çıktığını ve onu hayvanlardan ayıran ihtiyaçları da olduğunu belirtiyor. Marx, insan-hayvan ayırımını davranışlar doğrultusunda yapıyor. Hayvanların sadece ihtiyaçları doğrultusunda ürettiklerini/ sahip olduklarını; fakat insanların o an tok olsalar bile sonrasını düşünüp ona göre çalıştıklarını belirtiyor. Yani, insanlar hayvanlar gibi sadece o anlık ihtiyaçlarını gidermekle kalmayıp uzun vadeli düşünerek özgür iradeleri ile hareket ediyorlar¹⁶.

İnsan ihtiyaçlarını özellikle hayvan ihtiyaçları ile karşılaştırmalı olarak ele alan düşünürlerin tartışmalarına kısaca yer verildikten sonra, şimdi insan ihtiyaçlarının teorileşmesi süreci Abraham Maslow’dan başlanarak ele alınacaktır.

¹⁴A.g.e.s.232

¹⁵A.g.e.ss.43-49

¹⁶A.g.e.ss.80-99

2.2. İnsan İhtiyaçlarının Teorileşmesi

İhtiyaçlar konusundaki tartışmalara Maslow, 1943'te yayınladığı bir makale ile yeni bir boyut kazandırmıştır. Daha öncesinde düşünürler insan ihtiyaçları hakkında özellikle onları hayvan ihtiyaçları ile karşılaştırarak ve doğru-yanlış ihtiyaçlar şeklinde ayırarak tartışırken Maslow'un insan ihtiyaçları hiyerarşisi ile ihtiyaçlar listeler halinde belirtmeye başlanmıştır. Maslow'dan etkilenen pek çok düşünür de sonraki kısımda tartışılacağı üzere; insan ihtiyaçlarını sıralamaya başlayıp bunların çatışmaların oluşmasındaki ve çözümündeki rolünü tartışmaya başlamışlardır. Maslow ile başlayan bu süreç ile bir anlamda insan ihtiyaçları da teorileşmeye başlamıştır.

2.2.1. Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi

1908-1970 yılları arasında yaşamış olan ünlü Amerikalı psikolog Abraham Maslow, bilim dünyasına en önemli akademik katkılarını 40'lı ve 50'li yıllarda yapmıştır. 'Hümanist psikoloji'nin kurucusu olarak tanımlanan Maslow, en fazla bilinen ve insan ihtiyaçları teorisinin temeli sayılan makalesi 'The Theory of Human Motivation'ı 1943 yılında yayınlamıştır. İki bölümden oluşan makalenin öncelikle kısa bir önsözü yayımlandıktan sonra ikinci kısmı yayınlanmıştır¹⁷. Teorinin önsöz kısmında motivasyon teorisinin 13 maddesi olduğu belirtip bunların en önemli olanları şunlardır. Öncelikle bireyin bir bütün olduğunu belirten yazar, insanın bedensel, zihinsel ve ruhsal şeklinde ayrılamayacağını, bir bütün olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir. İyi bir teorinin de insanı bir bütün olarak ele alması gerektiğini açıklamıştır. Buna göre bireyin sadece bir ihtiyacı olması söz konusu değildir. Mesela aç olan ve yemek isteyen bireyin midesi değil, kendisidir.¹⁸

Motivasyon teorisinin başka bir özelliğini ise Maslow, '*insan sürekli isteyen bir hayvandır*'¹⁹ şeklinde betimlemiştir. İnsanoğlunun doğası gereği sınırsız istekleri bulunmaktadır. Her bir ihtiyacı karşılandığında yeni bir ihtiyacı doğduğu için, aslında insanın ihtiyaçlarının giderilmesi imkânsızdır. Bu yüzden ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşi olduğunu savunan yazara göre, her biten ihtiyaç yenisini doğuracaktır ve bu

¹⁷Aero Ringmae, 'A Theory of Human Motivation' by Abraham Maslow, 2006

¹⁸ Abraham Maslow(1943a), 'Preface to Motivation Theory', *Psychomatic Medicine*, January 1 1943, vol.5 no.1 85-92, s.85

¹⁹A.g.m. s.88

süreç insan hayatının sonuna kadar hep devam edecektir. İnsanların karnı açken ya da susuzluktan kavrulurken, müzik yapmayı, yeni bir matematik sistemi geliştirmeyi ya da evini süslemeyi düşünemeyeceğini belirten yazar, bu noktada ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşinin ortaya çıktığını savunuyor. Motivasyon teorisinin hayvan-merkezli olmak yerine insan-merkezli olması gerektiğini savunan teorisyen, artık araştırmalar yapılırken öncelikle hayvan davranışları incelenerek değil, tamamen insan doğasına odaklanarak yapılması gerekliliğinin üzerinde duruyor.²⁰

2.2.1.1. İhtiyaçlar Piramidi

İnsan sürekli isteyen bir hayvan olduğu için ihtiyaçlarının hiyerarşik düzende olması gerektiğini savunan Maslow, temel ihtiyaçları beş gruba ayırmaktadır. Bunlar hiyerarşik düzenine göre tabandan tavana doğru şu şekildedir:

1. Fizyolojik ihtiyaçlar: İnsan vücudunun varlığını devam ettirmesi için gerekli olan ihtiyaçlar olan yeme, içme, barınma, giyinme vb. ihtiyaçlardır. İnsanlar bu ihtiyaçlardan mahrum iken güvenlik, sevgi, saygı gibi diğer ihtiyaçları düşünemezler bile. Öyle ki bir insan aç iken sadece yemeği hayal eder, yemeği düşünür ve sadece yemek yemeyi ister. İnsanın fizyolojik ihtiyaçlarını gidermek için yapmayacağı hiçbir şey yoktur ki bunlara köle gibi çalışmak, hırsızlık, adam öldürme ve dilenme de dâhildir. Fakat insanın fizyolojik ihtiyaçları giderildikten sonra artık onlar ihtiyaç olmaktan çıkarlar ve hiçbir önemleri kalmaz²¹.
2. Güvenlik İhtiyaçları: Fizyolojik ihtiyaçlar giderildiği zaman hemen akabinde yeni ihtiyaçlar baş göstermektedir ki bunlar güvenlik ihtiyaçlarıdır. İnsanlar kendilerini onlara benzeyen ve yabancı olmayan kişilerin yanında, onlara benzemeyen ve yabancı kişilerin yanında olduğunda daha güvende hissederler.²²İnsanın çalışabilmesi, öğrenebilmesi ve kendini yetiştirebilmesi için güvenlik endişesi içinde olmaması gerekmektedir. İnsan ruhsal, fiziksel ve

²⁰A.g.m.ss.89-92

²¹ Abraham Maslow (1943b), 'A Theory of Human Motivation', *Psychological Review*, 50,370-396. ss.372-376

²²A.g.m..s.379

zihinsel olarak rahat olmak için hayatında belli bir düzene ihtiyaç duymaktadır. Öyle ki bu düzen insanlar için adeta bir ‘koruma kalesi’ görevi görmektedir.²³

3. Sevgi/Aidiyet İhtiyaçları: Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları giderildiği takdirde; sevgi, aidiyet ve şefkat ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. İnsanlar doğaları gereği sosyal olduklarından dolayı kendilerini ait hissedecekleri arkadaşlıklar, dostluklar ya da ittifak gruplarına ihtiyaç duyarlar. Ayrıca insanlar sevgi ihtiyaçlarını sadece birisini severek değil, ancak aynı zamanda sevdiği kişi tarafından da sevilerek giderebilmektedirler.²⁴
4. Saygı/İtibar İhtiyaçları: Bireyler toplum ile bağlarında sadece sevgi ve aidiyet ihtiyacı hissetmezler. Aynı zamanda bütün insanlar buldukları toplum tarafından onlara saygı duyulduğunu ve bir itibara sahip olduklarını bilme ihtiyacı hissederler. Öyle ki ancak toplum tarafından saygı duyulduğunu bildiğinde, bireyin öz-saygı ve öz-itibarı da tamamen gelişebilecektir. Bireyler güç, başarı, dünya ile yüzleşme, bağımsızlık ve özgürlük için saygıya ihtiyaç duyarlar. Birde insanlar şan, şöhret, prestij, tanınma, katılım ve değer verilme için de saygıya ihtiyaç duyarlar. Aksi takdirde, bu ihtiyaçlar giderilmediğinde; birey kendini aşağılık, zayıf ve yardıma muhtaç hisseder²⁵.
5. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: İnsan ulaşabileceği en yüksek potansiyeline ulaştığında kendini gerçekleştirmiş olur. Birey ne için uygunsa onu yapmalıdır: bir müzisyen müzik yapmak, bir yazar yazı yazmak ve bir ressam resim yapmak zorundadır. Yoksa birey potansiyelini gerçekleştirmediği için mutlu olmayacaktır. Maslow’a göre ‘*bir insan ne olabilecek ise o olmak zorundadır*’. Bunun gerçekleştirilmesine kişinin kendini gerçekleştirmesi deniliyor. Bu terim ilk olarak Kurt Goldstein tarafından kullanılmıştır. Bu ihtiyacın giderilebilmesi için bireyin, fizyolojik, güvenlik, sevgi ve saygı ihtiyaçlarını giderebilmiş olması gerekmektedir. Maslow’a göre toplumlarda insanların diğer öncelikli ihtiyaçları tamamen giderilmediği için kendini-gerçekleştirme ihtiyacı hakkında çok az

²³ Andrew A. Pfeifer, ‘Abraham Maslow’s Hierarchy of Needs: A Christian Perspective’, Andrew University, USA (bu makale *The 22’ Integration Faithand Learning Seminar*, Seminar Schloss Bogenhafen, Avustralya, Ağustos 1988 için hazırlanmıştır.)s.269

²⁴Abraham Maslow (1943b).a.g.e. 381

²⁵A.g.e.s.382

bilgiye sahip bulunmaktayız²⁶. Maslow insan doğasının doğuştan iyi olduğuna inandığı için her bireyin kendini gerçekleştirme gerektiğine inanmaktadır.²⁷

İlk etapta ihtiyaçları bu şekilde beş gruba ayıran Maslow, ölümüne yakın ihtiyaçları revize edip üç yeni ihtiyaç daha eklemiştir. Buna göre saygı ihtiyacından sonra birey dünyayı ve çevresinde yaşananları anlamak için gerek duyduğu bilgiyi bilişsel ihtiyaçlar ile karşılayabilecektir. Bilişsel ihtiyaçlarını da gideren kişi bu defa da estetik ihtiyaçlara gereksinim duyacaktır. Estetik ihtiyaçlar düzen, simetri, dizayn, harmoni ve güzellikten oluşmaktadır.²⁸ Estetik ihtiyaçlarından sonra Maslow piramide kendini-gerçekleştirme ihtiyacını yerleştirip, bunun üstüne de en son ihtiyaç olarak kendini aşarak dönüştürme (self-transcendence) ihtiyacını eklemiştir. Self-transcendence ihtiyacı için, insanlar egolarını aşip diğer insanlara yardım ederek, onların da kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunurlar. Kendini gerçekleştirip self-transcendence seviyesine ulaşmış kişi 'kâmil kişi' mertebesine ulaşmıştır.²⁹ Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşinin orijinal hali ve revize edilmiş halinin daha iyi anlaşılabilmesi için şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşileri

İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Orijinal Hali	İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Revize Edilmiş Hali
	8. Transcendence
	7. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı
	6. Estetik İhtiyaçları
5. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı	5. Bilişsel İhtiyaçlar
4. Saygı/İtibar İhtiyacı	4. Saygı/İtibar İhtiyacı
3. Sevgi/Aidiyet İhtiyacı	3. Sevgi/Aidiyet İhtiyacı
2. Güvenlik İhtiyacı	2. Güvenlik İhtiyacı
1. Fizyolojik İhtiyaçlar	1. Fizyolojik İhtiyaçlar

²⁶ A.g.e..s.383

²⁷ Patricia Springborg (1981) s. 186

²⁸ Andrew A. Pfeifer, s.270

²⁹ W. Huitt, 'Maslow's Hierarchy of Needs', *Educational Psychology Interactive*. Voldosta, GA: Voldosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/conation/maslow.html> E.T. 03/10/2012

2.2.1.2. İnsan İhtiyaçlarının Giderilmesi

Maslow' a göre temel ihtiyaçların giderilebilmesi için olmazsa olmaz bazı koşullar bulunmaktadır. Konuşma özgürlüğü, insanın başkasına zarar vermediği sürece istediğini yapabilme özgürlüğü, kişinin kendini ifade etme özgürlüğü, icat etmek için bilgiyi arama özgürlüğü, kişinin kendini koruma özgürlüğü, adalet ve dürüstlük bu koşulları oluşturmaktadır³⁰. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ihtiyaçları belli bir sıralamaya dizdiği ve ihtiyaçların önceliğinin farklı olduğunu belirttiği için pek çok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilere cevap veren yazar, ihtiyaçların hiyerarşik olduğu fikrinden caymamakla birlikte bazı konulara açıklık getirmiştir. Öncelikle yazar, insanların ihtiyaçlarının sadece gruplandığı ihtiyaçlarla sınırlı olmadığını; ama ortalama her insanın en az bu ihtiyaçlara gereksinim duyduğunu belirtmiştir.³¹ Yazar, aynı zamanda belirttiği ihtiyaçlar hiyerarşisindeki sıralamaya uymayacak bazı istisnaların olduğunu da belirtmiştir. Buna göre, bazı yaratıcı insanlar için kendilerini gerçekleştirmek diğer ihtiyaçlarından daha önemli olmaktadır. Bazı 'psikopatik kişiliğe' sahip bireyler için de sevgi ihtiyacı bütün ihtiyaçların önüne geçebilmektedir. İşini kaybetme ya da öz-saygısını kaybetme seçenekleri arasında kalmış ve eğer işini kaybederse aylarca işsiz kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecek bir birey de öz-saygısını kaybetme pahasına işini seçebilir.³² Görülen o ki bazı istisnalar her zaman mevcuttur ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi normal insanlar için düşünülmelidir.

Maslow hiyerarşide bir üst seviyedeki ihtiyaca geçmek için bulunan ihtiyacın giderilmesi gerektiği şartının, kişilerce o ihtiyacın yüzde yüz giderilmesi şeklinde anlaşılmasının yanlışlığına değinmektedir. Buna göre, normal bireyler bazı ihtiyaçlarının bir bölümünü karşılarken bazılarını karşılayamıyorlar. Mesela A ihtiyacı sadece yüzde 10 karşılanmış iken B ihtiyacına geçilmesi beklenemez; ama A ihtiyacı yüzde 25 karşılanmışsa, B ihtiyacı yüzde 5 karşılanabilir.³³

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine incelendiğinde onun hiyerarşi konusunda özellikle Eric Fromm'dan etkilendiği görülmektedir. Fromm'un '*insan, hayvani*

³⁰ Abraham Maslow(1934b) s.386

³¹Christian Bay, 'Needs, Wants, and Political Legitimacy', *Canadian Journal of Political Science*,Vol.1, No.3,Eylül 1968. (241-260).s. 247

³² Abraham Maslow (1943b),s.388

³³A.g.m.s.389

ihtiyaçlarını giderdikten sonra insani ihtiyaçları için hareket eder'³⁴ sözü Maslow'un hiyerarşisinin temelini oluşturur niteliktedir. Fromm, hayvani ihtiyaçlar derken insanın bedensel devamlılığı için gerekli olan fizyolojik özelliklerinden bahsetmektedir. Fromm'un ihtiyaçların giderilmemesinin yarattığı düş kırıklığının, hasta ve patolojik toplumları yarattığı yönündeki tespiti de, sonrasında Maslow tarafından '*eğer bir kişinin ihtiyaçları giderilmezse, o kişi çok kolaylıkla hasta olabilir ya da en azından artık tam bir insan olmayacaktır*' şeklinde aktarılmıştır.³⁵ İnsan doğasının doğuştan iyi olduğuna inanan Maslow, savaş ve şiddet durumunda bile aslında insanın sevgi ve gelişimi istediğini belirtip, insan doğasının şiddeti içermediğini belirtmektedir. Ona göre, şiddet ve diğer kötü olaylar sadece insanların ihtiyaçları giderilmeyip insanlar hezeyana uğradığında ortaya çıkar. Fizyolojik ve güvenlik gibi ihtiyaçları giderilmeyen insanlar bunları gidermek için şiddete başvurabilir. Yazar, insanların sadece zevk aldıkları için şiddet uyguladıklarını ya da aldatma, hırsızlık ve yalan söyleme gibi kötü alışkanlıkları sergileyebileceğine inanmadığını belirtiyor³⁶.

2.2.2. İnsan İhtiyaçların İstek, Çıkar, Strateji vb.lerden Ayırımı

İhtiyaçlar, istekler, değerler farklı yazarlar tarafından farklı şekilde kullanılmaktadır. İhtiyaçların ne olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle en fazla ihtiyaçlarla karıştırılan istek, arzu, çıkar ve stratejilerden ayırt edilmesi gerekmektedir. Barış ve Çatışma Çalışmalarının en önemli teorisyenlerinden biri olarak kabul edilen Johan Galtung'a göre ihtiyaçlar kesinlikle istek ve arzularla karıştırılmamalıdır. Farklılıklarını gereklik kavramı ile açıklayan düşünür insanların çok fazla istedikleri ya da arzuladıkları her şeye ihtiyaçlarının olduğunun düşünülmesinin yanlışlığını belirtiyor. İnsanlar bütün ihtiyaçlarının bilincinde olmadıklarından onları isteklerle karıştırabiliyorlar. Buna göre isteklerden ziyade bir insanın insan olarak nelere gereksinimi olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır.³⁷ Burns, ihtiyaçlar ve istekler arasında net ayrımlar yapmaktadır. Ona göre ihtiyaçlar isteklerin aksine daha geniş

³⁴Patricia Springborg (1981) s.185

³⁵A.g.e.s.190

³⁶ Andrew A. Pfeifer(1988) s. 267

³⁷Johan Galtung, ' International Development in Human Perspective', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati (der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, 1988.128-159.s.130

ölçekte kabul gören isteklerdir. Davies ise Galtung ve Burns'ın aksine istekler ve ihtiyaçlar bir tutmaktadır. Ona göre istenen her şeye ihtiyaç vardır ki istenmektedir³⁸.

John Burton, ihtiyaçları tanımlamak için öncelikle onları değerler ve çıkarlardan ayırmaktadır. İhtiyaçların evrensel dürtüler olduğuna inanan yazar, onların insan doğasının tamamlayıcı bir unsuru olduğunu dile getiriyor. Değerler ise fikirler, alışkanlıklar, gelenekler ve inançlardan oluşup toplumların karakterlerini belirtmektedir. Değerler, toplumun temel ilkeleri olup daha çok genetik olarak bireyden bireye geçmektedir. Değerler toplumlar için o kadar önemlidir ki pek çok savunmacı ve saldırgan davranışın temelinde değerlerin korunması isteği yatmaktadır. Çıkarların ihtiyaçlarla çok fazla karıştırıldığını belirten yazar, çıkarları bireylerin, etnik grupların ve toplumların sosyal, politik ve ekonomik istekleri olarak görmektedir. Çıkarların doğasında rekabet olduğu için çıkar savaşları sıfır toplamı olup kazanan-kaybeden şeklinde sonuçlanmaktadır. Toplumlar çıkarları için, taktik ve stratejiler yoluyla ihtiyaçlar ve değerleri ön plana çıkarırlar. Böylelikle toplumun bireyleri onun için savaşılan şeyin gerçekten bir ihtiyaç ve değer mi yoksa çıkar mı olduğunun farkına varamazlar. Bireylerin çıkarları ve toplumun çıkarlarının çatıştığı noktada yasalar ve düzen devreye girer. Bu yasalar ve düzenle ekonomik, toplumsal ve politik çıkarların toplum ve birey arasında bir dengesi sağlanmaya çalışılır.³⁹

Çıkarları ihtiyaçlardan ayıran temel noktalardan biri çıkarların tartışılabilir yapıda olmasıdır. Toplumsal yararlar için bireylerin çıkarları tartışılabilmektedir. Fakat çıkarların aksine ihtiyaçlar ve değerler tartışılmaz. İhtiyaçlar -kimlik ve tanınma ihtiyaçları -hayatta kalmak ve gelişim için gerekli olduklarından tartışılmaları ve pazarlık konusu yapılmaları söz konusu değildir. Bu yüzden çatışmaların çözümü için ihtiyaçlar, amaçlar, taktikler ve çıkarlar mutlaka ayırt edilmelidir ki nelerin ihtiyaç olup pazarlık konusu yapılamayacağı ve nelerin çıkar olup pazarlık konusu yapılabileceği anlaşılsın. Burton'a göre insan ihtiyaçları evrensel oldukları için değerler ve çıkarların

³⁸ John W. Burton, 'Human Needs Versus Societal Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, 1988.34-58. s.38

³⁹ John Burton, *Conflict: Resolution and Provention* Londra: Macmilan Press,1990.ss. 36-38

aksine bütün toplumlarda aynıdır ve bu yüzden kesinlikle onlar üzerinde pazarlık yapılamaz.⁴⁰

İhtiyaçlar, değerler ve çıkarlar ayırımı yapan bir diğer yazar olan Azar'a göre, çıkarlar üzerinde tartışılıp pazarlık yapılabilir ve hatta değiştirilebilirler. Değerler ise kültürel oldukları için daha az değişim ve pazarlık konusu yapılırlar. Fakat ihtiyaçlar üzerinde kesinlikle pazarlık yapılamaz. Hiçbir pazarlık teklifi onların değişmesini sağlayamayacağından ihtiyaçları değiştirmeye çalışmak ya da zorlamak nafile olacaktır. Azar, özellikle güvenlik ve ideolojik temelli çatışmaların çözümünde çıkarlar üzerinde anlaşmaya varmak için değişiklikler yapmak gerektiğini; ama bunun ihtiyaçlar için söz konusu olamayacağını belirtiyor⁴¹.

Christian Bay, 'ihtiyaç' kavramını bir bireyin hayatta kalması ve zihinsel-biyolojik sağlığının yerinde olması için gerekli olan bütün gereksinimler olarak tanımlamaktadır. İhtiyaçları, sadece biyolojik hayatın devamlılığı için değil aynı zamanda fiziksel ve zihinsel sağlık ile gelişim için de gerekli olan her şey olarak ele almaktadır. İstekler ise hissedilen bütün ihtiyaçlardır. Öyle ki bireyin gerçekten hissettiği şeye ihtiyacı olmasa da ona ihtiyacı olduğunu düşündüğünden onu elde etmek için uğraşacaktır. Bu yüzden bir istek bazen hiçbir ihtiyacı yansıtmayabilmektedir.⁴²

2.2.3. İnsan İhtiyaçlarının Önceliklendirilmesi Tartışmaları

Maslow, ihtiyaçları hiyerarşik düzende ele alıp bir ihtiyacın hissedilmesi için öncelikle hiyerarşide ondan önce bulunan ihtiyacın giderilmesi gerektiğini belirtirken onun bunu savını eleştiren pek çok yazar bulunmaktadır. Her ne kadar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi insan ihtiyaçlarının teorileşmesi için temel nitelikte olsa bile, ihtiyaçların öncelikli olması gerekip gerekmediği ve varsa nasıl olması gerektiği sorunsalı çok tartışmalıdır. Galtung'a göre ihtiyaçlarla ilgili pek çok kaynakta açık ya da üstü örtülü şekilde ihtiyaçların hiyerarşik olduğu ile ilgili varsayımlar bulunmaktadır. Genellikle hiyerarşinin tabanında 'fiziksel' ya da 'hayvani' diye betimlenen bedensel ve maddi ihtiyaçlar yer alırken, hiyerarşinin üst kısmında ise 'zihinsel' ya da 'ruhsal' ihtiyaçlar

⁴⁰A.g.e.ss.39-44

⁴¹ John W. Burton, ' Conflict Resolution as a Function of Human Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, 1988. (187-204). s.194

⁴²Christian Bay, ' Human Needs as Human Rights', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, 1988. 77-98.s.88

denilen ve Galtung'un kimlik ve özgürlük ihtiyaçları olarak betimlediği ihtiyaçlar yer almaktadır.⁴³

Galtung, teorilerin entelektüel olanlar tarafından yazıldığı için, İİT'nin ütopyik olarak görülebileceğini belirtiyor. Oysa yazara göre halk, öyle bir zorlanma ile karşılaşmadığı durumlarda da öncelikle maddi ihtiyaçlarının giderilip daha sonra maddi olmayan ihtiyaçlarının giderilmesini istemektedir. Bu insan dürtüleri ile ilgili genel geçer bir kural değildir. Çünkü insanlar kimlikleri ve özgürlüklerini geri kazanmak için yaptıkları mücadelelerde, hayatlarını feda etme pahasına acı çekmeyi ve şiddete maruz kalmayı göze alırlar. Bazı toplumlar maddi olmayan ihtiyaçlarını giderebilme yeterliliğine sahip iken, bazı toplumlar maddi ihtiyaçlarını bile giderebilme yeterliliğine sahip değildir. Sonuçta her iki toplumda ihtiyaçlar üzerinden gelişmeyi sağlamaya çalışmaktadır⁴⁴.

İİT'nin insanın insan olmaktan gelen zenginliğini ön plana çıkarması gerektiğini belirten Galtung, bu zenginliğe saygı duyularak toplumun inşasının sağlanabileceğini dile getiriyor. Bu argümanın ihtiyaçların önceliklendirilmesine karşı olmak anlamına gelmediğini belirten yazar, yine de ihtiyaçlar hiyerarşisinin evrenselleştirilip onların genel bir hukuk çerçevesinde dondurularak çeşitlilikten kaynaklanan zenginliğin azaltılmasına karşı çıkmaktadır. Bireyler ve gruplar kendi ihtiyaçlarının belirleyip bunları önceliklendirebilirler; fakat bunu yaparken İİT onları yönlendirip yönetmemelidirler ki gerçek bir ihtiyaçlar sıralaması yapabilsinler⁴⁵.

Bay'a göre ihtiyaçlar arasında kesinlikle bir hiyerarşi bulunmaktadır. Yazar bu düşüncesini şu şekilde temellendiriyor: bir birey için yeryüzündeki en büyük felaket özgürlüğünü kaybetmesi değil, canını kaybetmesidir. Bundan sonraki ikinci büyük felaket sağlığını yitirmesidir; üçüncüsü topluluğu ile bağlarının yitirilmesidir ki dördüncü ve sonuncu felaket özgürlüğünü kaybetmesidir. Yazar her insanın öncelikle biyolojik bir varlık olduğu için sağlıklı bir şekilde hayatta kalmaya çalıştığını belirtiyor. İnsan hayatta kalmalı ki ihtiyaçlarını ve kapasitesini(bahsedilen kendini gerçekleştirme oluyor) yerine getirebilsin. İhtiyaçlar ve kendini gerçekleştirme her ne kadar toplumsal olsa da öncelikle bireysel ve öznelirler. Birey hayatta kalmadan diğer öznel

⁴³Johan Galtung (1988),s. 135

⁴⁴A.g.m.ss.137-138

⁴⁵A.g.m..ss.138-139

ihtiyaçlarını gideremeyeceği için, bireysel ihtiyaç olarak ifade özgürlüğüdördüncü sırada gelmektedir. Bay ihtiyaçları şu şekilde hiyerarşik olarak sıralamaktadır: (1) hayatta kalma, (2) sağlığını koruma ihtiyaçları, (3) toplumla beraberlik ihtiyacı, (4) bireysel özgürlük ihtiyaçlar.⁴⁶

Daha çok insan ihtiyaçlarını ekonomik temelde ele aldığı, İnsan Ölçek Gelişim (Human Scale Development) Programı ile tanınan Manfred Max-Neef, ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşi olması fikrine karşı çıkmaktadır. İnsan ihtiyaçlarının, bütün insanların birbirleri ile ilişkili ve enteraktif oldukları bir sistem olduğunu belirten yazar, bu sistemde hiçbir hiyerarşinin olmadığını savunmaktadır. Buna göre hiçbir ihtiyaç kendiliğinden diğer ihtiyaçtan daha önemli görülemez ve ihtiyaçlar gerçekleştirilirken bir öncelik durumu söz konusu olmaz. İnsan ihtiyaçlarının giderilmesi sürecinde ihtiyaçlar tamamlayıcı nitelikte oldukları için, başka şeylerle değiş tokuşları yapılamaz ve eş zamanlı giderilmeleri gerekmektedir.⁴⁷

Max-Neef'in aksine Davies de Maslow gibi insan ihtiyaçlarının hiyerarşik olduğunu inanmaktadır. '*Önce yemek gelir, sonra ahlak*' şeklinde olan Alman atasözünde belirtildiği gibi ihtiyaçlarda sıralama olduğuna inanan yazar, insanların tabii de fiziksel ihtiyaçlarla sınırlı olmayıp, doğuştan gelen insani ihtiyaçları da olduğunu belirtiyor. 'Temel' kavramının 'fiziksel' anlamına geldiğini belirttikten sonra Davies, yemekten tanınmaya kadar bütün ihtiyaçların diğer bireyler ile ilişki içerisinde gerçekleştirildiğine inanıyor ve Aristo'nun '*insan sosyal bir hayvandır*' sözünü de buna referans olarak gösteriyor. Yazar, ihtiyaçlar önceliği sayesinde açlık dürtüsü dışında politik davranışları belirleyen diğer ihtiyaçların anlaşılabilirliğini açıklıyor.⁴⁸ Davies'e göre ancak fiziksel ihtiyaçlar giderildikten sonra bireylerde ulusal bilinç oluşacak ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamayı isteyeceklerdir.⁴⁹ İhtiyaçların hiyerarşik olduğuna inanan yazarın ihtiyaçlar sıralaması Maslow'dan farklıdır. Ona göre ihtiyaçlar dört gruba ayrılmaktadır ki onlar aşağıdan yukarı doğru şu şekildedir: (1) fiziksel, (2) sosyal/sevgi, (3) öz-saygı/itibar ve (4) kendini gerçekleştirme ihtiyaçları. Davies'e göre insanlar kendilerini hızlı bir şekilde

⁴⁶Christian Bay(1988b).ss.83-88

⁴⁷Manfred Max-Neef, ' Development of Human Needs', Paul Ekins & ManfredMax-Neef, *Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation*, London: Routledge, 1992, (197-213).ss. 199-211

⁴⁸ James C. Davies, ' The Existence of Human Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, 1988. (23-33).ss.24-27

⁴⁹James C. Davies, *Human Nature in Politics: The Dynamic of Political Behavior*, New York: John Wiley,1963.ss. 26-30

gerçekleştirmeyi istedikleri halde fiziksel ihtiyaçlarını gidermeden daha üst seviyedeki ihtiyaçları gideremezler⁵⁰.

İnsan ihtiyaçları arasında eğer bir hiyerarşi söz konusu ise tabii de öncelikle en önemli ihtiyaç giderilmelidir; fakat eğer bir hiyerarşi yok ise o zaman bütün ihtiyaçların eş zamanlı olarak giderilmesi gerekmektedir. İİT yazarlarına bakıldığında genellikle pek çoğunun Maslow'un ve Davies'in belirttiği gibi bir ihtiyaçlar hiyerarşisine inandıkları dikkat çekmektedir. Buna rağmen ihtiyaçlar arasında bir önceliklik durumunun söz konusu olamayacağını düşünen yazarlar da yok değil. Rist de bir hiyerarşiye inanmayanlardan. Rist'e göre insanlar tarafından hissedilen bütün ihtiyaçlar gerçek ihtiyaçlar oldukları için aralarında bir öncelik ya da daha önemlilik durumu olamaz⁵¹. Oscar Nudler ihtiyaçlar arasında net bir ayırım yapmaktadır. Ona göre, en temel ve öncelikli insan sistemi ihtiyacı 'kimlik' ihtiyacıdır. Kimlik ihtiyacından sonra barınma, etkileme, güvenlik, öz-saygı, ve anlamlılık gibi ihtiyaçlardan oluşan iki ana ihtiyaç daha vardır ki bunlar: büyüme ve transcendir. Nudler'e göre temel(fundamental) ihtiyaçlar değişmez iken, türetilmiş ihtiyaçlar bireyin ait olduğu sosyal sisteme göre değişebilmektedir⁵².

2.2.4. İnsan İhtiyaçların Ayırımı/Sınıflandırılması

İnsan ihtiyaçlarının hiyerarşik olup olmadığı konusunda insan ihtiyaçları teorisyenleri hem fikir olmasa da her teorisyenin kendine göre bir ihtiyaçlar listesi bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar listesindeki bazı ihtiyaçlar ortak iken kimileri tamamen farklıdır. Kimileri ihtiyaçları doğal-yapay, maddi-maddi olmayan vb. şekilde ayırırken; kimileri ihtiyaçları birden fazla şekilde listelemiştir. Maslow'un ihtiyaçlar listesi ayrıntılı olarak açıklanmış olduğundan diğer teorisyenlerin ihtiyaçlar listeleri de kısaca anlatılacaktır. İhtiyaçların hiç birinin diğerinden daha önemli olmadığını belirten Paul Sites ihtiyaçları sekiz gruba ayırmıştır. Buna göre insanların ihtiyaçları şunlardır: (1) sorumluluk, (2) teşvik(stimulation), (3) güvenlik, (4) tanınma, (5) adalet dağıtımı (distributive justice),

⁵⁰ William R. Potapchuk, 'Processes of Governance: Can Governments Truly Respond to Human Needs?' *John W. Burton(der.) Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillan Press, 1990. (265-282)ss.270*

⁵¹Rist, 'Basic Questions', Katrin Lederer, Johan Galtung, David Antal (Der.) *Human Needs : A Contribution to the Current Debate*, Boston: Oelgeschlager, Gunn & Hain; Königstein: Verlag Anton Hain Meisenheim GmbH., 1980. s.241

⁵² Oscar Nudler, 'Human Needs: A Sophisticated Holistic Approach', Lederer(der.) *Human Needs*.s.143

(6) rasyonellik, (7) anlam ihtiyacı ve (8) kontrol'dür. Son ihtiyaç olan kontrol bir savunma mekanizması olduğu için bütün ihtiyaçlar tamamen giderildikten sonra ona gerek kalmayacaktır. 'Normal' ve 'sağlıklı' bireyler için bu ihtiyaçların mutlaka giderilmesi gerekmektedir.⁵³ Sites'a göre toplumu yaratan ihtiyaçların varlığıdır. Bireyler ihtiyaçlarını gidermek için birbirleriyle etkileşim halinde olduklarından dolayı birlikte çevreyi de etkilemeye başlamışlardır. İhtiyaçlar için çevreyi kullanma/ kontrol altına alma, ihtiyaçlar için insanların birbirlerini kontrol altına almasını da beraberinde getirmiştir. İhtiyaçların giderilmesi ya da onlardan yoksun kalma toplumdaki düzen ve değişimin de anahtarları rolünde bulunmuşlardır. Bireysel ihtiyaçların etkisi, toplumsal güçlerin etkisinden daha fazla bulunmaktadır.⁵⁴ Bireyler ihtiyaçlarını giderebilmek adına yetkilerini bir üst merceğe devredip toplumsal düzene katkıda bulunmaktadır.

De Ruck, insan ihtiyaçlarını biyolojik ihtiyaçlar dışında altı gruba ayırmaktadır ki ona göre bu ihtiyaçlar giderilmediği takdirde mutlaka ortaya çatışma durumu çıkacaktır. Bunlar: (1) kimlik, (2) tanınma, (3) rasyonellik, (4) saygı, (5) otonomi ve son olarak (6) kontrol'dür.⁵⁵ Nudler temel ihtiyaçları üç başlık altında toplamaktadır. Bunlar: varoluşsal ihtiyaçlar, büyüme ve transcendence şeklindedir. İnsanlar varlıklarını devam ettirebilmek için fiziksel ihtiyaçlarını gidermek zorundadırlar. Yazar, varoluşsal ihtiyaçlara 'kimlik' ihtiyacını da insanın varoluşunun bir parçası olarak gördüğü için eklemektedir. Büyüme ihtiyacı ile bireyin sahip olduğu potansiyelleri hem gerçekleştirip farklı yönlerini ortaya çıkarma şansı yakalayıp hem de toplumla entegre olmasını sağlar. Transcendence seviyesinde insan fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak kendini tamamen gerçekleştirip; doğa, Tanrı ve toplumla ilişkilerini en üst seviyeye getirir.⁵⁶

Max-Neef ihtiyaçları sınıflandırırken öncelikle onları varoluşsal ve değer bilimsel (axiological) olarak iki ana gruba ayırmaktadır. Bir tarafta Var olma, Sahip olma, Yapma ve Etkileşim bulunurken diğer tarafta Geçim, Koruma, Etkileme, Anlama, Katılım, Yaratma, Boş vakit(leisure), Kimlik ve Özgürlük bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar,

⁵³ Paul Sites, *Control: The Basis Of Social Order*, 1973 Bölüm 2

⁵⁴ A.g.m.s.3

⁵⁵ Christopher Mitchell (1990).s. 159

⁵⁶ Oscar Nudler, ' On Conflicts and Metaphors: Toward an Extended Rationality', John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory*, London: Macmilian Press, 1990. (177-201).s.186

gidericileri ile birebir eşleştirilemezlerken bazen bir ihtiyaç giderici birde fazla ihtiyacı aynı anda giderebilmektedir⁵⁷.

Teorisyenlerin her birinin evrensel olduğunu iddia ettiği ihtiyaçlar listeleri daha net görülebilmesi için aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. Her bir liste teorisyenine göre doğru ihtiyaçlar listesi iken; ihtiyaçların evrenselliği konusunda hem fikir olmaları önemlidir. Bu çalışmada hiçbir liste doğru liste olarak kabul edilmeyip Burton'un Türkiye benzeri ülkelerdeki çatışmaların kaynağında kimlik ve güvenlik ihtiyaçları yattığı iddiasından hareketle kimlik ve güvenlik ihtiyacı perspektifinde Kürt sorunu incelenecektir.

Tablo 2: İnsan İhtiyaçları Teorisyenlerinin İhtiyaçlar Listeleri

Bay	Davies	Nudler	Sites*	De Ruck
		8.Transcend	8.Kontrol	
		7.Büyüme	7.Anlama	
		6.Anlamlılık	6.Rasyonellik	6.Kontrol
		5.Öz-saygı	5.Dağıtıcı Adalet	5.Otonomi
4.Bireysel Özgürlük	4.Kendini Gerçekleştirme	4.Güvenlik	4.Tanınma	4.Saygı
3.Toplumla Beraberlik	3.Öz- saygı/Sevgi	3.Etkileme	3.Güvenlik	3.Rasyonellik
2.Sağlığını Koruma	2.Sosyal/Sevgi	2.Barınma	2.Teşvik	2.Tanınma
1.Hayatta Kalma	1.Fiziksel	1.Kimlik	1.Sorumluluk	1.Kimlik

*Bu sıralama hiyerarşik değildir.

2.2.5. Hisler ve İnsan İhtiyaçları İlişkisi

İnsan ihtiyaçlarının ortaya çıkmasında ve yönlendirilmesinde en etkin etmenlerden biri de hislerdir. İnsanların hisleri onları olumlu ve olumsuz şekilde etkileyebildikleri için, insanlar bu hisler aracılığıyla ihtiyaçlarını belirlemektedirler. Öyle ki bazen aşırı yoğun yaşanan duygular bireyleri yanlış ihtiyaçlara da yöneltebilmektedir. Hisler ve ihtiyaçlar

⁵⁷Manfred Max-Neef (1992) s.199

arasındaki ilişkiyi ‘Needs and Analogues of Emotions’ adlı 1990 yılında yayınladığı makalede dile getiren Paul Sites, ihtiyaçların kesinlikle hislerle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Kemper’ın açıkladığına göre insanlar ve hayvanlar da ortak olarak bulunan dört çeşit his bulunmaktadır. Bunlar: korku, öfke, depresyon ve tatmin/memnuniyettir. İnsanlar da hayvanlar gibi hayatta kalma içgüdüsüne sahip oldukları için bu dört temel duygular onların hayatlarını yönlendirmektedir. İnsanlar sosyalleşme sürecinde gerçek duygularını arkasına gizledikleri ikincil duyguları öğrenirler. Böylelikle davranışlarında gerçek duygularını değil, onu farklı şekilde yansıttıkları ikinci bir duygu ile hareket ederler. Bu da insanların birbirlerinin davranışlarının arkasındaki gerçek hislerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Öyle ki suçluluğun arkasından korku, utangaçlığın arkasından öfke; nefret ve kıskançlığın arkasından öfke ve korku karışımı duygular ortaya çıkabilmektedir⁵⁸.

İnsan ihtiyaçları hisler ile ilişkili olduğundan, yanlış hisler kişinin fiziksel ve zihinsel devamlılığına zarar verebilmektedir. İnsanlar mutlu olmak için korku, öfke ve depresyon hislerini en asgari düzeye indirip hoşnutluk hislerini maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Buna rağmen özellikle korku hissi, insanları çok fazla etkilemektedir. Farklı hislerle kendini maskeleyen korku hissi, insanların fiziksel güvenliklerini tehlikede hissetmelerine neden olur. Öyle ki bazen algılanan güvenlik tehlikesi gerçek değil kurgulanmış olabilmektedir. Birey aslında onu tehdit etmeyen bir durumu-varlığı, kendine tehdit olarak algılayıp ona göre yanlış tepkiler verebilmektedir. Kurgulanmış tehdidin en üst aşaması paranoya olup, birey diğer insanların bedenine ve kişiliğine en büyük acıları yaşatarak onu yok edeceğine inanır. Bu durumda olan bir bireydeki korkunun kaynağı hayali olsa da; yaşadığı korku hissi gerçektir. Bu da o bireyi hissettiği korkuyu bertaraf etmek için, yanlış davranışlara yöneltebilmektedir⁵⁹.

İnsanların öz-saygıları tehdit altında olup ya da zarar gördüğü zaman, insanlarda depresyon hissi ortaya çıkmaktadır. Kendi kişiliğine bir zarar gelmezse de tamamlayıcısı olarak gördüğü yakın çevresinden birisinin başına bir şey geldiği zaman da, birey depresyon hissi ile baş başa kalır. Öyle ki yakın çevresinden birisini kaybetmiş kişi, hele birde onu doğal ölüm yolları ile kaybetmemiş ise kendini sürekli bir tehdit

⁵⁸ Paul Sites (1990), ‘Needs as Analogues of Emotions’, John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory*, London: Macmillian Press.(7-34).ss.7-10

⁵⁹A.g.m.ss.16-17

altında hisseder. İnsan bedeni onda açılan duygusal yaraları iyileştirme özelliğine sahiptir. Yalnız bu iyileştirmenin gerçekleşebilmesi için öncelikle ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.⁶⁰ Şöyle ki ailesinden birini bir şiddet eyleminde kaybetmiş biri, eğer ekonomik-sosyal vb. ihtiyaçları giderilmişse, zamanla bu acısını iyileştirebilir. Ama eğer çok olumsuz koşullar altında yaşıyorsa ve aileyi geçindiren kişi olayda hayatını kaybetmişse, o koşullarda yaşanıldığı sürece aile olumsuz koşullarına bakarak, bundan sorumlu olarak terör eylemini gerçekleştirip o bireyin ölmesine neden olan kişiyi/kişileri suçlayacak ve içindeki nefret ve kızgınlık duygusu hiçbir zaman sona ermeyecektir.

Sites'a göre, hislerin, ikincil/başka hislerle maskelenmesi uzun vadede pek çok olumsuz sonuç doğurabilmektedir. Öyle ki uzun bir zaman dilimi boyunca maskelenip bastırılmış his, an gelip farklı şekilde çok daha yıkıcı biçimde patlak verebilmektedir.⁶¹ Özellikle politik olaylarda bireylerin davranışlarının altında yatan gerçek hisler bilinmediği için ortaya çıkmış olan sorun/çatışmanın kaynağı da doğru şekilde tahlil edilemediğinden, kalıcı çözümler üretilmesi de zorlaşmaktadır.

2.3. Güçten İnsan İhtiyaçlarına Doğru Eksen Kayması

Uluslararası İlişkiler (Uİ) özellikle Realist yaklaşımla güç-merkezli olarak ele alınmaktaydı. Sistemin temel aktörleri olarak devletler ele alındığı için insanlar ve insan ihtiyaçları sistemde etkileyici etmeden ziyade etkilenen etmen durumundaydı. İhtiyaçlar teorisyenlerine göre ne var ki güç-merkezli yaklaşımların başarısızlığı yaşanan iki dünya savaşından sonra birde soğuk savaş ve bu süreçteki silahlanma yarışı ile perçinleştiği için, aslında güç-merkezli yaklaşımların dünyayı daha güvenli yer yapmaktan ziyade tehdit ettiği ortaya çıktı. Bu noktada yeni bir bakış açısı, yeni bir teoriye ihtiyaç duyurulmaktaydı ki; o teori İnsan İhtiyaçları Teorisi'dir.

Uİ'deki bu eksen kaymasına uluslararası örgütler ve devletlerin karar vericileri ile danışmanlarını karşı çıkmaktadırlar. Yukarıda belirtildiği gibi öncesinde devlet ve uluslararası örgütler temel aktörler olarak en üst mertebede yerlerini alırken; onların politikalarından en fazla etkilenen -genellikle olumsuz yönde- insanlar göz ardı ediliyordu. Güçten insan ihtiyaçlarına doğru olan eksen kaymasının temelde iki nedeni

⁶⁰A.g.m.ss.18-21

⁶¹A.g.m..s.28

olduğu iddia edilmektedir. Öncelikle geleneksel normatif yaklaşımların başarısızlığa uğradığı savunulmaktadır. BM, NATO, AB gibi uluslararası örgütler de en az devletler kadar iç savaş ve uluslararası çatışmaları çözme de yetersiz kalmışlardır. Eksen kaymasının ikinci nedeni ise; çatışmaları önlemek için karşılıklı silahlanma yarışına gidilmesi ve beraberinde ortaya çıkan termonükleer silahların yaygınlaşması dünya barışını daha fazla tehdit etmekten öteye geçememiştir. Silahlanma ile çatışmaların çözümü yerine, alternatif çözüm yolları araştırılmaya başlanmıştır.⁶²

Paul Sites, artık realistik yaklaşımda olduğu gibi gücün konumunun devlet başta olmak üzere; endüstri devleri, şirket sahipleri ya da aile reisi gibi üst kişilerde değil halkın yani insanların elinde olduğu belirtmektedir. Toplumlarda bütün olayların sebepleri ve sonuçları insan kaynaklı olduğu için, bir çatışmanın çözümü de ortaya çıkmaya da insan temelli olacaktır ki burada insanların ihtiyaçları belirleyici konumda bulunmaktadır.⁶³

Ortaya çıkmış olan ve çatışmaların çözülmesinde etkili olacak eksen kaymasının daha iyi şekilde anlaşılabilmesi için önce çatışmalar ve çeşitlerine değinilecek; daha sonra da çatışmaların temelinde aslında nasıl da çıkarlardan ziyade insan ihtiyaçlarının yattığı açıklanacaktır. Türkiye’de Kürt sorununun dönüştüğü şiddet sarmalı incelendiğinde de genel güvenlik perspektifinin aksine farklı bir perspektifle sorunun çözülme zamanının geldiği gözlemlenebilmektedir. Sorundan doğrudan etkilenen tarafların Kürt ve Türk kamuoyu olduğu göz önüne alındığında, bu çatışmanın çözümünde de devlet merkezli bir bakıştan ziyade insan merkezli bir bakıştan bakılması gerektiği görülmektedir.

Çatışmaların kaynağında yatan ihtiyaçların anlaşılabilmesi için çatışma çeşitleri ve çatışmaların aşamaları kısaca anlatılacaktır.

2.3.1. Çatışma ve Çatışmanın Aşamaları

Ronald Fisher, çatışmaları oluşturdukları şiddetin yoğunluğunu göz önünde alarak düşük yoğunluklu çatışmalar ve yüksek yoğunluklu çatışmalar olarak iki gruba ayırmaktadır.⁶⁴ Çatışmalarda sonuç kazanan-kaybeden şeklinde sıfır toplamlı olarak ele

⁶² John W. Burton(1988c).s.189

⁶³A.g.m..s.192

⁶⁴ Ronald J. Fisher (1990). ‘Needs Theory, Social Identity and an Eclectic Model of Conflict’, , John W. Burton(der.)*Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillan Press. (89-111).s.106*

alındığı için, çatışan taraflar, içinde buldukları psikolojik durumdan ötürü nihai zaferi elde etmek için çatışırlar.

1. Düşük Yoğunluklu Çatışma: Bu çatışma türünde, düşük ölçekli tehditler, yeni ortaya çıkmış etnik-merkezli çatışmalar ve yanlış anlaşılmalr gibi durumlar yer almaktadır. Bu aşamada çıkarlar ve değerlerle ilgili küçük farklılıklar olsa da taraflar kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarını tehdit altında hissetmedikleri gibi varoluşları yönüyle de herhangi bir tehdit algılamazlar. Bu çatışma türünün en temel özelliği çok kolaylıkla yüksek yoğunluklu çatışmaya dönüşebilmesidir ki bireyler ve grupların durumlarında oluşacak herhangi bir değişiklik buna neden olabilir⁶⁵.
2. Yüksek Yoğunluklu Çatışma: Bu çatışma türünün temel özellikleri; temel insan ihtiyaçlarının inkârı ya da engellenmesi ile güç mücadelesidir. Her iki tarafta engellenmez olarak gördüğü kimlik, tanınma, güvenlik ve self-determinasyon gibi ihtiyaçlarının diğer tarafça tehdit edilip engellendiğini düşünür. Bu aşamada pazarlık yapılabilecek çıkarların pazarlık konusu yapılamayacak ihtiyaçlardan ayırt edilmesi gerekmektedir. Çatışmada bu noktaya iki şekilde gelinebilir. Ya daha öncesinde düşük ölçekli olan ve sadece küçük çıkar ve değer farklılıklarından oluşan çatışmaların, daha öncesinde temel ihtiyaçları tehdit etmez iken temel ihtiyaçları tehdit etmesi ile gelinir. Ya da daha öncesinde tek bir grubun varlığını/üstünlüğünü sağladığı bir yerde ikinci gurubunda varlığının ortaya çıkması/baskılara karşı çıkması şeklinde oluşur. Bu durumda olan çatışmalarda genellikle bir tarafın varlığı, diğer taraf açısından kendi varlığına ya da güvenliğine tehdit olarak algılandığı için çatışma yüksek yoğunluklu olarak ortaya çıkar. Bu çatışma türleri daha çok birden fazla kimliğin aynı toprak içinde tek kimliğe dönüştürülmeye çalışıldığı yerlerde ortaya çıkmaktadır. Burton, ancak çatışma çözme yöntemleri ile yapılacak geniş kapsamlı bir analiz ile yüksek yoğunluklu çatışmaların kaynağı doğru bir şekilde tahlil edilip çözüme kavuşturulabileceğini belirtmektedir.⁶⁶

⁶⁵A.g.m.

⁶⁶A.g.m..ss.106-109

Çatışmaların dereceleri ele alınmış iken, şimdi, çatışma çözümüne ayrıntılı olarak girilmeden Türkiye'deki çatışmanın da hangi aşamada bulunduğu ve nihai çözüm için hangi aşamalardan geçilmesi gerektiğinin anlaşılabilmesi için önce çatışma çözümünün aşamaları kısaca açıklanacaktır. Çatışma çözümü sürecini dört aşamada ele alan Nudler'e göre bu aşamalar sırasıyla şu şekildedir⁶⁷:

1. İlkel Çatışma: Bu aşamada tarafların her biri diğer tarafı hatalı, adaletsiz, ahlaksız ve aşağılık gibi tamamen olumsuz sözlerle tanımlamaktadır. Her iki tarafta da karşılıklı olarak güven eksikliği durumu devam ettiği için diyalog kurmak kesinlikle imkânsızdır. Fırsat buldukça farklı şekillerde sistematik olarak şiddete başvuru yapılır. Hatta ötekinin var olma hakkı reddedilip kendi kimliğini değişmez olarak görme durumu söz konusu olur.
2. Birlikte Yaşama/Birlikte Var Olma: Bu aşamada tarafların her biri ötekinin var olma hakkını kabul etse de, birbirini karşılıklı anlama eksikliği devam etmektedir. Birlikte yaşamak söz konusu olsa bile taraflar hala öteki tarafı yüksek riskli görüp, saldırıda bulunarak kendi kendilerine süreci baltalayabilme durumuna girişebilirler.
3. Diyalog: Bu aşamada her iki taraf da üçüncü bir tarafın arabuluculuğu ile diyalog kurmayı kabul ederler. 'Gerçek diyalog', her bir tarafın kendi metaforunu/tezini tercih ettiği halde, diğer tarafın da metaforunu dinleyerek ondan yeni bir şeyler öğrenmeye çalışmasıdır. Böylelikle karşılıklı caydırıcılık ve yanlış anlama yerini diyaloga bıraktığı için, tarafların birbirlerinin ihtiyaçlarını ve onların dile getirme yollarını öğrenmiş olurlar.
4. Yeniden Yapılanma/Yapılandırma: Bu aşama çatışma çözümünün en üst aşamasıdır. Bu aşamada taraflar birlikte hareket ederek sorun yaşamadıkları zamanın koşullarına geri dönmek ya da daha iyi bir çözüm için hareket ederler.

Eksenin güç-merkezinden insan- merkezine kayması zorunluluğuna değinildiğinden, şimdi, çatışmaların ortaya çıkmasının altında yatan ihtiyaçlar, bunların çatışmaları nasıl etkilediği ve çatışmaların uzun vadeli olarak çözülmesi için bu ihtiyaçların giderilmesi ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

⁶⁷ Oscar Nudler (1990b).s. 198

2.3.2. Gideril(e)meyen İnsan İhtiyaçlarının Çatışmalara Dönüşmesi

İnsan ihtiyaçları ve çatışmaların ilişkisini analiz eden en iyi çatışma uzmanlarından Galtung, ‘temel’ kavramının, insanın bir varlık olarak ihtiyaç duyduğu insanca her şeyi betimlediğini belirtmektedir. Galtung’a göre ihtiyaçlar, ‘insan’ ve ‘temel’den oluştuğu için; temel insan ihtiyaçlarına eşittir. Yani ihtiyaçlar ve temel insan ihtiyaçları kavramları arasında herhangi bir fark yoktur. Yazar, temel bir ihtiyaç karşılanmadığı takdirde, toplumda bazı ana ayrışmaların ortaya çıkacağını dile getirmektedir. Bireysel seviyede bu fiziksel ve zihinsel hastalıkları da içerecek hastalıklar ya da ölüm olaylarını şeklinde ortaya çıkacaktır. Bu aynı zamanda sosyal ayrışma şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Galtung, ortaya çıkacak ayrışmaları ‘donma’ ve ‘kaynama’ şeklinde iki metafor ile açıklamaktadır. Bu durumda toplum, ya katılım eksikliği ve ilgisizlik ile ‘donma’ şeklinde ya da isyanlar ve abartılı aktiflik ile ‘kaynama’ şeklinde acı çekecektir. Her ne kadar toplumun bu acıları, bir bireyin ölümü kadar kötü olmasa da; yine de donma ve kaynama her iki durumda da toplumda bir ayrışma ortaya çıkaracaktır. Yani, insanların temel ihtiyaçları tamamen karşılanmadığında toplumda ayrışmanın ortaya çıkması kaçınılmazdır.⁶⁸

Çatışmaları analiz etmede ve çözümede insan ihtiyaçlarına önem verilmesi gerektiğini belirten Burton, ihtiyaçlar giderilmezse toplumda istikrar olmayacağından toplumun da ilerleyemeyeceğini ve bu yüzden toplumda harmoninin sağlanamayacağını açıklamıştır. Toplumda uyumun olabilmesi için ön koşul olarak insan ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir ki böylece tarihsel gelişimler yaşanabilsin.⁶⁹Sadece küçük gruplar ile devlet arasında değil, devletlerarası çatışmalarda da sorunların çözümü için bireyin ihtiyaçları temel alınmalıdır ki nihai çözüme ulaşılsın.⁷⁰Çatışmanın oluşma nedeni kadar çatışmanın çözümünde de ihtiyaçların önemine değinen yazar; çatışmanın çözümü için baskı, etkileme ve ikna gibi hangi tür zorlama yöntemleri kullanılırsa kullanılsın insan ihtiyaçları giderilmediği sürece elde edilecek anlaşma sadece kısa vadeli bir çözümü sağlayacaktır. Eğer kısa vadeli değil de kalıcı bir çözüm isteniyorsa; çatışmaya neden olan insan ihtiyaçlarından hiçbir şekilde taviz verilmeden tamamen giderilmesi

⁶⁸A.g.m..ss.132-133

⁶⁹ John Burton (1988b).ss.55-56

⁷⁰John W. Burton, *Deviance, Terrorism, and War: The Process of Solving Unsolved Social and Political Problems*, Oxford: Martin Robertson,1979.s.79

gerekiyor ki gerçek bir çözüm oluşabilsin.⁷¹ Burton'a göre toplumlarda uyumun sağlanması, düzenin oluşması ve toplumların gelişebilmesi için insan ihtiyaçları mutlaka giderilmelidir. Aksi takdirde; protesto hareketleri, sosyal seviyede şiddet olayları, terörizm, komünal çatışmalar, karşıt görüş davranışları, grevler, isyanlar, ayaklanmalar ve savaşlar giderilmemiş ihtiyaçların semptomları olarak ortaya çıkacaktır.⁷²

Burton'a göre toplumlar sürekli olarak çatışma potansiyelleri taşırlar. Çünkü toplumda insan ihtiyaçlarını gidermek için yapılan değişiklikler, kimileri tarafından çıkarlarına tehdit olarak görüldüğünden; yapılan değişimler nifak tohumları olarak adlandırıp çatışma nedenine dönüştürülürler. Aslında değişim geleneksel olarak hep kötü ve anti-sosyal olarak adlandırılmıştır. Sonunda değişimi getirebilecek her şey isyan, devrim, muhaliflik ve terörizm gibi olumsuz kelimelerle tanımlanmıştır. Öyle ki değişim sürecini olumlu olarak anlatacak bir dil olmadığından; değişim, güç ve şiddet dışında bir şekilde gerçekleştirilememiştir⁷³.

İnsan ihtiyaçları ile insan hakları ilişkisini anlatan Bay'a göre insan hakları evrensel olup yasalarca zorla uygulanmalıdır. Çünkü insan hakları, temel insan ihtiyaçları olan hayatta kalma, sağlık, koruma, aidiyet ve temel özgürlükleri gibi ihtiyaçları kapsamaktadır. Bir diğer insan ihtiyacı/hakkı olan öz-saygı, insan toplum ile olan beraberlik olmadan yaşayamayacağı için çok önemlidir. Öz-saygı için politik eşitlik ve topluma katılma pratiği ön koşul durumundadır. Dini, dili ya da sahip olduğu değerlerden dolayı; eşit haklardan mahrum bırakılıp, herkesle eşit saygı görmeyen bir insan, kendini bulunduğu toplumda ikinci sınıf vatandaş olarak göreceğinden bulunduğu toplum ile bir uyum içinde yaşayamayacaktır. Bu da sonunda mutlaka bazı çatışmaların ortaya çıkmasına neden olacaktır.⁷⁴

Toplumlardan çatışmaların temizlenebilmesi için insan ihtiyaçlarının giderilmesi olmazsa olmaz bir koşuldur. Amaç sadece bireysel mutluluğun sağlanması olmayıp, nihai amaç toplumdan uyumun sağlanmasıdır. İnsan ihtiyaçlarının giderilmesi ve

⁷¹ John W. Burton (1988c).s.202

⁷² John Burton(1984), *Global Conflict: The Domestic Sources of International Crisis*, Brighton: Wheatsheaf Book,.ss. 12-13

⁷³John W. Burton (1988c) a.g.m. s.203

⁷⁴Christian Bay (1988b).ss. 88-93

uyumlu toplumların oluşması arasındaki ilişkide zaman kavramı da önemlidir.⁷⁵ Bireyler kendileri değiştikleri gibi buldukları toplumları da şekillendirip değiştirdikleri için; bugün giderildiğinde bir çatışmanın sona ermesini sağlayacak bir ihtiyaç; bugün değil daha uzak bir zamanda çözüldüğünde o ihtiyacın giderilmemesi beraberinde başka ihtiyaçları da zaman içinde oluşturmuş olacağından artık sadece o ihtiyacın giderilmesi yeterli olmayacaktır çatışmanın çözümünde. İnsan ihtiyaçlarının giderilmesi ve sosyal uyum arasında en az üç his olduğunu belirten Roy, onları şu şekilde sıralamıştır. Öncelikle; eğer insan ihtiyaçları giderilir ise çatışmanın kaynağı kurutulmuş olunacaktır. Çatışmalar bireysel ihtiyaçların dile getirilmesinin sistematik olarak engellenmesi ile ortaya çıkarlar. Bu engelleme de zamanla bireyler de davranış bozukluklarına neden olur ki bunlar da zamanla çatışmaya dönüşürler. Bu durumda eğer ihtiyaçlar ortaya çıktığı gibi giderilirse; çatışma durumu da ortaya çıkmayacaktır. İkinci olarak; çatışmaların temelinde giderilmeyen ihtiyaçların olduğunu, devletler tarafından kabul edilip ihtiyaçları inceleyip araştırarak ve analiz edecek kurumların kurulması gerekmektedir. Bu kurumlar toplumları sürekli olarak gözlemledikleri için; çatışmalara neden olabilecek ihtiyaçlar ortaya çıktığında; yani henüz çatışma rahim kısmında iken teşhis edileceği için ihtiyaçların giderilmesi sağlanıp olası çatışmalar da engellenebilecek. Belki bu tamamen çatışmaların oluşmasını engellemeyebilir; ama en azından oluşacak çatışma daha büyümeden çözümlenmesi sağlanabilir. Üçüncü olarak da yazar, bazı çatışmaların toplumda bulunan bir grubun tanınmaması; tanınsa bile ihtiyaçlarının giderilmemesinden kaynaklandığı için, öncelikle o grubun tanınıp ihtiyaçları tanımlanmalıdır ki o çatışmalar da çözülebilensin diyor. İİT, objektif, olgusal ve rasyonel bir teori olduğu için; bu teori çatışmaların çözümünde çok rahatlıkla kullanılabilir. Çünkü bu İİT sadece çatışmaların nedenini tanımlamakla kalmayıp; aynı zamanda o çatışmaların çözümlerini de açıklayabiliyor.⁷⁶

Roy'un betimlediği ihtiyaçların giderilmesi ile çatışmalar arasındaki bu üç bağ göz önüne alınıp ona göre çatışmalara yaklaşırsa; temelini bireylerden alan çatışmalar da kısa sürede çözümlenip o bireylerin toplumla bütünleşmesi sağlanacaktır. Bireyin davranışı

⁷⁵Ramashray Roy, ' SocialConflictsandNeedsTheories: SomeObservations', John W. Burton(der.) *Conflict: Human NeedsTheory*, London: MacmillianPress, 1990.(125-148).ss.125-126

⁷⁶A.g.m. ss.126-128

sadece kendisi için değil; toplum için de yararlı ise ve bireyler sadece kendi yararları düşünmek yerine toplumlarının yararlarının göz önünde bulunarak davranırlarsa; o zaman bu bireylerin ihtiyaçları giderildiğinde o bireylerin sağlıklı, çok yönlü, gelişmiş ve olgun olmaları sağlanmış olunacaktır. Öyle ki böylelikle o bireyler aracılığı ile toplumun yararı gözetilmiş olunacaktır. Aslında insan ihtiyaçlarının giderilmesi toplum içinde ahlaki bireyler de yetiştirmenin bir yöntemidir.⁷⁷

Bireyler toplumsal varlık oldukları için, insan ihtiyaçlarının giderilmesi toplumsal bağlamdan ayrı düşünülemez. Bireyler ihtiyaçlarını giderebilmek için yerel, ulusal ve uluslararası gruplar ile iletişim haline geçerler ki, çevrelerini etkileyip onları kontrol altına alabilsinler. Bireyler ihtiyaçlarını giderebilmek için, eş zamanlı olarak dini, kültürel, etnik, politik, ulusal ve ekonomik grupları ile bir arada farklı kimlikli gruplar oluştururlar. Bu oluşturulan gruplar yerel olabileceği gibi uluslararası boyutta da olabilmektedir. Uluslararası ilişkiler de bu grupların ihtiyaçlarını meşru ya da gayrimeşru şekilde elde etmeleri sürecidir ki; İİT, ulusal ve uluslararası çatışmaların ihtiyaç temelli tanımlanma ve analizi ile nihai çözüm yollarının bulunulmasına yardımcı olur.⁷⁸

2.2.3. Kimlik, Tanınma ve Güvenlik İhtiyaçları ile Çatışma Çözümü

İİT'ne göre toplumları etkileyen çatışmaların kaynağında ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçlar giderilmediği sürece uzun soluklu ve nihai barışın sağlanması neredeyse imkânsızdır. O halde, Türkiye gibi pek çok ülkede yaşanan etnik temelli çatışmaların kaynağını hangi ihtiyaçlar oluşturmaktadır? Her iki tarafın hangi ihtiyaçları keşiştiği için barış sağlanamıyor? Çalışmada Türkiye'de Kürt sorununun temelinde bulunan ihtiyaçlardan Kürtlerin kimlik ve Türklerin de güvenlik ihtiyacı üzerinde durulacaktır. Bundan dolayı kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarına ayrıntılı olarak değinilecektir ki sonraki bölümler için bir alt yapı niteliğinde oluştursun.

Dennis Sandole'ın '*The Biological Basis of Needs in World Society: The Ultimate Micro-Macro Nexus*' başlıklı araştırmasına göre, öz-saygı, kimlik ihtiyacı ile bağlantılı olduğu için bireylerin kendilerini iyi hissetmeleri için bu ihtiyaca gereksinimleri vardır.

⁷⁷A.g.m..ss.128-129

⁷⁸Roger A. Coate, Jerel A. Rosati, 'Human Needs in World Society', Roger A. Coate, Jerel A. Rosati (Der.)*The Power of Human Needs in World Society*, London: Lynne Rienner,1988.(1-26)ss. 10-13

Kimlik ihtiyacı da, kişinin ve topluluğunun kimliğinin korunma ihtiyacından dolayı güvenlik ihtiyacı ile ilintilidir. Bireyler, ait oldukları grup kimliğinin yok olmasından korkarlar. Tarihe baktığımızda aslında nükleer, biyolojik ve kimyasal olan konvansiyonel silahların ortaya çıkışı ve silahlanma yarışında da blokların güvenlik, kimlik ve öz-saygı ihtiyaçlarının temel etmen olduğu görülmektedir⁷⁹. Etnosentrik davranışlar incelendiğinde aslında temelinde üstü örtülü güvenlik, aidiyet, kimlik ve öz-saygı ihtiyaçlarının giderilme teşebbüslerinin yattığını fark edilmektedir. Öyle ki toplumlardaki etnosentrik davranışlarda iç sükûnetin sadece düşman olarak görülen öteki'den uzak durularak sağlanacağına inanılır. Bir noktada kendi varlığı ötekinin yokluğuna bağlı olarak algılanır. Çünkü insan beyni, insanları arkadaş ve düşman şeklinde gruplaştırarak algılar. Böylece bireyler sorunları sadece güç kullanarak şiddet yoluyla çözebileceklerine inanırlar. David Hamburg, insanların kendi varlıklarını korumak için 'ötekini katletme' yönelimine sahip olduğunu ve öteki olan herkesin yabancı olarak algılanıp düşman olarak kabul edildiğini belirtir. Kendini tanımlarken kullanılan ve grupları ötekilerden ayıran bayrak, flama ve marşlar; sadece grubun kendini tanımlamasını değil aynı zamanda onları taşımayan/sahiplenmeyen ötekilerin de düşman olarak algılanmasını sağlar.⁸⁰

Devletler varlıklarını devam ettirebilmek ve güvenliklerini sağlayabilmek için; polis, ordu, mahkemeler ve güç merkezli kurumlarla toplumdaki düzeni sağlamaya, iç ve dış tehditler üzerinde caydırıcılık yaratmaya çalışırlar. Öyle ki pek çok örnekte devletlerin kendi güvenliklerini korumak için, devlete karşı ayaklanan, suç işleyen ya da terör faaliyetlerinde bulunan kendi halkına karşı da bu güçleri kullandığı görülmektedir. Fakat eğer 'güvenlik' tanımı net şekilde yapılmazsa güvenlikten kastedilenin 'güvenlik ihtiyacı' mı, 'güvenlik hakkı' mı yoksa sadece çıkar mı olduğu anlaşılabilir⁸¹. Bu yüzden bir devletin ya da bir halkın güvenliğinden bahsedildiğinde; kastedilenin sadece devletin pazarlık konusu yapılabilecek çıkarı mı olduğu; yoksa olmazsa olmaz durumda olan güvenlik ihtiyacının mı olduğu net şekilde analiz edilmelidir ki yanlış sonuçlar elde edilmesin.

⁷⁹Dennis J. D. Sandole, 'The Biological Basis of Needs in World Society: The Ultimate Micro-Macro Nexus', John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory*, London: Macmillian Press, 1990. (60-81).ss.62-63

⁸⁰A.g.m.ss.72-76

⁸¹ Richard E. Rubenstein, 'Basic Human Needs Theory: Beyond Natural Law', John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory*, London: Macmillian Press, 1990.(336-355).ss.343-344

Richard Rubenstein'in '*Basic Human Needs Theory: Beyond Natural Law*' adlı çalışmasında belirttiğine göre, iç düzen ve uluslararası barışı sağlamak için nasıl devletlerin/toplumların güvenlik ihtiyacı varsa; aynı şekilde toplumda bulunan diğer grupların da 'kimlik ihtiyacı' vardır. Kimlik ihtiyacının karşılanması, birden fazla etnisiteden oluşan toplumların entegre olup çoklu kimlikler oluşturulmalarının ön koşuludur. Eğer toplumlar, baskın olan etnisite dışında diğer toplulukların kimlik ihtiyaçlarını karşılamazlarsa; o toplumlarda halklar arasında entegrasyonun olması söz konusu değildir. Çatışmalarda içten gelen çözümler sadece insan ihtiyaçlarının karşılanması ile sağlanır ki; kimlik ihtiyaçları durumlarında, bu sadece insanların insan oldukları için sahip oldukları kimlik ihtiyaçlarının tanınıp karşılanması ile sağlanabilir. Toplumlarda sınıflar arasındaki çatışmalar, zamanla isyanlardan terörizme; sivil savaşımlardan devletlerarası savaşımlara kadar pek çok şiddet çeşidine dönüşebilmektedir.⁸²

Bir bireyin/topluluğun kimliği toplum tarafından meşru olarak tanınmadığı ya da diğerleri tarafından tehdit olarak algılandığı sürece; o toplumda kimlik ihtiyacından kaynaklı çatışmalar ortaya çıkacağını belirten Sandra Marker, Filistin'in kimlik ihtiyacına karşı İsrail'in güvenlik ihtiyacı ile ortaya çıkan çatışmayı örnek olarak veriyor.⁸³ Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini algılama ve özsaygılarının oluşmasında önemli bir etkidir. Öyle ki bir toplumdaki bireyler diğer gruplarla eşit kimlikli haklara sahip olduklarını fark ettiklerinde; sosyal kimlikleri sayesinde toplumdaki uyuma önemli katkılarda bulunurlar. Grup kimliklerinde, eğer baskın grup diğer gruplara karşı ayrımcılık yapıyorsa; ayrımcılığa uğrayan grup, etnosentrik reaksiyonlar vermektedir. Böylece ayrımcılığa uğrayan grupta kendi dışındaki diğer grupları reddederek düşman olarak algılamaya başlar. Gruplar arası çatışmalarda her grup kendi kimliğini etkili olarak görüp, kendi güvenliğinin sağlanması ve saygı gösterilmeyi hak ettiğine inandığından; öteki grubun da aynı kimlikli ihtiyaçlarının olabileceği gerçeğini göz ardı etmektedir. Eğer azınlık grupları yeteri kadar kimlik ihtiyaçlarını

⁸²A.g.m.ss.347-349

⁸³Sandra Marker, 'Unmet Human Needs: Beyond Intractability', Guy Burgess, Heidi Burgess(Der.), *Conflict Information Consortium*, University of Colorado, Boulder:2003. www.beyondintractability.org/bi-essay/human_needs E.T. 15/08/2012

gideremezler; diğer grup ile sağlıklı ilişki kuramayacaklarından o toplumla entegre olamayacaklardır.⁸⁴

Fisher, aynı toplumda yaşayan farklı grupların arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanabilmesi için bazı düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre öncelikle, gruplar arasındaki etkileşimi önleyen kalıplaşmış yargıların ortadan kalkması ve grupların birbirlerini daha iyi tanıyabilmeleri için; grupların bir araya gelmeleri sağlanmalıdır. İkinci olarak, grupların birbirlerine karşılıklı olarak saygı duymaları için toplumun her alanına eşit statüde katılımları sağlanmalıdır. Son olarak ta, grupların birbirlerine güvenmeleri, birbirlerine karşı açık olmaları ve böylece arkadaşlık bağlarının oluşturulmasının sağlanması için destekleyici sosyal normlar ve kurumlar oluşturulmalıdır⁸⁵. Etnik ayrımcılıkların önlenmesi için çok kültürlülük çok iyi bir mekanizma olarak kullanılabilir. Bunun için toplumdaki grupların sadece baskın olan resmi dili değil; diğer gruplara ait olan dilleri de öğrenmeleri; grupların birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlayacağı için etkili olacaktır.

Fisher'a göre; sosyal kimlik ve insan ihtiyaçları arasındaki ilişki şu şekilde oluşmaktadır: çıkarlar, değerler ve ihtiyaçlar gruplar arasında çatışmaların ortaya çıkmasına neden olur. Kültürel farklılıkların tarihsel rekabete dönüşmesi, grupların birbirlerini tehdit olarak algılamalarına neden olur. Tehdit algılaması grup için beraberlik ve grup dışı düşmanlık şeklinde etno-sentrizmin oluşmasına neden olur. Rekabetçi yönelim, tehdit algılaması ve etnosentrik yaklaşım, iletişimin azalması ve koordinasyon kopuklukları ile çatışmanın oluşup tırmanmasına neden olur. Bir grubunkimlik, tanınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarına karşılık diğer grubun önleyici ya da engelleyici davranışları; bu grubun diğer grubu tehdit olarak algılamasına neden olur. Bu tarz tehdit algılamaları da grubun kendisini överek yüceltip, öteki grubu küçümseyip düşman olarak algılamasına neden olan etnosentrik davranışlara yönelir. Özsaygı da olumlu olarak grup kimliği ve aidiyeti ile olumsuz olarak ta tehdit algılaması ile ilişkilidir.⁸⁶ Öyle ki grup kimliği bireye grup içinde saygı duymasını sağladığı için özsaygısı da artar; lakin öteki grup tarafından aynı saygıyla karşılanmadığını bildiği için, öteki gruptan tehdit algılar.

⁸⁴ Ronald J. Fisher (1990).ss.95-97

⁸⁵A.g.m..s.97

⁸⁶A.g.m..ss.99-104

Grup kimliğine karşı herhangi bir tehdit algılaması grup ile birlikte bireyin de özsaygısını ve varlığını tehdit ettiği için; kimlik ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda bireyler grupları ile birlikte gerektiğinde şiddete başvurarak bu tehdidi bertaraf etmeye çalışırlar. Kimlik ihtiyacının toplumun uyumuna yönelik birde ‘karanlık tarafı’ bulunmaktadır ki; bireyler özsaygılarını ve sosyal kimliklerini artırmaya uğraşırken kolaylıkla etno-sentirizme kayabilirler. Freud ta etno-sentirizmi bir çeşit grup içinarsizm olarak görmektedir. Ona göre grup kimliği gelişmiş olan bireyler, kendi gruplarına hayran olup kendilerini üstün görürken, öteki grupları olumsuz olarak algılayıp onları düşman olarak algırlar. Grup kimliği o kadar önemli olarak algılanır ki bir grubun kimliğinin diğer grup tarafından meşru olarak tanınmaması çatışmaların kaynağını oluşturabilir. Gruplar arası çatışmalarda kimlik ihtiyacının karşılanıp karşılanmaması çok etkili olmaktadır. Çatışmaya yönelik sosyal-psikolojik çalışmalar ihtiyaçların; özellikle tanınma ve kimlik ihtiyaçlarının giderilmesini gruplar arası çatışmaları önleme de etkin bir yöntem olarak görmektedirler.⁸⁷

Gruplar arası çatışmaları ve çözümlerini analiz eden Burton, çoğunluğun yönetimde olduğu ve azınlıkların çoğunluk ile eşit haklara ulaşamadığı toplumlarda etnik kökenli çatışmaların ortaya çıktığını belirtmektedir. Yazar, kimlik gruplarının sadece etnik ve kültürel gruplarla sınırlı olmadığını; sınıfsal, temel olanaklardan yoksun ve az gelişmiş grupları da kapsadığını belirtmektedir. Çok az örneği bulunan homojen ulus-devletler dışında çok uluslu devletlerde genellikle bir grup çoğunlukta olup devletin yönetimine sahip olduğu için geri kalan gruplar azınlık durumuna düşerek bazı toplumlarda de facto olarak ikinci sınıf vatandaş durumuna düşebilmektedirler. Her ne kadar klasik düşünme yöntemleri insanları çatışmalarının kaynağının çıkarlar olduğuna ve bu çatışmaların sıfır-toplamlı olduğuna inandırırsa da; aslında çatışmaların temelinde pazarlık konusu yapılamayacak ihtiyaçlar yatmaktadır. Çatışmalara en fazla kaynaklık eden ihtiyaçların başında kimlik ve güvenlik ihtiyaçları gelmektedir. Burton, düşünülenin aksine kimlik, güvenlik, tanınma, adalet, politik katılım gibi ihtiyaçlardan kaynaklı çatışmaların çözümünün sıfır-toplamlı olmadığını belirtmektedir. Çünkü bu tür ihtiyaçlardan kaynaklı çatışmalarda, bir tarafın bir ihtiyacını gidermesi için diğer tarafın o ihtiyacından mahrum olması gerekmediğinden; aslında bu tür çatışmaların çözümü

⁸⁷ Ibid.ss.105-108

kazan-kazan şeklinde olmaktadır.⁸⁸ Burton, sosyal problemlerin çözülmesi için kimlik, güvenlik, tanınma, teşvik ve adalet dağıtımı gibi bireysel ihtiyaçların, etnik kimlik tehdit edilmeden giderilmesinin sosyal amaç olarak algılanması gerektiğini belirtmektedir.⁸⁹.

2.3.3.1. İhtiyaç Giderme Yöntemi Olarak Ötekini Şeytanlaştırma ve Şiddet Kullanımı

Gruplar arası çatışmalara şahitlik eden toplumlarda, kendi grubunu yüceltme öteki grubu ise aşağılama en fazla rastlanan davranış biçimidir. Bu durumda, bu davranışların temelini neler oluşturmaktadır? Bir grubun ötekine karşı uyguladığı şiddeti kendince meşrulaştırma yöntemleri ve mantığı nedir? Çatışmaların çözümünün kalıcı olabilmesi için grupların birbirlerine karşı davranışlarını etkileyen bakış açılarının anlaşılması gerekmektedir.

Çatışmalarda gruplar birbirlerini şeytanlaştırmaya çalışarak, kendi politikalarını meşrulaştırmak için ötekini şeytan olarak tanımlarlar. Çatışmalarda şeytanlaştırmanın iki uygulama alanı vardır ki bunlar: jenosit ve şiddettir. Şeytan olarak görülen grup son derece tehlikeli olarak algılanmaktadır. Öyle ki bu şeytanın insanlara ölümlerine neden olacak seviyeye kadar acı çektireceğine inanılır. Buna göre bir birey ya da bir grup herhangi bir saldırıya uğradığı zaman; saldırıya uğrayanın meşru müdafaa hakkına sahip olmaktadır. Bu durumda kurbanın aklına gelen ilk şey şiddet uygulamak olmaktadır. Fail, şiddet uygulama nedenini büyük ideallere dayandırabilmektedir ki sosyal eşitliği sağlamak ya da daha iyi bir dünya yaratmak için şiddet uygulamayı meşru görebilmektedir. İnsanların ihtiyaçları giderilmediğinde de, insanlar şiddet kullanarak onları elde etmeyi meşru görebilmektedirler. Güvenlik ya da kimlik ihtiyacını giderme gereksinimi, diğer gruplara şiddet uygulama nedeni olabilmektedir.⁹⁰

⁸⁸John W. Burton(1988c).ss.192-198

⁸⁹ John W. Burton(1988b).s.55

⁹⁰Ervin Staub, ' The Roots of Evil: Social Conditions, Culture, Personality, and Basic Human Needs', *Personality and Social Psychology Review*.1990.ss.180-182

Bir grubun diğereine şiddet uygulaması; o grubun da şiddetle cevap vermesine neden olur ki, Galtung'un dediğı gibi 'şiddet şiddeti besler'. Bu da bitmek bilmeyen bir şiddet sarmalının oluşmasına neden olmaktadır. İnsanlar kendi davranışlarını aklamak için, ötekini suçlarlar. Öyle ki, kurbanlarını kendilerine göre daha az insani hatta şeytan olarak görerek yaptıklarının aslında ahlaki olduğunu belirtirler. Böylece kurbanlarını öldürmek bir suç ya da günah değil; takdir gösterilmesi gereken ahlaki bir davranışa dönüşür. Şeytanlaştırmanın en önemli kaynağı 'ötekileştirme' olup; diğereine yönelik devalüasyon politikaları yapılır. Böylece öteki çıkarıcı, sömürücü, kusurlu, vefasız görülerek baskın grubun ona bahşettiğı(!) haklara karşılık nankörlük yaptığı dile getirilir. Bu koşullarda azınlık durumunda olan grup, baskın gruba karşı grup bağlarını kuvvetlendirme, birlikte hareket edip güçlenme yoluna gider ki bu davranış baskın grup tarafından yeni bir tehdit olarak algılanmasına neden olur. Ortaya çıkmış olan düşmanlık hissi gruplarda, öteki'siz bir dünyanın daha güvenli olacağına inancını ortaya çıkarır.⁹¹

'Sarılmamış yaralar' şiddet sarmalını besleyen en önemli etmenlerdir. Eğer insanlar diğere grup yüzünden çeşitli acılar yaşamışsalar ve yaraları çok derin ise; bu durum ötekini anlamalarını engeller⁹². Bireyler kendilerine ve acılarına odaklanacakları için ötekinin davranışın temelinde yatan nedene odaklanmayıp; ötekini şeytanlaştıracaklarından onu anlamaya çalışmayacaklardır. Eğer yaralar iyileşebilirse; öteki artık şeytanlaştırılma yerine kurbanlaştırılacağı için empati duygusu oluşmaya başlayacaktır. Böylelikle bireylerin 'neden ben?' sorusu 'neden o?' sorusuna dönüşecektir.⁹³

2.3.3.2. İdeolojilerin İnsan İhtiyaçlarından Beslenmeleri

Grupların çıkarları ve gerektiğinde ihtiyaçlarını gidermeleri için ötekini şeytanlaştırmaları gibi ideolojiler de daha fazla taraftar toplayıp; taraftarlarını etkilemek için giderilmemiş insan ihtiyaçlarını kullanırlar.

⁹¹A.g.m..s.183

⁹²A.g.m..ss.184-188

⁹³ Şiddet sarmalı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Olga Botcharova, 'JusticeorForgiveness? InSearch of A Solution', CardozoJournal of ConflictResolution, Vol.8:623

İdeolojiler, insanların giderilmemiş ihtiyaçlarının farkında varmalarını sağlayarak eleştirdikleri düzene karşı güç elde etmeye çalışırlar. Öyle ki her bir ideoloji diğer ideolojilerin gideremediği ihtiyaçlar üzerinden beslenir. Komünist ideoloji kapitalizmin gideremediği ihtiyaçlara yoğunlaşırken, liberalist ideoloji komünist ya da sosyalist ideolojinin gidermede eksik kaldığı ihtiyaçlara odaklanır.⁹⁴ Aslında her bir ideoloji sadece kendinin daha iyi olduğunu kanıtlamak için; insanların kendisinin giderebileceği ihtiyaçlarının farkına varmasını ister ki reklam ve propaganda bu noktada en çok başvurdukları yöntemdir.⁹⁵

2.4. İnsan İhtiyaçları Teorisine Yönelik Eleştiriler

Çalışmanın bu kısmına kadar çatışma çözümünde etkili bir yöntem olarak kullanılabilmesi belirtilmiş olan İİT'nin, çatışma çözümünde yeni ve alternatif bir yöntem olarak görüldüğü kadar eleştirildiği noktaları da bulunmuyor değil. Öncelikle teorisyenlerin tartışmalarında görüldüğü gibi, ihtiyaçların neler olduğunun ve nasıl belirleneceği gibi; ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşinin söz konusu olup olamayacağı da tartışılan konular arasında yer almaktadır. Çatışma çözümünün etkin isimlerinden olan Johan Galtung da İİT'ni çatışma çözümünde uygulanabilecek iyi bir yöntem olarak görmekle birlikte; özellikle ihtiyaçların belirlenmesinde etkili olan 'Batılılaşma' perspektifini eleştirmektedir.

Galtung, batının ilk adım olarak bir ihtiyaçlar listesi oluşturarak; bu listenin evrenselliği öne sürerek bütün dünyanın bu ihtiyaçlar çerçevesinde şekillenmesi gerektiğini belirtiyor. Evrensel ihtiyaçlar listeleri yerine; özelde her coğrafyanın kendi özellikleri göz önüne alınarak oraya uygun ihtiyaç listeleri oluşturulmalıdır. Batı, hazırladığı ihtiyaç listelerini 'zamansız' olarak göstererek; bu ihtiyaçların hiçbir şekilde değişmeyeceğini belirtirken, aslında ihtiyaçlar zamanın koşullarına göre şekillenir. Batı aynı zamanda toplumu kazanan-kaybeden ilişkisinin olduğu bir orman gibi algıladığı için çatışmaların oluşmasının da temelini atıyor. Öyle ki bir taraf kazanırken sanki

⁹⁴ David J. Carroll, Jerel A. Rosati, Roager A. Coate, ' Human NeedsRealism: A Critical Assessment of thePower of Human Needs in World Society', , Roger A. Coate, Jerel A. Rosati (Der.)*ThePower of Human Needs in World Society*, London: Lynne Rienner,1988.(257-274).ss.267-269

⁹⁵Christian Bay(1988b).s. 88

sürekli başkaları kaybedecekmiş gibi çatışmalara baktığı için; ihtiyaçlar derken önceliği maddi ihtiyaçlara vermektedir.⁹⁶

Batı merkezli ihtiyaçlar teorisyenlerinin perspektifinin diğer bir özelliği ise; merkezdeki bir grubun dünyanın geri kalanına ihtiyaçlarının neler olduğunu söylemesidir. Yani sanki dünyadaki bütün coğrafyalar ve toplumlar aynıymış ve batı yani merkezdekiler onların ihtiyaçlarını kendilerinden daha iyi bilirlermiş gibi; onlara ihtiyaçlarının neler olduğu dikte ediliyor. Böylelikle batı İİT'ni, bir yandan uluslararası müdahale için yeni bir meşrulaştırma yöntemi olarak görürken; bir yandan da üçüncü dünya ülkelerinin gelişimini geriletme için kullanmaktadır⁹⁷. Batının bu perspektif ile özellikle üçüncü dünya ülkelere karşı uyguladığı olumsuz politikalar başlı başına bir konu olduğu için bu çalışmada değinilmeyecektir. Galtung, Maslow'un ihtiyaçlar teorisine olan katkılarını göz ardı etmemekle birlikte; Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin batının çıkarına olduğu belirtmektedir. Ona göre; batı dünyanın geri kalanına temel ihtiyaçların hiyerarşinin tabanında yer alan fiziksel ihtiyaçlar olduğunu empoze ederek; bireylerin ve toplumların bu ihtiyaçlarını gider(e)meden diğer ihtiyaçlarını talep etmemelerini istemektedir. Öyle ki başta üçüncü dünya ülkeleri olmak üzere batının dışındaki ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlara indirgeyip sadece o ihtiyaçlara yönelik yardımlarda bulunmayı talep etmektedir. Böylece 'batılılaştırma' politikaları için İİT'ni kullanan bazı ihtiyaçlar teorisyenleri, ihtiyaçlar hiyerarşisinin tabanındaki fiziksel ihtiyaçlarını gidermiş batının daha üst seviyelerdeki ihtiyaçlarına yönelmelerini ve onlara sahip olmalarını meşru bir hak olarak görürken; batı-dışı toplumların daha üst seviyedeki ihtiyaçları talep etmeleri için öncelikle hiyerarşinin tabanındaki ihtiyaçlarını gidermelerini zorunluluk kıırlarlar.⁹⁸

Farklı toplumlar farklı gelişim düzeylerinde bulunurken, güçlü toplumların ihtiyaçlarına ulaşabilmeleri ve güçsüz toplumların ihtiyaçlarını giderememeleri meşru görülemez. Birde üstüne üstün, güçlü ülkelerin yani batının, geriye kalanlara ihtiyaçlarının neler olduğunu empoze etmeleri İİT'nin en fazla eleştirilen boyutlarındanıdır.⁹⁹ İİT'nin evrensellik iddiasını eleştiren bir diğer yazar olan Rubenstein'a göre, her nasıl

⁹⁶Johan Galtung (1988).ss.141-143

⁹⁷A.g.m..s.146

⁹⁸A.g.m..ss.147-151

⁹⁹William R. Potapchuk(1990).ss.276-277

ihtiyaçları giderecek olan yönetimler ve kurumlar yerel ise ihtiyaçlar da evrenselden ziyade her toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve değer yargılarına göre ihtiyaçlar belirlenmelidir.¹⁰⁰

2.5. Sonuç

İnsan ihtiyaçları MÖ'den beri düşünürlerin üzerinde tartıştıkları bir konudur. Yirminci yüzyılda bir çatışma çözümü yöntemi olarak tartışılan insan ihtiyaçları teorisi, çatışmaların kaynağında giderilmemiş insan ihtiyaçlarını olduğuna dikkati çekerek; ihtiyaçların giderilmesi bağlamında çatışmaların dönüştürüleceğini belirtmektedir. İnsan ihtiyaçları listeleri düşünürden düşünüre farklılık göstermekte olup, bu ihtiyaçların hiyerarşik olup olmadığı da tartışılan diğer bir konudur. Bu çalışmada hiçbir teorisyenin ihtiyaçlar listesi doğru kabul edilip ondan hareketle Kürt sorunu incelenmeyecektir. Çalışmada başta Burton olmak üzere pek çok teorisyenin çatışmaların kaynağında kimlik ve güvenlik ihtiyacının bulunduğu iddiasından yola çıkılarak kimlik ve güvenlik ihtiyaçları bağlamında sorunun kaynağı analiz edilmeye çalışılacaktır. Galtung'un yaptığı gibi insan ihtiyaçları teorisinin batının çıkarları için kullandığı yönünde eleştirilmekle birlikte pek çok teorisyenin hemfikir olduğu bir konu vardır. Tartışmalarda da belirtildiği gibi yirminci yüzyıldan itibaren insan ihtiyaçları teorisyenlerin hemfikir olduğu konu ihtiyaçların çıkar ve isteklerin aksine pazarlık konusu yapılamayacağıdır. Burton'un sıfır-toplamı olmadıklarını belirttiği ihtiyaçların giderilmesi ile çatışmaların çözüleceği belirtilmektedir. Bu durumda, Türkiye'deki Kürt sorununa da on yıllardır uygulanan güvenlik perspektifli yaklaşımlar çözüm üretmeyip aksine daha çok sorunu derinleştirdiği için, alternatif bir yöntem olarak İİT perspektifinden bakılacaktır.

Bundan sonraki bölümde, İİT perspektifinde Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türk kamuoyu ve karar alıcılarının güvenlik ihtiyacı ile Kürt kamuoyu ve karar alıcılarının kimlik ihtiyacı perspektifinden politikaları ve bunlara karşı reaksiyonları tartışılacaktır.

¹⁰⁰ Richard E. Rubenstein, 'Basic Human Needs: NextSteps in Theory Development'. *The International Journal of Peace Studies*, Spring 2001, ISSN 1085-7494, Vol 6, Number 1, www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol6_1/Rubenstein E.T.02/06/2012

'Bana toplumunuzun tabanında ne kadar maddi ve ruhsal acı olduğunu söyleyin size ne tür bir toplum olduğunuzu söyleyeyim'¹⁰¹

İKİNCİ BÖLÜM

İHTİYAÇLAR PERSPEKTİFİNDE TÜRK TARAFLARININ GÜVENLİK ALGISI ve KÜRT TARAFLARININ KİMLİK ALGISI

3.1. GİRİŞ

Bir Çatışma Çözüm yöntemi olarak İnsan İhtiyaçları Teorisi ayrıntılı olarak anlatıldıktan sonra şimdi sıra bunun, Türkiye’de Kürt Sorununa nasıl uygulanacağına geldi. Kürt sorununun altında yatan gerçek ihtiyaçlar nelerdir? Kürtlerin ve Türklerin hangi ihtiyaçları neredeyse bir asırdır devam ediyor olacak olan bu soruna kaynaklık etmektedir? Bu soruların cevaplanabilmesi Türk tarafları olarak Türk kamuoyu, TSK ve karar alıcıları oluşturan devlet erkleri ve hükümetler ile Kürt tarafları olarak Kürt kamuoyu ile karar alıcılarını oluşturan isyancı ve politik grupların ihtiyaçlar temelli algıları ve bunların politikalarına nasıl yansydıkları ayrı ayrı incelenecektir.

Sorunun temelindeki ihtiyaçlar kimlik, tanınma, güvenlik, bağımsızlık, ülkenin bölünmezliği gibi sıralanabilir iken; bu çalışma öncelikle çatışmanın kaynağını oluşturduğu iddia edilen güvenlik ve kimlik ihtiyaçlarına odaklanacaktır. Sıfır-toplamlı (zero-sum) olmadıkları ve kazan-kazan şeklinde giderilme imkânları bulunduğu için Türk taraflarının ‘güvenlik’, Kürt taraflarının ise ‘kimlik’ ihtiyaçları ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Bu ihtiyaçların çatışmanın kaynağını oluşturup oluşturmadığı ile ilgili veri toplamak için aralarında siyasetçilerin, STK yöneticilerinin ve devlet kuruluşlarının yöneticilerinin bulunduğu altı kişi ile görüşmeler yapıldı. Yarı-yapılandırılmış şekilde olan bu görüşmeler, sorunun tarafı olarak Kürtleri mecliste temsil eden BDP adına Eş Başkanı Selahattin Demirtaş, BDP/PKK çizgisinin dışında alternatif ve muhalif bir siyaset yürüten Hak-Par adına Başkan Yardımcısı Fehmi Demir, Türklerin güvenliğinin en etkili savunucularından olan Ülkü Ocakları adına Genel Başkan Yardımcısı Osman Özel Ertürk, Kürt kimliğinin varlığı için mücadele ettiklerini söyleyen Kürdi-der Başkanı Mustafa Karaman, ‘mazluma kimliği sorulmaz’ sloganı ile tarafsız bir çizgide

¹⁰¹Johan Galtung (1988).s.151

bulduklarını savunan Mazlum-der Genel Başkanı Ahmet Faruk Ünsal ve devletin Kürtlere yönelik attığı en önemli adımlardan biri olarak 24 saat kesintisiz Kürtçe yayın yapan TRT6 Genel Koordinatörü Fethullah Kırşan ile gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde görüşmecilerin kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarının çatışmanın kaynağında yer aldığı iddiası ve bu ihtiyaçların birlikte giderilip giderilemeyeceği hakkındaki fikirleri sorulmuş olup, verdikleri cevaplar ile hiçbir şekilde bir kamuoyu genellemesi yapılmamaktadır.

Öncelikle bu ihtiyaçların nasıl çatışmaya kaynaklık ettiği ve neden on yıllardır hala karşılıklı olarak giderilemediğinin anlaşılabilmesi için Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar her iki tarafında da bu ihtiyaçlarını giderilmeye yönelik uyguladıkları politikalar ve bu politikaların çatışmayı nasıl daha çok derinleştirdiği tartışılacaktır. Sonrasında ise bu iki ihtiyacın karşılıklı olarak çatışmaya nasıl kaynaklık ettiği ve giderilmesi için hangi yöntemlerin uygulanması gerektiği üzerine tartışılacaktır.

3.2. BİRİNCİ KISIM: TÜRK TARAFLARININ GÜVENLİK İHTİYAÇLARI

3.2.1. Cumhuriyet'in Kuruluşundan 1980 Darbesi'ne Kadar Güvenlik Algısı

3.2.1.1. Devlet ve Ulus İnşa Süreci

Osmanlı gibi büyük bir imparatorluğun parçalanma sürecinin son aşamalarına denk gelen Birinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde, Osmanlı'dan geriye kalan topraklar için bir Kurtuluş Savaşı'na girişildi. Bu bağımsızlık savaşı süresince birkaç Kürt grubu bağımsızlık istese de aslında Kürt nüfusunun çoğunluğu, Anadolu halkı ile birlikte bu mücadeleye girişti. Bu süreçte Kürtler ile Türkler birlikte mücadele verirken Sevr Antlaşması ile parçalanmak istenen Osmanlı kalıntılarından bir parçada da 'Bağımsız Kürt Devleti' kurulmaya çalışıldığı geçici bir süreliğine unutuldu. Kurtuluş Savaşı'nda sonra bağımsızlığını kazanan ve kıtalara yayılan Osmanlı'nın elde kalan toprakları üzerinde 'Türkiye Cumhuriyeti' kuruldu. Hem en büyük düşman olan İttifak Grubu hem de ülke içindeki 'zararlı' cemiyetlere son verildi. Buraya kadar anlatılanlarda hem Türkler hem de Kürtler hem fikirdir. Ama ne olduysa hemen akabinde ortaya çıktı. Türkiye Devleti'nin yönetici elitlerine göre düşmanlar yenilgiye uğratıldıktan ve Cumhuriyet kurulduktan sonra sıra devletin temelini sağlam olması için, devlet-inşa

sürecine gelmişti. Bunun da ancak sağlam ve bölünmeyecek bir ulus-inşası ile mümkün olacağı düşünülmekteydi.

Osmanlı'da din temelli olan *ümmet* anlayışına dayanan sosyal yapıdan, bir kimliğin devlet düzeyinde etkin olacağı modern ulus-devlet yapısına geçiş süreci başladı. Devlet ve ulus-inşa sürecinin önündeki en büyük engellerden biri olarak; belli bir bölgede aynı dili konuşan ve aynı etnik kökene mensup, nüfusu azımsanmayacak büyüklükte olan Kürtler nüfusu duruyordu. Özçelik, o dönemde etkin olan pek çok politik ve askeri lider, güneydoğuda bulunan Kürt nüfusa verilecek herhangi bir imtiyazın, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını devam ettirmesine engel teşkil edeceğini düşünmeye başladığını belirtmektedir.¹⁰² Zaten Sevr antlaşması ile Kürtlere bağımsızlık sözü de verilmişti. 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nın 62. maddesinde 'Kürtlerin çoğunluklu yaşadıkları bölgeler için yerel özerklik' seçeneğine işaret ederken 64.madde de ise 'Kürtlere bağımsızlık' verilme olasılığından bahsediliyordu.¹⁰³ Aslında Sevr Antlaşması Türklerin Kürt sorununa bakışını Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar şekillenmesinde etkili olmuştur. 'Sevr Sendromu'¹⁰⁴ olarak tanımlanan bu durum, Türkiye'nin bölünebilme ihtimalinin göz önünde bulundurmasına neden olmuştur. Zira uluslararası bir antlaşmada günümüz Türkiye toprakları içinde kurulacak bir 'Kürdistan Devlet'inin varlığı onaylanmıştı. Bu koşullar her an yeniden oluşabilirdi.

Gerek devleti yöneten karar alıcılar gerekse Türk kamuoyunun güvenliğe bakışı genellikle Sevr perspektifinden olmuştur ki, bu da güvenliği sağlamak için uygulanan bütün politikaları kendi perspektiflerinde meşru görmelerini ve göstermelerini sağlamaktadır. Özellikle 'düşman komşu' algısına neden olan, yüzyıllarca aynı çatı altında birlikte yaşanan Yunanların, Sırların, Bulgarların ve Ermenilerin 'bir anda' imparatorluğu yok edecek olan ayrılıkçı davranışları; aynı davranışların Kürtlerden de beklenmesine yol açmıştır. Her ne kadar Kurtuluş Savaşı'nda Kürtlerle birlikte mücadele edilmişse de bu fırsatını buldukları en kısa zamanda aynı 'ayrılıkçı' politikalara başvurmayacaklarını anlamına gelmezdi. Osmanlı'da nüfus sayımları

¹⁰² Sezai Özçelik, 'Theories, Practises, and Research in Conflict Resolution and Low-intensity Conflicts: The Kurdish Conflict in Turkey, *The Journal of Conflict Studies*, Winter 2006. (133-153).ss.138

¹⁰³ J. C. Hurewitz. *Diplomacy in the Near and Middle East: A Documentary Record: 1914-1956*, Princeton NJ: D. Van Nostrand: 1956, s. 119-127 (Aktaran Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi. (çev.) Ahmet Fethi. Tarih Vakfı yayınları. İstanbul:1997.s.47)

¹⁰⁴Sezai Özçelik (2006)A.g.m..s.145

kişilerin konuştuıkları dil üzerinden yapıldığından; ulus-devlet kurulurken memleketin 13 milyonluk nüfusunun 1.184.446'sının Kürtçe, 134.272'sinin Arapça, 95.801'inin Çerkezce, 119.8222'sinin Rumca ve 64.745'inin de Ermenice konuştuğu biliniyordu.¹⁰⁵ Sevr anlaşması ve Kürtlerin nüfuslarının ülkedeki ikinci en kalabalık nüfus olması beraberinde bölünme korkusunu da getirdiğinden dolayı; en büyük tehlikenin Kürtlerden gelebileceğine dair bir güvenlik algısı bulunmaktaydı.

Bu süreçte yapılabilecek en etkili ve kökten çözüm olarak devlet-inşa sürecinde dünyada da etkili olan ulus-devlet akımının etkisiyle Türkiye'de de 'tek ulus' yaratmak olacağı öngörülmüştü. Zaten geri kalmış, dinsel ve heterojen yapıda olan Türkiye halkından da; ancak modern ve homojen bir ulus yaratılarak medeniyetler seviyesine ulaşılabilir ve devletin bekasını güvene alınmış olunurdu. Bu dönemde ilk atılan adım devletin hukuki dayanağını sağlamak için 1924 tarihinde kabul edilen anayasa olmuştur. 1924 anayasasınının 88.maddesinde 'Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle Türk itlak olunur'¹⁰⁶ yer almaktadır. Böylece Anayasa ile Türkiye vatandaşı olan herkes vatandaşlık itibari ile Türk olarak kabul edilmiş ve devletin resmi dili Türkçe olarak belirlenmiştir. Böylece Türkler artık Türkiye'nin içinde yaşayan halklardan biri olmaktan ziyade, Türk ulusunun egemen çekirdeğine dönüştürülmüş oldular.

Doğu Ergil, Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ve kurulduktan sonraki ilk yıllarda halkı betimlemek için sık sık kullanılan 'Türkiye milleti' kavramının da, 1925 yılından sonra tamamen yasaklandığını ve artık sadece 'Türk milleti' kavramının kullanıldığını belirtmektedir.¹⁰⁷ 1924 anayasasına tepki olarak 1925'de ayaklanan Şeyh Said ve destekçileri, aslında elit yönetimin 'Sevr korkusu'nda ne kadar haklı olduklarını göstermişti. İsyanı en kısa zamanda bastırabilmek için bütün tedbirler alınırken; böylece isyancıların halkın gözü önünde darağacında asılması ve kurulan İstiklal mahkemelerinin Cumhuriyet'e karşı olanlara yönelik cezalandırmaları ile halk da Türkiye'yi bölme tehlikesi algısının oluşturulmasının sonucunun ne olacağını görmüş olacaktı. Böylelikle uygulanacak politikalarla Türkiye'de yaşayan Kürtler de 'müstakbel

¹⁰⁵ s.15

¹⁰⁶ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).s.100

¹⁰⁷ Doğu Ergil, ' The Kurdish Question in Turkey', *Journal of Democracy*, Volume 11. Number 3. July 2000.(122-135).ss.124-125

Türk¹⁰⁸ olduklarından dolayı; sonunda Türklüklerini kabule edecekler. Mustafa Kemal'in 'Ne Mutlu Türküm Diyene' sözü Türkiye devletinin bölünmelere karşı güvenliğinin ancak 'Türklük' ulus inşası üzerinden sağlanabileceğini gösteriyordu. Türklüğün sağlanması için önce dilde birlik gerekiyordu. Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş ile hem kurulacak Türklük kimliğinin temelini sağlam olması için geçmişle bağının koparılması hem de Türkiye'nin medeniyetler seviyesine ulaşması sağlanacaktı. Medrese ve zaviyelerin kapatılması ve Tevhid-i Tedrisat'ın kabulü ile hem medreselerde yapılan Kürtçe eğitimin önlenmesi¹⁰⁹ hem de eğitimde birlik sağlanarak 'milli eğitim' ile devletin bekasını tehdit edebilecek fikirlerin ortaya çıkmasını önlenilmesi için resmi ideoloji herkese sistematik bir şekilde öğretilenekti.

Dini mi yoksa ayrılıkçı kaynaklı mı olduğu tartışmalarının günümüzde de devam ettiği Şeyh Said isyanı, çok partililik için erken olduğu kanaatini oluşturdu. Çok partili süreçten önce tek sosliliğin toplumda içselleştirilmesi gerektiği düşünöldüğü için Cumhuriyet Halk Partisi dışında parti kurulmasına izin verilmedi. Amaç sadece devletin güvenliği için önce Türkleşmeyi sağlayıp sonrasında çok partililiğin tehdit olmayacağı bir süreçte buna izin vermektir. Yeni kurulan bir devletteki egemen etnik grubun, modernleşmeyi yeni devlet ideolojisinin kilit ilkesi haline getirerek, diğer etnik gruplarda insanların desteğini de kazanabileceğini belirten Kirişçi; Türkiye örneğinde inkılâplarla sağlanan modernleşme ile Arnavutların, Boşnakların, Çerkezlerin ve bazı Kürtlerin bu çizgide hızla asimile edilebildiğini aktarıyor.¹¹⁰

Ulus-inşa sürecinin başarılı olması için sadece yasaların ve yaptırımların yeterli olmayacağını farkında olan Mustafa Kemal ve arkadaşları, egemen etnik çekirdeğin Türk olacağı şekilde, bir Türk ulusu yetiştirmek amacıyla iyi örgütlenmiş ve uyumlu bir kampanyaya başladılar. Türklerin kökenlerinin Orta Asya'ya götürölmesinden; mitlerle ve simgelerle Türklüğün ulvileştirilmesine kadar katkı sağlayacak Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Güneş Dil Teorisi ve eğitim sistemi ile Türk ulusu yeniden inşa edildi. Güneş Dil Teorisi, Orta Asya'da sadece Türkçenin konuşulduğuna ve Türkçenin dünyadaki bütün dillerin temeli olduğu savına dayanıyordu. Aynı zamanda halkı

¹⁰⁸ 'Müstakbel Türk' tanımı Mesut Yeğen tarafından Türkiye'nin Kürtleri Türkleştirme politikalarını tanımlamak için kullandığı bir tanımdır. Mesut Yeğen, *Son Kürt İsyanı*, İletişim Yayınları. İstanbul:2011.s.32

¹⁰⁹ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).s.48

¹¹⁰ A.g.e..s.15

Türklükleri ve tarihleri hakkında eğitmek için ülkenin her yerine Halkevleri kuruldu.¹¹¹ Türk ulus inşası ne kadar sağlam temellere dayandırılırsa ona yönelik tehditler de o kadar rahatlıkla bertaraf edilecekti.

Bir yandan Türkleştirme için bu adımlar atılırken bir yandan da Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden yaşayan Kürtlerin bu politikalara tepkilerini ölçmek ve neler yapılması gerektiğine karar vermek için 1925'den başlayarak bölgeye askerler, milletvekilleri ve bakanlar yollanarak onlara gözlemlerine dayanarak durumu betimleyecekleri ve önerilerde bulunacakları raporlar hazırlatılıyordu. Öyle ki 1925 yılından çok partili döneme kadar 15 rapor hazırlatılmıştı. Bu raporların bir kısmı da Cumhuriyet döneminde kurulan Umum Müfettişleri tarafından kaleme alınmıştır. Türkiye'de kurulan toplam beş Umum Müfettişliğinin üçü bölgede yer alırken, bunların askeriye temelli kişilerden seçilmesi ve gerektiğinde milletvekillerinin istifa edip Umum Müfettişi olarak atanması bu kuruma verilen önemi göstermektedir. Her türlü yetkiyle donatılmış Umum Müfettişleri bölgelerindeki gözlemlerini raporlar şeklinde meclise sunmuşlardır.¹¹²

Bu raporların en temel amacı Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit edebilecek durumların gözlemlenmesi ve Kürtlerin tehdit oluşturmamak için Türkleştirilmesi için yapılacakların belirlenmesiydi. Bu süreçte yazılan raporlar, hem Türklerin Kürtlerden aldıkları güvenlik tehdidini canlı tutan hem de on yıllarca sürecek olan güvenlik perspektifinin temelini oluşturacak olan belgelerdir. Bu raporlarda genellikle sorun kendini Kürt sanan dağ-Türklerinin ehlileştirilmesi ve eğer bu yapılmazsa bölgede bulunan Türklerin de Kürtleşeceği şeklinde ele alındığı için Kürt nüfusunun toplu olarak yaşaması bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu tehdidi bertaraf etmek için de en çok önerilen yöntemler Kürtlerin batıya, Balkanlardan gelen göçmenlerin ise doğuya nakli ile entegrasyonun sağlanması, bölgeye idealist memurların yollanarak halka 'Türklüklerini' hatırlatmaları ve köy ve mezralar birleştirilerek halkın içine kapanıklığının önlenmesi şeklinde olmuştur. Bir yandan bölgeye karayolları, demiryolları ve havaalanları inşa edilerek, olası bir isyanda hemen oraya ulaşımın sağlanması düşünülürken bir yandan da yabancıların bölgeye gelip onlara Türk

¹¹¹A.g.e..ss.27-107

¹¹²Hüseyin Yayman, Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası' Doğan Kitap, İstanbul:2011.ss.85-91

olmadıklarını anlatmamaları için sadece özel izinle yabancıların girişine izin veriliyordu. Bu şekilde hem ‘müstakbel Türkler’¹¹³ olası propagandalardan korunmuş olacak hem de yabancıların Kürtleri Türkiye’nin ulus-devlet inşasına karşı kullanmaları engellenmiş olacaktı. Bu süreçte güvenlik boyutuna o kadar çok odaklanılmıştı ki tek parti sürecinde Doğu ve Güneydoğuda CHP tek bir parti binası bile açmamıştır.¹¹⁴

Devletin tek parti sürecindeki güvenlik temelli bu Türkleştirme politikalarına karşı, iki günden yedi aya kadar süren yirmi tane isyan ortaya çıkmıştır.¹¹⁵ Öyle ki çıkan her isyanla güvenlik politikalarının oranı artırırken buna reaksiyon olarak yeni isyanlar ortaya çıkıyordu. Böylece yönetici kesim, devletin bekası için Kürtlerin asimilasyonuna yönelik adımlar attıkça buna verilen reaksiyon ve ona karşı geliştirilen reaksiyonlarla bir şiddet sarmalı ortaya çıkmıştır ki, bu şiddet sarmalı güvenlik olan nihai amaca ulaşılmasını da engellemiştir. 1930 yılında dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt’un verdiği bir demeç Türk-ulus inşasının önemi gösterir niteliktedir:

*Benim fikrim ve kanaatim şudur ki: memleketin kendisi Türk’tür. Öz Türk olmayanların Türk Vatanında tek bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır.*¹¹⁶

3.2.1.2. Çok Partililik Süreci ve 1980 Darbesine giden Yolda Güvenlik

Tek partili dönemde Türk ulus-inşası için uygulanan inkâr-asimilasyon politikaları ve tek partili süreçteki son isyan olan ve sonraki bölümde ayrıntılı olarak tartışılacak olan 1937-1938 Dersim isyanının bastırılmasından sonra, anayasa ve yasaların kaynaklığı ile Kürtler de jure şekilde Türkleşmiş görünmekteydiler. Politikaların gerçekten başarıya ulaşmış ulaşılmadığı net olarak anlaşılmasa da artık Kürtlerin reaksiyon göstermedikleri bir döneme girdikleri görülmekteydi, bu da Türklerin güvenliğinin sağlandığı anlamına geliyordu.

Çok partili sürece girilmesi ve Demokrat Parti’nin (DP) iktidara gelmesi ile Kürt meselesine de bakış değişmeye başlamıştı. 1952’de Umum Müfettişliklerinin

¹¹³ Mesut Yeğen (2011).s.32

¹¹⁴ A.g.e..ss.61-91

¹¹⁵ s.52

¹¹⁶ Mete Tuncay. *Tek Parti Yönetiminin Kurulması: 1923 -1936*, BDS Yayınevi, 1992.s. 301 (Aktaran Hüseyin Yayman (2011).s.39)

kaldırılması ve DP'in Doğu Anadolu'da parti teşkilatları açmasıyla ortam yumuşamaya başlamıştı. Bu süreçte artık bölgeye giriş çıkışlar üzerindeki kontrol sistemi de kaldırılmıştır. 50'li yıllardaki bu normalleşme ve güvenli ortam 1960 darbesi sonrası sadece yeni bir sürece geçişi sağlamıştır.¹¹⁷

1960 Anayasası ile 60'lı yıllarda özellikle dünyada da etkili olmaya başlamış olan öğrenci hareketleri Türkiye'de de etkin olmaya başlamıştı. 60'lı yıllarda adına Doğu Sorunu dense de bölge ile ilgilenen öğrenci grupları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bir yandan 1970'de Doğu Kültür Ocakları Doğu'da ilk mitingini düzenlerken ve bunu başka mitingler takip ederken; diğer yandan da 1974 Kıbrıs Çıkarmasında Kürt babalar oğullarını gönüllü olarak orduya kaydediyorlardı.¹¹⁸ 70'li yıllarda Türkiye'de sol-sağ eksenli kutuplaşmalar her geçen gün daha çok radikalleşip ülke her an daha çok güvensiz bir hal almaktaydı. 1980 darbesi öncesinde, 15 ağustos 1978 yılında Lice'nin Fis köyünde bir grup öğrencinin kurduğu Kürdistan İşçi Partisi(PKK¹¹⁹) sadece sıradan küçük bir parti durumundaydı. Bu dönemde ülkenin güvenliğini tehdit eden Kürt-Türk çatışması değil Sol-Sağ çatışmasıydı.

3.2.2. 1980 Darbesi'nden Günümüze Türk Taraflarının Güvenliği

3.2.2.1. 80 Darbesi'nden Abdullah Öcalan'ın Yakalanışına Kadar PKK Terörizmi

12 Eylül 1980 günü dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren yönetiminde darbe yapılıp yönetime el konuldu. Bazı kesimler artık ülkenin güvenliğinin sağlanacağı için durumdan memnun iken, darbe sağıyla soluyla Kürdüyle Türküyle herkesi etkiliyordu. Kenan Evren tutuklulara işkence yapılıyor söylemlerine karşılık televizyonda 'Türk milletinin karakterinde işkence yoktur'¹²⁰ açıklaması yapıyordu. Darbeden otuz iki yıl sonra, devlet sanatçısı olan Ayten Gökçer'in de katıldığı bir televizyon programında söylediği "*12 Eylül darbesi çok da kötü olmamıştır... Can güvenliği yoktu. Darbe olmasına üzülmedim... Asker yanlış bir şey yapmaz... Dünyada en kansız müdahaleler*

¹¹⁷ A.g.e.s.41

¹¹⁸ Doğu Ergil (2000)s.127

¹¹⁹ Kürtçe isminin kısaltması PKK olduğu için bu çalışmada Kürtçe karakterlerle PeKeKe şeklinde kullanılacaktır.

¹²⁰ Neşe Düzel, *Silinmek İstenen Bir Hafızanın Peşinde: Kürtler Konuşuyor*. Selis Kitaplar. İstanbul:2012.ss.37-40

*bizdedir. 1-2 kişi gittiyse şükretmek lazım*¹²¹ sözleriyle o dönemde çoğunlukta olan genel bir bakışı da dile getirmiş oluyordu.

1983'te Kürtlerin yeniden ülkenin güvenliğini tehlikeye atmasını önlemek için, çıkarılan 2932 sayılı kanun¹²² ile Kürtçenin kullanılması yasaklandı. Aynı dönemde farklı bir Kürt dilinin var olmadığı savları ile Kürtlerin ve Türklerin ortak atalardan geldiklerini anlatan makale ve kitapların sayısı birden arttı. Kirişçi, Kürtleri Türklerden ayırmaya çalışanların Batı istihbarat örgütleri aracılığıyla ülkeyi bölmek için Kürtlerin kışkırtıldığını belirtildiğini aktarıyor.¹²³ Darbe öncesi ülkenin bütünlüğüne ve güvenliğine zarar verenlerin bir kısmı cezaevlerinde bulunurken, bir kısmı idam edilirken, bir kısmı hain oldukları iddiası ile vatandaşlıktan çıkarılırken; diğerleri de kendi imkânlarıyla yakalanmadan ülkeden kaçmışlardır. Yani artık tehdit yaratabilecek unsur bulunmamaktaydı. Bu durum, darbe öncesinde Suriye'ye kaçan ve orada 78'de kurduğu PKK örgütünün çalışmalarını yürüten Abdullah Öcalan ve örgütünün 1984'te Eruh ve Şemdinli'de düzenlediği eş zamanlı iki saldırı olayı ile devlete saldırılarına kadar sürecekti. İlk etapta önemsenmeyen bu örgütün, zamanla halk için silahlı mücadeleye giriştiklerini ve nihai amaçlarının 'Bağımsız Büyük Kürdistan' kurmak olduğunu gittikleri köylerde anlatıp dağıttıkları broşürlerin gitmedikleri yerlere de ulaşmasıyla bir halk tabanına yayılmaya başlamasıyla, tehdit oluşturmaya başladığına kanaat getirildi.

Darbe öncesi sayıları en az on ikiyi bulan Marksist-Leninist Kürt grup bulunurken, darbe sonrasında bunların ya hapisanelerde olması ya da ülke dışına kaçmasıyla; darbeden önce Suriye'ye gitmiş olan ve darbe sürecinde ve sonrasında örgütü için gerekli olan lojistik desteği de diğer ülkelerden alan PKK, Kürtlerin bağımsızlığı için savaşan tek silahlı örgüt olduğunu iddia ediyordu.¹²⁴ PKK örgütü kısa sürede artırdığı tabanını köydeki Kürtlerden sağlıyordu. Darbe sonrasında, ülkede yönetim sivilere yeniden teslim edilirken, PKK'nin artan saldırılarına karşılık devletin de bazı tedbirler alması gerekmektedir. Bu noktada yapılması gereken ilk adım PKK ile köylülerin

¹²¹ Radikal Gazetesi, 5 Aralık 2012
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1110654&CategoryID=79>
 E.T.5/12/2012

¹²² TC Resmi Gazete, 22 Ekim 1983. No 18199

¹²³ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).s.119

¹²⁴ PKK ile ilgili yazılmış pek çok eser bulunmakla birlikte, şu ana kadar yazılmış en kapsamlı ve tarafsız eser olarak tanımlanan Aliza Marcus'un *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi* kitabından yararlanılmıştır.

bağını koparmak olacaktı ki; bunun için Nisan 1985 tarihinde geçici Köy koruculuğu sistemi getirildi. Köylülere verilen cüzi miktardaki maaş ve silahlarla hem köyleri PKK'den korumaları hem de PKK'ye destek olanları saptamaları isteniyordu. Böylelikle PKK'nin en büyük desteğinin kesileceğini düşünülürken, korucu olmak istemeyen ailelerin/köylerin ise bunu sadece PKK'ye destek vermek için kabul etmedikleri algısı bulunmaktaydı. Bu durumda köylüler ya koruculuğu kabul edecek ya da köylerini boşaltacaktılar.

Boşaltılan köylerin sayısı ile ilgili farklı kaynaklarda farklı rakamlar telaffuz ediliyor. Kirişçi Ekim 95'e kadar boşaltılan köy ve mezraların sayısını 2.253 olarak verirken, bu rakamı Özçelik 2,500 köy ve 8,000 mezra olarak belirtiyor.¹²⁵

Bir yandan köyler boşaltılarak güvenlik sağlanmaya çalışılırken bir yandan da PKK de Kürtleri asimile eden merkezler olduklarına inandıkları okullarda eğitimi önlemek için okulları yakmaya, köy öğretmenlerini kaçırmaya ve öldürmeye başlamıştı. Aynı zamanda korucular başta olmak üzere bölgede devletle iş birliği halinde çalışan muhtarlar, belediye başkanlarına ve din görevlilerine yönelikte saldırılar düzenleniyordu. Bu dönemde PKK tarafından öldürülenlerin bilançosunu Yayman resmi rakamlara dayandığını belirterek 116 öğretmen, 27 din görevlisi, 60 muhtar, 1.378 korucu olarak belirtmektedir.¹²⁶ Öldürülen öğretmen vakaları üzerine ya öğretmenler bölgeye gelmek istemiyor ya da gelseler bile tehditler sonucu kısa bir zaman diliminde bölgeyi terk etmek zorunda kalıyorlardı. Özçelik, sadece 700 tanesi Diyarbakır'da olmak üzere bölgede yaklaşık 100,000 öğrenciye eğitim veren 3,600 okulun terör olaylarından dolayı kapatıldığını belirtirken¹²⁷ Kirişçi, sadece 1992-1994 yılları arasında bölgede genel güvenlik sebebiyle 5.210 okulun kapalı olduğunu belirtmektedir.¹²⁸

Köyler güvenlik nedeniyle boşaltılıp bazen de yakılırken köylerden bölgedeki ve diğer büyük metropollere göç eden Kürt nüfusu öncesinde Türklerle iletişim halinde değilken, özellikle batıdakilerle, Türk halkı ile birlikte yaşamaya başlamaları; Türk kamuoyunun, Kürt halkının sadece askeri boyutta değil sosyal boyutta da bir tehdit olarak algılanmasına neden oluyordu.

¹²⁵Sezai Özçelik (2006) s.141

¹²⁶Hüseyin Yaman (2011).s.55

¹²⁷Sezai Özçelik (2006) s.141

¹²⁸Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).s.131

Doksanlı yılların başında SHP ile girdiği koalisyonla meclise giren Halkın Emek Partisi (HEP), milletvekillerden Leyla Zana'nın yemin ederken yemininin sonuna Kürtçe dilinde bir şeyler eklemesi ile Türk halkında teröristlerin sadece dağda değil mecliste de olduğunu düşüncesini oluşturmuştur. 90'lar Türkiye tarihinde güvenli ortamın bulunmadığı yıllardır. Özellikle 93-99 yılları arasında Kürt sorununda zor dönemler yaşandı. Bir yandan bölgede her geçen gün artan saldırılarla hayatını kaybeden güvenlik güçleri; bir yandan, Hizbullah'ın sokak ortasında öldürdüğü insanlar, bir yandan da aralarında iş adamları, gazeteciler ve aydınların da bulunduğu fail-i meçhul cinayetler. Devlet erklerine ve Türk kamuoyuna göre, bütün bunların tek sorumlusu 'terör başı', 'bebek katili' olarak nitelendirilen Abdullah Öcalan'dı ve onun en kısa zamanda yakalanıp Türkiye'ye teslim edilmesi gerekiyordu. Çünkü Türkiye'de her ne kadar Süleyman Demirel 91 yılında Diyarbakır'da 'Kürt realitesi'nin olduğunu ve bu realiteyi tanıdıklarını söyleyip sonraki dönemde Mesut Yılmaz 'Avrupa Birliği'nin yolu Diyarbakır'dan geçiyor' dese de aslında sorun sadece bir asayiş sorunu olarak algılanmaktaydı. Türkiye'de Kürt sorunu yoktu ve sadece Türkiye'yi bölmek isteyen dış devletlerin destek verdiği PKK örgütünün 'bölücü' faaliyetleri bulunuyordu. Eğer bu örgütün başı ele geçirilse sorun da çözülecekti.

Çatışmaların ilk yıllarında, çatışma tecrübesine sahip olmayan ve vur-kaç yöntemiyle asimetrik şekilde savaşılan örgüte karşı, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ne yapacağını bilmez durumda olsa da; kısa zamanda hem teknolojik gelişim hem de savaşma yöntemlerinin öğrenilmesiyle birlikte ilk zamanlara göre daha az kayıp vermeye başlamıştı. Yayman'ın aktardığına göre, çatışmaların başladığı ilk dönemlerde bölgede bulunan askerler saat beş-altıdan sonra dışarı bile çıkamıyordu. Öyle ki, saat beşten sonra Lice'den Diyarbakır merkeze gelen Diyarbakır Alay Komutanı hakkında askerlerin güvenliğini tehlikeye soktuğu için tahkikat açılmıştı.¹²⁹

Bu süreçte PKK her geçen gün daha çok eleman ve destek kazanırken Öcalan'da katılan her yeni kişinin devletin ajanı olabileceği ihtimali ve korkusuyla bütün gelenlere potansiyel ajan gözüyle bakıyordu. Köylerden gelen bilgisiz kişiler örgüt için böyle bir şüpheye neden olmaz iken; özellikle lise ve üniversiteyi terk edip dağa çıkmış ve emir

¹²⁹ Mehmet Ali Kışlalı, Güneydoğu, Düşük Yoğunluklu Çatışma, Ümit yayıncılık, 2. Baskı, 1996.s.179 (Aktaran.Hüseyin Yayman (2011).s.47)

komuta zinciri içindeki ilişkiyi sorgulayan kişiler tehdit olarak görülüyordu. Beklenen tam itaat iken sorgulamak ancak ajanlığın göstergesi olarak kabul ediliyordu. Eski bir PKK komutanın Aliza Marcus'a aktardığına göre, 1989 yılında Öcalan, komutanlarına bazı yeni gelen katılımcıların devlet tarafından yollanmış Türk ajanları olabileceğini ve dikkat etmeleri gerektiğine dair direktif yollamıştır ve 1989 ile 1990 arasında 24 ile 100 arasında yeni katılımcı potansiyel hain oldukları kuşkusuyla infaz edilmişlerdir. Bu infazlar özellikle diğerlerine ders olması açısından PKK üyelerinin toplandığı yerlerde yapılmıştır. Eski bir PKK'linin '*Üniversitelerden, metropollerden grup grup insan geliyordu. Çoğu da ajandır diye damgalanıyordu. Bir bakıyorsun ertesi gün bu insanlar ortada yok*'¹³⁰ şeklindeki sözleri PKK içindeki güvensiz ortamı tanımlar niteliktedir.

90'lı yıllarda ülkenin genel durumu tek boyutlu olarak iyi ya da kötü değildi. Bir yandan 1991 yılında Kürtçenin konuşulmasını yasaklayan 2932 sayılı kanun Özal yönetimi tarafından kaldırılırken; bir yandan da aynı yıl Terörle Mücadele Kanunu PKK'nin neden olduğu iç güvenliğe ve düzene yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi için yapıldı. Bir yandan 93'te Özal, Öcalan'ı ateşkese ikna edip nihai bir çözüm için görüşmelerde bulunurken; hemen akabinde Özal'ın şüpheli ölümü ve ardından PKK güçleri tarafından otuz üç silahsız erin öldürülmesi ile ülkenin güvenliği daha çok tehdit altında bulunuyordu. Bu dönemin diğer bir özelliği ise 90'lara kadar hazırlanan raporlarda Türkiye'nin güvenliği için 'Türkleştirme-iskân-inkâr' üçlemesine ağırlık verilirken; 90'larda hazırlanan raporların, resmi ideolojiyi dışlayan bir bakış açısı ile daha özgürlükçü ve sivil bir perspektiften ele alınmış olmasıydı. Önceki raporlar hükümetin başındakilerin talebi üzerine kaleme alınmış resmi teze yönelik raporlar iken; bu dönemde STK'lardan siyasi partilere kadar geniş bir yelpaze halinde alternatif fikirlerin yer aldığı raporlar yazılmıştı.¹³¹

15 Şubat 1999 günü Öcalan'ın yakalanışı Türkiye'nin gündeminin ana maddesini oluşturmaktaydı. Öcalan'ın aylar süren yabancı ülkelere sığınmacı başvuruları sonucu onu hiçbir ülke kabul etmediğinden dolayı en son gittiği Kenya'da yakalanıp Türk silahlı güçlerine teslim edilmişti. Türk kamuoyunun 'bölücü başı' diye tanımladıkları Öcalan yakalandığı için onlarda durumdan memnuniyet durumu söz konusu iken; Kürt

¹³⁰ Aliza Marcus, *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*.ss.186-188

¹³¹ Hüseyin Yayman (2011).ss.193-440

kamuoyunda onun sonunun da diğer isyan liderleri gibi olacağı fikri ağırlıkta bulunmaktaydı.

Ertesi gün çıkan gazetelerden; Milliyet Gazetesi ‘Apo Türkiye’de: Tarih Değişti’¹³², Hürriyet Gazetesi ‘Zafer’¹³³ manşetlerini atarlarken bu olay Türkler açısından güvenli ortam anlamına geliyordu.

3.2.2.2. 2000’li Yıllar, AB Süreci ve AKP Döneminde Güvenlik Algısı

Öcalan’ın yakalanmasının akabinde ilk duruşmada söyleyeceği sözleri herkes merak ediyordu. Öcalan’ın PKK’yi destekleyen Kürtlerin beklediğinin aksine; şehit ailelerinden özür dilemesi, kendisinin annesinin de Türk olduğunu belirtmesi ve ona görev verilirse hizmet etmeye hazır olduğunu belirtmesi Türk kamuoyunda ve devlet erklerinde memnuniyet yaratmıştı. Öcalan yakalandığında hemen Türkiye’ye ve Türklüğe bağlılığını dile getirmişti. Yakalandıktan sonra Öcalan, PKK’ye sınır dışına çıkma talimatı verirken bu hem bir başarı olarak kabul ediliyordu hem de sınır dışına çıkmalarının yetersiz olduğu, silah bırakıp teslim olmaları isteniyordu.¹³⁴ Bundan dolayı da PKK sınır dışına çekilirken ordu da izlemekle kalmayıp yaptığı operasyonlarla PKK’nin ağır kayıplar vermesini sağlamıştır. Bu süreçte kayıpların net sayısı bilinmemekle birlikte PKK’ye yakın çevreler Cengiz Çandar’a PKK’nin 500 ile 1000 arasında kayıp verdiğini belirtmişlerdir.¹³⁵ 2004 yılına kadar sürecek bu eylemsizlik döneminde Öcalan’ın devlete biat etmesi ile PKK içinde hızla bölünmeler olurken, Türk kamuoyu bunu örgütün sonu olarak okuyordular. Türk kamuoyunu rahatsız eden durum ise Öcalan’ın kısa süren mahkemelerinden sonra verilen idam cezasının uygulanmayıp; Adalet ve Kalkınma Partisi’nin başa gelmesinden sonra Türkiye’de idam cezasının kaldırılmasıydı.

Şehit ve PKK mensuplarının aileleriyle yaptığı otuz tane görüşme sonucu yaptığı yüksek lisans tez çalışmasını *İki Tarafta Evlat Acısı* adıyla basan Burcu Şentürk, şehit ailelerinin daha önce hiçbir politik eyleme katılmadıklarını sadece Öcalan’ın idamını isteyen protestolara katıldıklarını ve davasına müdahil olduklarını belirttiklerini

¹³²<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1999/02/16>

¹³³<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/02/16/hurriyet.asp>

¹³⁴Aliza Marcus.ss.359-381

¹³⁵ Cengiz Çandar, ‘Dağdan İniş: PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorununun Şiddetten Arındırılması’. TESEV Haziran 2011 Raporu.s.60

anlatıyor. İdam edilmemesine yönelik tepkisini bir şehit babası Şentürk'e şu şekilde dile getiriyor:

Asmaları lazımdı ama asmadılar, hata ettiler... Vatana hainlik edenin cezasını vereceksin. Vatana kim hainlik yapıyorsa asacaksın, kurşuna dizeceksin... Niye besliyorsunuz onu koskoca adada? Adam evinden rahat yaşıyor orada, adayı ona tahsis etmişsin. Yalnız onu değil, bu işi yapan kimler varsa, yakaladın mı ya asacaksın ya kurşuna dizeceksin. Bir zamanlar hapishaneye tıkıldılar, hapishaneden eğitim aldılar, organize oldular, ondan sonra bir af çıkardılar. Rahşan Ecevit'in bir affı çıktı, ondan sonra hepsi dağa gitti, PKK'ya gitti, ondan sonra tekrar bizim askerimize subayımıza, çocuklarımıza kurşun sıktılar.¹³⁶

İdam cezasının kaldırılması sonucu özellikle şehit aileleri hükümete yönelik sert eleştirilerde bulunurken, onları anlayan ve destek çıkan tek kurumun TSK olduğuna inanıyorlardı. Onlara göre sadece ordu kendilerine sahip çıkıyor, özel günlerde kendilerini ziyaret ederek de olsa, onlara unutulmadıklarını hissettiriyordu. Bir şehit annesi Şentürk'e 'Ben oğlum sayesinde Paşa ile yemek yedim' derken TSK'de verilen yemek davetlerine davet edilmelerinin kendilerini ne kadar iyi hissettirdiğini anlatıyor.¹³⁷

Her ne kadar 1 Haziran 2004 tarihinde PKK yeniden aktif olmaya başlayana kadar Türkiye'de iç güvenlik geçici de olsa sağlanmış olsa da ABD'nin 2003'te Irak'a müdahalesi sonucu Irak'ın kuzeyinde kurulan Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi; Türkiye'deki Kürtlerin de bundan etkileneceği korkusuyla tepkiyle karşılanıyordu. Bu sadece Türkiye'ye zarar vermek için başta ABD olmak üzere düşman devletlerin bir oyunu olarak algılanıp 'Kürdistan' kelimesi bir tabu olarak görülüp kullanılmıyordu. Öyle ki bu kelimeyi kullanan kişiler bile hemen bölücülükle itham ediliyordu.

2002 yılına gelindiğinde avukatları aracılığıyla devletin denetiminde iken, 'Kuzeye girsinler' talimatını veren Öcalan'ın bu talimatının hemen sonrasında gruplar halinde Türkiye'ye gelmeye başlayan PKK'lilerin sayısı 2003'te 1500 kişiye ulaşmıştı bile.¹³⁸ Böylelikle Öcalan'ın talimatıyla başlamış olan beş yıllık ateşkes sürecinden sonra, yine onun talimatıyla saldırı süreci başlamış oluyordu. PKK saldırılarının hazırlığını yaparken; AB adaylık müzakere sürecinin başlaması ile birlikte AK parti hükümetinin Kürtlere yönelik attığı adımlarda çok rahatsızlık vermeye başlamıştı. Öyle ki Türk

¹³⁶ Burcu Şentürk, *İki Tarafta Evlat Acısı*. İletişim Yayınları. İstanbul:2012.s.136

¹³⁷ A.g.e..s.68

¹³⁸ Cengiz Kapmaz(2011), *İmralı Günleri*, İstanbul: İthaki Yayınları.s.202

(Aktaran. Cengiz Çandar (2011).s.70)

kamuoyu, başlarda AB'ne girmeyi isterken zamanla AB'nin sürekli olarak Kürtlere yönelik politikaları dayatmaları sonucu halktaki bu talep azalmış ve zamanla AB'nin tek amacının ülkeyi bölmek olduğu dile getirilmeye başlanmıştır. 2000'lerin başında Özel Kürtçe kurslarının açılmasına izin verilmesi, TRT'de önce günde yarım saatlik Kürtçe yayın yapılması ve Haziran 2005'te Başbakan Erdoğan'ın Diyarbakır'da yaptığı mitingde Türkiye'de Kürt Sorununun olduğunu ve tarihte onlara karşı hatalar yapıldığını dile getirmesi ile 1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla 24 saat kesintisiz Kürtçe yayın yapan TRT6 (Şeş)'in açılması Türk kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanıyordu. Birde 2004 seçimlerinde Demokrasi ve Toplum Partisinin yüzde onluk baraja çözüm olarak seçime bağımsız girmesi sonucu yirmi bir milletvekilliği kazanarak mecliste grup kurması 'teröristler dağda değil, mecliste' sözlerinin bir daha dile getirilmesine neden olmuştu. Bu adımlarla Türk kamuoyunun ve ordunun tepkileri göz ardı edilirken, birde hükümetin Demokratik Açılım adı altında Kürtlere tanıdığı bir takım haklar daha fazla rahatsızlık yaratmaya başlamıştı; çünkü bunlar TSK ve Türk halkı tarafından PKK'ye verilen tavizler olarak anlaşılıyordu. Bu süreçte birkaç üniversite bünyesinde Kürt Dili ve Zazaca Dili ile ilgili bölümler ve lisan üstü eğitimin verileceği enstitülerin açılmasının her bir adımı ülkenin bölünmesine yönelik atılan adımlar olarak algılanıyordu.

Özellikle radikal Türk kamuoyunun Kürtlere ve PKK'ye bakış açılarının daha iyi anlaşılabilmesi adına Ülkü Ocakları Genel Başkan yardımcısı Osman Özel Ertürk'ün yapılan görüşmede belirttikleri kayda değer görülmektedir. Öncelikle sorunun 'Kürt Sorunu' olarak tanımlanmasına karşı olan Ertürk bunu şu tezine dayandırmaktadır:

Bir kere kesinlikle ülkede Türk ya da Kürt diye böyle bir çatışma zemininde, iki kutbu oluşturacak bir karşılıklı kutbun olduğunu kabul etmiyorum. Bunu nasıl kabul etmiyorum? Kürt yoktur falan demiyorum. Böyle bir şey değil yani. Kemalizm'in 1940'lı yıllardaki, daha sonraki yıllardaki, o yok sayma politikasıyla veya işte darbe dönemlerinin askeri yok sayma politikası ile aynı şeyden bahsetmiyorum. Yaptığım Türk tanımının içerisinde Kürdün varlığı inkar edilmediği için, Kürdü de ayrıca karşıya bir kutup olarak koyamıyorum... Türk milliyetçiliği olarak da bizler, Türk tanımının dışında kesinlikle diğer toplulukları kabul etmiyoruz. Yani, bunu bir üst kavram olarak görüyoruz. Bunu biz kimlik olarak zaten kabul ediyoruz. Bu yüzden de başka bir kimliğe gerek duyulmaması gerektiğini düşünüyoruz.¹³⁹

Fikirlerinin sadece kendi şahsi fikirleri değil, Ülkü Ocaklarının fikirleri olduğunu belirten Ertürk kendisinin de Balkan kökenli olduğunu ve Türklüğün etnik köken değil

¹³⁹ 26 Kasım 2012 tarihinde Ankara'da yüz yüze yapılan görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe Osman Özel Ertürk'le ilgili bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

bir üst kimlik olduğunu belirtiyor. Aslında en ‘ari Türkçülerin’ bile üç göbekten sonrasını aramadığını ve bünyelerinde her milletten ‘Türk’ün bulunmasını buna delil olarak göstermektedir. Doğudaki ve Güneydoğudaki teşkilatlarında çalışanların hep Kürt olmasının buna gösterilecek en iyi örnek olduğunu belirtiyor. Türklüğün bir üst kimlik olduğunu şu şekilde belirtiyor:

Biz Turancı bir hareketiz. Yani yurt dışındaki Türkler bizim için çok önemli... (Anayasa) Vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür diyor. Vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan Kazakistan Türkü ne olacak. O zaman bize göre Türk olmaması lazım; ama biz bunu Türkiye’de bir üst kavram olarak kabul ettiğimiz için, ırki bir zemine dayandırmadığımız için, kesinlikle bu maddenin bu şekilde kalması gerektiğini düşünüyoruz. O sebeple de Türkiye’de kesinlikle bir Kürt sorunu diye adlandırılacak bir sorun olmadığını, ideolojik olarak da bizim kesinlikle kendileri ile hiçbir problemimizin olmaya haddimizin dahi olmadığı (belirtiyor). Çünkü bizim ideologlarımızın başlıcalarından Ziya Gökalp Kürt’tür.

Ülkü Ocakları olarak ülkede Kürt sorunu diye bir sorun olmadığını belirten Ertürk sorunun sadece ‘terör’ sorunu olduğunu belirtiyor. Terör sorunu ile birlikte bölgenin geri kalmışlık sorunu olduğunu da anlatırken; iktisadi temelli bu soruna Kemalizm zihniyetinin zamanında yaptığı kültürel baskıların da bu soruna kaynaklık ettiğini dile getirmektedir. Fakat bu baskıların sadece Kürtlere yönelik yapıldığını 40’lı yıllarda İzmir’in bir köyündeki insanların da türkü dinlemelerinin yasaklandığını anlatıyor. Ülkü ocakları açısından sorunun sadece bir terör sorunu olduğu şu şekilde belirtiliyor:

Şimdi Kürt tarafı diye bir tarafın varlığını, bahsettiğim gibi kabul etmediğim üzere Kürtlerinde yani kesinlikle kendilerine PKK ile aynı tarafta kabul edip, onunla beraber bir hak talep etmesini de kendileri açısından da faydalı görmüyorum. Halis niyetli olanların bundan gocunduğunu da, uzak durmaya çalıştığını da düşünüyorum. Yani bu nedir? Bir terör örgütünün terör örgütü olduğu bellidir. Terör örgütünün yapılandığı yerler bellidir. Terör örgütünün bir kere silahlı eylem yoluyla, otuz senedir memlekete gına getirmiş, bir terör örgütünün isteklerinin karşılanması algısının yaratılması tüm dünya sisteminde benzer örnekleri çıkaracaktır. Ve bu dünya barışına da zarar verecektir. Hiç bir zaman silahlı eylem bir çözüm yolu olmamalı. Onun için silahlı eylem çözüm yolu olmamalı dediğimizde, bu siyasi bir harekete dönüşmeli. Şimdi BDP var PKK’nın siyasi zemini, BDP’ nin yaptığına bakıyorsunuz. Belki PKK’dan çok daha fazla (tehlikeli). BDP bunu körükleyen bir konumda. Aslında kendileri körüklüyorlar. O yüzden çok daha tehlikeliler.

Kürtlere yönelik son dönemlerde atılan olumlu adımlara bakışları sorulduğunda; aslında bunların sadece AKP’nin attığı ‘basit siyasi hamleler’ olduğu cevabı alınıyor. Ertürk’e göre, bu talepler batıdan gelmiş olsaydı daha sistematik ve planlı olurdu. Zaten bu dönemde Kürtçe müzik olsun, Kürtçe film olsun bunların önüne kimse geçemez. Bu devirde internet var ve isteyen istediği müziği de filmi de istediği yerden izleyebilir. Hatta istediği şekilde Kürtçeyi öğrenebiliyor. Bu yüzden kesinlikle Kürtçe eğitim dili

olamaz şeklinde yorum yapan Ertürk, eğer gerçekten Kürtlerin bu yönde talepleri olsaydı 2000'lerin başlarında ilk Kürtçe kurslar açıldığında herkesin bunlara koşması gerektiğini; ama aslında çok fazla rağbet görmediklerini belirtiyor. Kürtlere karşı AKP'nin samimi olmadığını belirten Ertürk buna örnek olarak MHP'nin 'başbuğ' olarak tanımladığı Alparslan Türkeş'in '*Kürt kardeşlerimiz ne kadar Kürt ise ben de o kadar Kürdüm. Ben ne kadar Türk isem onlar da o kadar Türk'tür*' sözlerini verirken özellikle bunun kimin tarafından söylendiğine bakıldığına ne kadar önemli olduğunun anlaşılacağını belirtiyor.

Türkiye'de özellikle Demokratik Açılım sürecinin başlamasından sonra başbakanın talebi ve Öcalan'ın çağrısı ile silahsız şekilde Türkiye'ye giriş yapan 8'i PKK'li 34 kişinin Habur sınır kapısında binlerce insan tarafından şenlik havasında karşılanması; Türk kamuoyunda ve orduda ülkenin bölünmezliğine karşı girişilen eylemler olarak değerlendirip özellikle MHP, CHP ve ordu tarafından sert bir şekilde eleştirilmişti. Bu eleştirilerden sonra, KCK yapılanmasının ülkedeki faaliyetlerine yönelik dalgalar halinde başlatılan tutuklanmalar, Türk kamuoyunda bir yandan memnuniyetle karşılanırken bir yandan da PKK tamamen bitmeden bunlar yakalansa bile mutlaka yerlerine başkalarının geçeceği algısı oluşmuş bulunmaktadır. PKK destekçisi olan BDP partisinden milletvekillerin iki dönemdir meclis çatısı altında grup kurup var olmaları ve taleplerini sürekli dillendirmeleri Türk kamuoyunda, özellikle radikal kesim ile orduda, rahatsızlık yaratırken; en son bazı BDP milletvekillerinin sınırda PKK'liler ile kucaklaşma görüntüleri onların PKK'den hiçbir farkının olmadıklarını ve tutuklanmaları için dokunulmazlıklarının kaldırılması talebi gündemi uzunca bir süre meşgul etmiştir.

Türkiye'de Türk kamuoyunun ve devlet erklerinin güvenlik algısı ülkenin bölünmezliği ve Cumhuriyet'in kuruluşundan beri oluşturulması için çaba harcanan homojen ulus yapısının bozulmamasına yönelik olduğu için, heterojenliğe dair atılan adımlar bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında, Türk kamuoyu ile devlet erklerinden oluşan tarafların, Kürt sorununa bakış açılarının iyi analiz edilmesi için Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar Kürt sorununa yaklaşımları ve algılama şekilleri tartışılmıştır. Homojen bir Türk güvenlik algısı bulunmamakla birlikte, Kürtler özellikle kalkıştıkları

isyanlar ve başvurdukları şiddet eylemlerinden dolayı güvenliğe yönelik tehdit olarak algılanmaktadırlar. Bu algı her ne kadar bütün Türk kamuoyunda, özellikle Kürtler ile akrabalıkları bulunan ya da yakın çevresinde Kürt arkadaşları bulunan kişilerde, bulunmasa da özellikle Cumhuriyet'in kurucularının Türk-ulus inşa sürecindeki propagandaları sonucu, genel olarak Türk kamuoyunda bulunmaktadır. Türk taraflarının Kürt sorununa bakış açıları tartışıldığında, Türk kamuoyunun ve karar alıcıların güvenlik algılamalarının onlarda bir güvenlik ihtiyacına dönüştüğü ve bundan dolayı da Kürtlere yönelik atılan adımları tehdit olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Türk kamuoyunun Kürtlere bakış açılarının temelinde giderilmemiş güvenlik ihtiyacının bulunduğu ve devletin uyguladığı politikalarında halk tarafından bu ihtiyacın giderilmesi isteğinden dolayı meşru görüldüğü iddia edilmektedir. Çatışmanın diğer tarafı olan Kürt taraflarının da soruna bakış açılarının nasıl şekillendiğinin anlaşılması için, sonraki bölümde Kürt taraflarını oluşturan Kürt kamuoyu ile isyan eden Kürt grupları ile onları destekleyenlerin Cumhuriyetten günümüze kadar kimlik ihtiyaçları ve bunu gidermek için başvurdukları yöntemler tartışılacaktır.

3.3. İKİNCİ KISIM: KÜRT TARAFLARININ KİMLİK İHTİYACI

3.3.1. Cumhuriyetin Kuruluşu'ndan Çok Partili Döneme Kadar Kürt Sorunu

Osmanlı'nın yıkılışına kadar bir çeşit otonomi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde varlıklarını devam ettiren Kürtler, Osmanlı'nın 'ümme't sistemi içinde 'Kürt olarak' de jure şekilde var olabiliyorlardı.¹⁴⁰ Türkler ve Kürtler Birinci Dünya Savaşı'nda birlikte mücadele ederken Kürtler Osmanlı'ya sadık kalmışlardı. Öyle ki 1919'da Erzurum Kongresi'ne katılan 56 delegenin 22'si Kürt'tü. Temelleri İslam ve Osmanlı yurtseverliğine dayanan bağ, delegeler arasından güçlü bir şekilde durmaktaydı. Kürtler bu süreçte Misak-i Milli sınırlarının korunması için mücadele ederken 1919-1921 arasında Ankara Hükümeti'ne yönelik çıkan 23 isyanının sadece 4 tanesi Kürt halkının yaşadığı bölgelerde çıkmış ve bunlardan sadece 3 tanesine Kürt aşiretleri katılmıştı.¹⁴¹

Yayman Cumhuriyet'in Kürt siyasetinin 5 döneme ayrılabilceğini belirtiyor. Buna göre *'ilk dönem, kurtuluş mücadelesinin verildiği ve Kürtlerin varlığının tanındığı 1918-*

¹⁴⁰ Sezai Özçelik (2006).s.135

¹⁴¹ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).ss.83-96

1925 dönemi; ikinci dönem, 1925-1950 yıllarını kapsayan ve devletin resmi tezlerinin temelini oluşturan 'inkâr ve asimilasyon' dönemi; üçüncü dönem, Demokrat Parti iktidarıyla başlayan ve 70'li yıllara kadar devam eden 'bekleyiş' dönemi; dördüncü dönem, 1970-1980 yılları arasındaki 'farkındalık' dönemi ve en son da beşinci olarak, PKK'nin ortaya çıkmasıyla başlayan ve daha çok 1990'larda şekillenen yeni dönemdir'.¹⁴² Görüldüğü gibi bilinenin aksine Kürt kimliğinin varlığı Cumhuriyetin kuruluşu ile inkâr edilmeye başlanmıyor. Daha sonraki yıllarda yapılan politika değişiklikleri ile bu süreç başlıyor.

İlk meclis döneminde mecliste 74 Kürt milletvekili bulunuyordu.¹⁴³ Bu milletvekillerinden bir tanesi olan Bitlis milletvekili Yusuf Ziya Bey Lozan görüşmeleri öncesinde Kürtlerin varlıkları ile ilgili olarak şöyle demektedir: '*Avrupalılar diyor ki Türkiye'de yaşayan azınlıkların en büyüğü, en kalabalığı Kürtlerdir. Bendeniz Kürt oğlu Kürt'üm. Bir Kürt mensubu sıfatıyla sizi temin ederim ki Kürtler hiçbir şey istemiyorlar. Biz, Kürtler vaktiyle Avrupa'nın Sevr parçasıyla verdiği bütün hakları, hukukları ayağımızın altında çiğnedik ve bütün manasıyla bize hak vermek isteyenlere iade ettik*'.¹⁴⁴

Böylelikle Lozan Görüşmelerine giden İsmet Paşa bu görüşmelere istinaden Kürt halkının azınlık olmadığını Batılılara kabul ettirmiştir. Kürtlerin devletin kurucuları olarak kabul edilmesi ve onlara 'özerklik' sözü verilmesi Mustafa Kemal tarafından şahsen dile getirilmiştir. 16-17 Ocak 1923 tarihinde İzmit Basın Toplantısında gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın Kürtlerle ilgili sorusuna Mustafa Kemal şu şekilde cevap vermiştir: '*Başlı başına bir Kürtlük tasavvur etmekten ise bizim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür yerel özerklik oluşacaktır. O halde hangi livanın halkı Kürt ise onlar kendi kendilerini özerk olarak yöneteceklerdir... Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi, hem Kürtlerin ve hem de Türklerin yetkili vekillerinden oluşur... Yani onlar bilirler ki bu ortak bir şeydir*'.¹⁴⁵

Görüldüğü üzere aslında Mustafa Kemal dâhil Cumhuriyet'in kurucuları ilk yıllarda Kürt kimliğini kurucu unsur olarak görmekteydiler. Bu durumda sonrasında ne değişti

¹⁴² Hüseyin Yayman (2011).ss.34-35

¹⁴³ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).a.g.e..s.84

¹⁴⁴ TBMM, Türk Parlamento Tarihi, (1919-1923), TBMM Yayını, Ankara, CII, 1995, s.342 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).a.g.e.s.36)

¹⁴⁵ Doğu Perinçek, *Kurtuluş Savaşında Kürt Politikası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 1999. 357-359 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).ss.38-39)

de şiddet sarmalı ortaya çıktı? Mustafa Kemal'in bu verdiği sözlerden neden vazgeçtiği ile ilgili kaynaklar bulunmamakla birlikte ikinci meclisin yaptığı 1924 anayasasında bulunan 'Türklük' kavramı ile artık Kürtler de jure olarak 'Kürt' kabul edilmemeye başladılar.

Devlet-inşa süreci ile ulus-inşa sürecinin eş zamanlı yürütülmeye çalışıldığı bu süreçte devletin bekası sağlam bir Türk-ulus kimliğinin yaratılmasına bağlıyordu. Böylelikle Osmanlı'dakinin aksine Müslüman-laik ayrımının yapılması; İslam temelli Türk-Kürt dayanışmasının da zayıflamasına neden oldu.¹⁴⁶ Öyleyse aynı şekilde Müslümanlık temeline dayanan Laz, Çerkez, Boşnak, Arap ve Arnavutların Türklerle dayanışması neden sağlam kaldı diye sorulabilir. Bunun cevabını Mesut Yeğen, Kürtlerin buldukları topraklarda eskiden beri yaşayan kalabalık bir topluluk oldukları ve yakın geçmişi hala hatırladıkları için, dışarıdan gelen göçmenlerin aksine ulus-inşa sürecine başkaldırdıklarını belirtiyor.¹⁴⁷

Cumhuriyetin kurucuları zor zamanlarda Kürt aşiretleri ile işbirliği yapıp onların ayaklanmasını önlerken, Cumhuriyet kurulup düşman devletlerin tehlikesi bittikten sonra önce tanıma siyasetinden vazgeçmeye başladılar; sonra da Kürt kamuoyunun kültürel ve siyasi ihtiyaçlarını da kapsayan kimlik ihtiyaçları tek ulus yaratmak için göz önünde bulundurulmadı. Meclisin Hilafeti kaldırdığı gün Tevhidi-i Tedrisat Kanunu'nu da kabul etmesiyle bütün okullar devletin denetimine alınıp, Kürt kamuoyunun yaşadığı yerlerde Kürtçe eğitimin yapıldığı medreselerin kapatılmasıyla; artık Kürtçe eğitim de yasaklanmış oluyordu. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının çok kültürlü ve çok etnisiteli bir toplumdaki, bir tek ulus yaratmaya çalışma girişimleri toplumun çeşitli kesimleri tarafından tepkiyle karşılandı.¹⁴⁸ Şeyh Said ayaklanması bu ortamda oluşmuş bir hareket olup bastırılmıştır. Şey Said isyanının nedenlerine bakıldığında isyanı düzenleyen Azadî örgütü, isyana sebep olarak medreselerin kapatılması, Kürtçe eğitimin yasaklanması, Kürtçe yer isimlerinin değiştirilmesi gibi kimliksel ihtiyaçları belirtmişlerdir.¹⁴⁹ Kürt isyancıların ayaklanmasını etnik temelde ele almak istemeyen Cumhuriyet'in kurucuları ise, ayaklanma nedenleri olarak geri kalmışlıklarını; ağaların, şeyhlerin eşkıyaların

¹⁴⁶ Mehmet Altan, *Kürtler Şeytan Soyundan mı?*, Hemen Kitap, İstanbul: 2006.ss.20-21

¹⁴⁷ Mesut Yeğen (2011).ss.16-19

¹⁴⁸ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).ss.99-101

¹⁴⁹ Nesrin Uçarlar (2012).s.270 / Robert Olson (1992), Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı 1880-1925,(çev. Bülent Peker), Ankara: Öz-Ge.ss.74-75

kışkırtmaları sonucu olduğunu belirtip isyanlarını bastırmayı askeri operasyonlar olarak değil; ülkenin medenileşmesi için girişilen inkılaplar olarak değerlendiriyordular.¹⁵⁰

1925 Şeyh Said isyanından 1937-38 Dersim isyanına kadar defalarca Kürtler, Cumhuriyet'in bu yeni politikalarına karşı ayaklanmışlardır. Kürtlerin bu isyanları, Cumhuriyet'e yönelik tehdit olarak algılanıp bastırılmışlardır. Bastırılmalar ve alınan önlemler ise bölgede yeni isyanların çıkmasına neden olmuştur. Şeyh Said isyanından sonra toplumun buna hazır olmadığı gerekçesiyle çok partili hayat ertelenirken; yönetimde bulunanlarda toplumun gözlemlenmesi ve uygulanacak politikalara karar verilmesi amacıyla 1925'ten itibaren Kürt halkı ile ilgili rapor yazdırılmaya başlanmışlardır. Bu raporların Cumhuriyet dönemi boyunca uygulanan politikalara kaynaklık ettiği görülmektedir.

Bu raporların pek çoğu aynı şeyleri tekrarlar nitelikte iken özellikle; tekrarlanan fikirleri ilk kaleme almış olan Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'nın yazdığı rapordaki görüşler dikkate değerdir. Renda'nın bölgeyi dolaştıktan sonra yazdığı raporun, Kürtlerin kimlikleri ile ilgili en önemli maddeleri şöyledir: *'Kürtler lisanlarını hâkim kılmışlar ve Türkçe öğrenmeye muhtaç olmadan bütün işlerini görebilecek hale gelmişler ve Türk erkeklerinin yüzde 80'ini Kürtçe öğrenmeye mecbur kılınmıştı... Kürt nüfusu sürekli biçimde çoğalmaktadır'*.¹⁵¹

Renda'nın raporunda dikkat çeken husus Türk halkının Kürtleşeceği korkusunun bulunduğuudur. Bunun gerçekleşmemesi de bu ve bundan sonraki raporlarda bölgenin Türkleşmesi için öneriler bulunmaktadır. Bölgeye gidip rapor hazırlayan diğer bir isim de Dahiliye Vekili Cemil Ubaydın olup o da bölgeyi dolaştıktan sonra meclise sunduğu raporunda şu ifadelere yer vermiştir:

- Doğu'da bulunan memurların Batı'ya nakledilmesi,
- Bölgeye gönderilecek memurların Batılı ve Türk olması,
- Jandarma ve sınır karakollarında görev yapan askerlerin Türk ve Batılı olması,
- Kürt köylerine Türklerin yerleştirilmesine öncelik verilmelidir.
- Kürtlerin, Türklerle evlendirilmeleri kolaylaştırılmalıdır.
- Demiryolu hattı boyunca kuvvetli Türk köyleri kurulmalıdır.

¹⁵⁰ Mesut Yeğen (2011).ss.27-28

¹⁵¹ Mehmet Bayrak, *Kürtler ve Kürt Ulusal Demokratik Mücadeleleri*, Özge Yayınları, Ankara: 1993, s.456-458 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).ss.69-70)

-Gerek posta ve yolcu nakliyatı, gerekse hızlı bir irtibat için Diyarbakır ve Van'a havaalanı yapılmalıdır.¹⁵²

Bu iki raporda dikkati çeken hususlar bölgede görev yapmakta olan Kürtlere güvenilmediği için önemli devlet kurumlarında Kürtlerin çalıştırılmaması ve bunların yerine Türkler ile Türk olmasa da batıda yaşayan göçmenlerin çalıştırılmasıdır. Ayrıca bölgenin ülkenin geri kalanından izole kalmaması için ulaşım olanakları sağlanmaya çalışılmaktadır. Kürt ve Türklerin evlendirilmesi yöntemi ile de en doğal yoldan asimilasyonun olması planlanmaktadır. Cumhuriyet'in Kürt sorununda ana politikaya dönüştüğü görülen Şark ıslahat Planı 1925 meclise kabul edilmiştir. Mecliste kabul edilen bu plan günümüze kadar hazırlanan pek çok raporda tekrar edilmiştir. Rapordaki temel tespit ve öneriler şunlardır:

- *Vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullananlar cezalandırılacaktır.*
- *Bölgeye gelecek yabancı kişi ve kuruluşların hükümetten izin almaları gerekmektedir*
- *Doğu'ya idealist ve yetişmiş Türk kökenli memurlar gönderilecek; ikinci derecedeki memurluklara dahi Kürt memurlar atanmayacaktır.*
- *Özellikle Dersim, tercihen yatılı okullar açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmalıdır.*
- *Aslen Türk olan ve fakat Kürtlüğe karışmak üzere bulunan Siirt, Mardin, Savur gibi ahalisi Arapça konuşan mahallerde Türk Ocakları ve kız mektepleri açılması gerekmektedir.*
- *Fırat'ın batısında yaşayan Kürtlerin Kürtçe konuşmalarına izin verilmeyecek ve özellikle kadınların Türkçe konuşmaları sağlanacaktır.¹⁵³*

Şark Islahat Planı özellikle on yıllarca uygulanacak olan asimilasyon politikalarını göstermesi açısından önemlidir. Bölgeye giriş ve çıkışlar Demokratik Parti dönemine kadar hükümetin iznine bağlanmıştır. Kürt halkının yabancıların propagandalarından etkilenip isyan etmemeleri iddiasıyla bölgeye yabancıların girmesi engellenmiştir. Türkleştirmenin temel aracı olarak görülen dilin öğrenilmesi için Kürtçenin kullanılması yasaklanıyor, kurulan yatılı okullar ve Kız mektepleri ile özellikle kız çocuklarının Türkçe öğrenmesi sağlanıyor. Çünkü erkekler, Türkçeyi bilmeseler de askerliğe gittiklerinde orada öğrenmek zorunda kaldıkları için, Türkçe bilmeyen genç kızlar

¹⁵² Mehmet Bayrak, *Kürtler ve Kürt Ulusal Demokratik Mücadeleleri*, Özge Yayınları, Ankara: 1993, s.91-107 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).ss.75-77)

¹⁵³Mehmet Bayrak, *Kürtler ve Kürt Ulusal Demokratik Mücadeleleri*, Özge Yayınları, Ankara: 1993, s.124-132 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011). ss.80-81)

evlendiklerinde çocuklarının da Kürtçe konuşmasını sağlamaktadır. Yani dilin aktarıcısı kadındır.¹⁵⁴

Türkiye’de Türkçeye resmi dil statüsünün kazandırılmasını, diğer dillerinin öldürülmesine yönelik siyaset olduğu belirten Uçarlar, Türkçe dışındaki dilleri konuşanlara olumsuz siyasi ve kültürel atıflarda bulunduğunu dile getiriyor. Türkçe dili, Türkiye örneğinde iktidarı simgelerken; Kürtçe dili de Kürtler nezdinde direniş ve dayanışmayı simgelemektedir. Ulus-devlet inşa sürecinde devlet toplumu TEK tipleştirmek için çoğunluğun kullandığı dile resmi bir statü kazandırılırken; azınlıkların kullandığı dillere karşı asimetrik bir ilişki oluşturulmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı belgelerle de çoğunluğun dili köklü ve değerli olarak gösterilirken azınlık dillerinin tarihsel geçmişi olmadığı ve değersiz olduğu anlatılmaya çalışılır. Oysaki çoğunluğun dilinin yaygın kullanımını sağlayan ve ona tarihsel bir gelişim atfeden o dilin kendisi değil sistematik ve kurumsal olarak devlet tarafından korunmasıdır.¹⁵⁵ Oysa azınlıkların dilleri yasak ve asimilasyon politikalarına rağmen ayakta kalmaya direnmektedir.

Uygulanacak politikaların ülkede yürütülmesinin sağlanması için başlatılan Umumi Müfettişlik uygulaması fiili olarak 20, resmi olarak ise 25 yıl devam etmiştir. Geniş yetkilerle donatılan Umumi Müfettişliklerine Cumhuriyet’in kurucularının verdiği önem, bazı milletvekilleri görevlerinden ayrılıp Umum müfettişi olarak görev almalarından anlaşılabilir. Tek parti sürecinin sona ermesiyle işlevsizleşen Umumi Müfettişlikler 1952 yılında kaldırılmıştır.¹⁵⁶

Tek parti döneminde çok fazla Kürt isyanı olmasına rağmen, devletin en fazla dikkatini çeken yer Dersim olmuştur. 1926-1935 yıllarında Dersim’in ıslahı için pek çok rapor yazılırken, Dersim halkının hala asimile olmaması devlet yetkililerinin dikkatini üzerinde topluyordu. Dersim’in güvenliğinin sağlanması için, 7 Haziran 1934’te çıkarılan 2510 sayılı ‘İskân Kanunu’ ile başlayan çalışmalar sonrasında; 25 Aralık 1935’te 2884 sayılı kanunla ‘Tunceli Vilayeti’ kurulmuştur. Yayman, aslında Dersim’de bir ayaklanma olmadığını devletin 1937 Dersim operasyonuna karşı sadece bir savunma

¹⁵⁴ Kürtçe ’de anneden öğrenilen dilin daha anne karnındayken öğrenildiği düşünüldüğünden dolayı, anadili betimlemek için kullanılan ‘zimanê zikmakî’ kavramı ‘karın dili’ anlamına gelmektedir.

¹⁵⁵ Nesrin Uçarlar (2012).ss.251-254

¹⁵⁶ Hüseyin Yayman (2011).a.g.e. ss.85-89

olduğunu belirtmektedir. Devletin Şeyh Said isyanından sonra dikkatini yoğunlaştırdığı Dersim ile ilgili yazdığı raporlardan Hamdi Bey'in 1926 yılında kaleme aldığı rapordaki şu cümleler devletin güvenlik perspektifini göstermesi açısından dikkate değerdir:

Dersim Cumhuriyet için bir çıbandır. Bu çıban üzerinde kesin bir ameliyat yaparak acı sonuç ihtimali önlenmelidir... Dersim gittikçe Kürtleşiyor, ülküleşiyor, tehlike büyüyor... Mektep açmak, yol yapmak, refahı temin edecek fabrikalar açmak, kendilerini meşgul edecek üretim faaliyeti temin etmek, hulasa uygarlaştırma suretiyle ıslaha çalışmak boş bir hayalde ibarettir.¹⁵⁷

Çoğunluğu Kürt olan Dersim halkının daha 1926'da Kürtleşiyor denilerek tehlike olarak görülmesi, birde uygarlaştırmaya yönelik hiçbir adımın bu 'çıban'da işe yaramayacağını belirtip tek yol olarak 'ameliyat' yani operasyonun öngörülmesi, Cumhuriyet kurucularının ulus-inşa sürecine karşı çıkacak herkesi nasıl bir güvenlik tehdidi olarak algıladıklarını gösteriyor. Dersim'in ıslahı için en üst düzey tedbirler alınırken, durmadan raporlar hazırlanmakta ve devlet yetkilileri kendi dediklerine kendileri inanıp, Dersimli'den isyan beklemeye başlamışlardır.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın hazırladığı raporda belirttiği '*Dersimli okşanmakla kazanılmaz. Silahlı kuvvetlerin müdahalesi Dersimli'ye daha çok tesir yapar ve iyileştirme esasını oluşturur*'¹⁵⁸ sözleri Kürt kimliğine güvenlik perspektifiyle bakıldığının göstergelerinden biridir. Raporlarda, bir yandan Abidin Özmen ilk defa 'asimilasyon' kelimesini kullanarak, Türklerin asimile olmaya başladığını ve bu yüzden Kürtlerin acilen asimile edilmesi gerektiğini söylerken, bir yandan da nihai çözümün Dersim'e müdahale etmek olduğunu belirtiyor. Yıllarca devletin Dersim ayaklanması dediği durumun aslında bir isyandan ziyade, adım adım alt yapısı hazırlanmış bir operasyon olduğu günümüzde bu analizden görülmektedir. Ne var ki durum ne olursa olsun Dersim'e müdahale edildikten sonra, Kürt kamuoyu uzun sürecek olan isyansız bir döneme girmektedir.

2.3.2. Çok Partili Süreçten 1980 Darbesine Kadar Kürt Kimliği

Çok partili süreçle birlikte Kürtlerin yeniden canlanmaya başladığı bir dönem başlamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bir yandan Demokrat Parti bölgede ilk defa

¹⁵⁷ İzzettin Çalışlar, *Dersim Raporu*, İletişim yayınları, 2010 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011). .ss.95-97)

¹⁵⁸ İzzettin Çalışlar, *Dersim Raporu*, İletişim yayınları, 2010s.256 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).s.112)

parti teşkilatları kurarken- tek partili süreçte buna gerek duyulmamıştı- bir yandan da 1952’de Umumi Müfettişlik uygulamasına son verilmesi Kürt kamuoyunda normalleşme sürecini başlatmıştır. Demokrat Parti döneminde öncesinde yabancıların sadece izinle girebildiği bölgeye girişler de 1952’de serbest bırakılmıştı.

Türkiye’de dünyadaki öğrenci hareketlerinden etkilenirken, Batı şehirlerinde okumaya giden Kürt üniversite öğrencileri de bu hareketlerin etkisinde kalmaya başlamıştı. Kürt isyanlarından sonra doğan ve isyan sürecine tanıklık etmemiş olan yeni kuşak büyümüşü. Artık Kürt öğrenciler de Marksist- Leninist çizgide örgütlenmeye başlamışlardır. Tek partili sürecin aksine bu defa Kürtlerin ihtiyaçları hakkında akıl yürütenler ağalar, şeyhler değil de öğrenci gruplarıydı. 1960 darbesinden sonra 1961 de kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP) bünyesinde Kürt ve Türk öğrenciler birlikte çalışıyorlardı. Uzun bir süre Kürt sorununa mesafeli duran TİP, 1970’de ‘Türkiye’de Kürt halkı vardır’ dedikten bir yıl sonra kapatıldı.¹⁵⁹ Türk solcularla birlikte örgütlenen Kürt öğrenciler de zamanla, onların taleplerine cevap vermediğine kanaatine varıp kendi örgütlerini kurmaya başladılar. Bu arada 1960 darbesi ile odak noktasından çıkan Doğu yeniden odak merkezine dönüşmeye başlamıştı.

27 Mayıs darbesinin hemen akabinde, Milli Birlik Komitesi Doğu için bir rapor hazırlattı. Siviller tarafından hazırlanan 27 Mayıs Doğu raporu 1961 yılında kabul edildi.¹⁶⁰ Hazırlanan rapor tek parti sürecindeki raporların, özellikle Şark Islahat Planı’nın bir tekrarı şeklindeydi. Böylece devlet Kürtler hakkındaki hafızasını bir daha silmiş olduğu için, daha önce uygulayıp sonuç alamadığı politikaları yeniden uygulamaya karar vermişti. Üstelik geçmiş dönem raporlarında ‘Kürt’ kelimesi kullanılırken, bu raporda Kürtler ‘kendini Kürt sananlar’ şeklinde tanımlanıyordu. Bu raporun Kürtlerin kimlikleri ile ilgili genel tespit ve önerileri şunlardır:

- *Bölgede asimilasyon politikalarına hız verilmesi,*
- *Kendini Kürt sanan nüfusun Batı’ya, Türk nüfusun Doğu’ya yerleştirilmesi,*
- *Doğu’ya kendini Kürt sanan vali, kaymakam ve idarecilerin gönderilmemesi,*
- *Bulunduğu bölgede medeniyet merkezi olacak yatılı mekteplerin açılması,*
- *Mutaassıp bölgelerde kızlar için yatılı ayrı okulların açılmasının planlanması,*
- *Yetenekli çocuklardan misyoner yetiştirilmesi ve bunların yeniden bölgeye gönderilmesi,*
- *İdealist ve kabiliyetli memurların bölgeye gönderilmesi,*

¹⁵⁹ Aliza Marcus (2010),s.37

¹⁶⁰ Hüseyin Yayman (2011).s.178

- *Kendini Kürt sananları Türk soyundan geldiklerine inandırma faaliyetlerine öncelik verilmesi,*
- *Bir üniversiteye bağlı Türkoloji Enstitüsü kurularak kendini Kürt sananların menşelerinin Türk olduğunun ispatlanarak yayımlanması¹⁶¹*

Aslında önerilen bu politikalar kendilerini Kürt sananların yeniden Türkleşmesi için değil; Kürtlerin kendilerini Türk sanmaları için oluşturulmuş sistematik politikalar oldukları hazırlanan raporlarda görülmektedir. Öyle ki üniversitelere bilimsel yazıların siparişinden tutun da Kürt çocuklarından misyoner yetiştirilmesine kadar sistematik bir asimilasyon politikası öngörülmektedir. Adeta tek parti sürecindeki etki-tepki sisteminde uygulanan politikaları; Kürtlerin isyanlarına ve devletin bastırmasıyla bir şiddet sarmalına neden olmamışçasına, yeniden aynı yöntemlerle farklı sonuçlar alınması beklenmekteydi. Üstelik artık toplumun öncesine göre daha açık olduğu, Kürtlerin tamamen şeyh, ağa gölgesinde hareket etmemelerine rağmen. Bu politikalarla yeniden bir inkâr ve asimilasyon sürecine girilmişse de bu Kürt kamuoyundan daha çok gencinin politikleşmesine ve her geçen gün Kürt öğrenci gruplarının sayısının artmasına neden olmuştur.

Dönemin Orgenerali Cemal Gürsel'in darbenin hemen akabinde Diyarbakır'a yaptığı ziyarette söylediği '*Bu memlekette Kürt yoktur, Kürdüm diyenin yüzüne tükürürüm*'¹⁶² sözleri Kürtlerin korkuyla Türkleşmesini sağlamadığı gibi ters etki de yapmıştır. Aslında 1930'lardan bu sürece kadar uygulanan her inkâr ve asimilasyon politikasının, sadece Kürtleri kimlikleri ve bu kimlik ihtiyaçlarını giderme konusunda daha da radikalleştirdiği gözlemlenmektedir. Hasan Cemal, Dengir Mir Fırat'ın katıldığı bir programda Kürtçe öğrenmeye ilgi gösterme sürecini aktarırken, Ankara'da hukuk fakültesinde okurken Kürtçe bilmediğini, bir gün okula giderken Dikimevinin önünde gördüğü büyük bir pankartta yazılı olan '*Kürdüm diyenin yüzüne tükürün! Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel*' yazısını gördükten sonra arkadaşlarının yanına dönüp Kürtçe öğrenmek istediğini söylediğini belirtiyor.¹⁶³

¹⁶¹ Can Dünder, Rıdvan Akar, *Ecevit ve Gixli Arşivi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2010.s.90-103 (Aktaran Hüseyin Yayman (2011).ss.178-185)

¹⁶²Mustafa Remzi Bucak, *Bir Kürt Aydınından İsmet İnönü'ye Mektup*, Doz Yayınları, İstanbul, 1991, s.52 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011) s.185)

¹⁶³ Hasan Cemal, *Kürt Sorununa Yeni Bakış: Barışa Emanet Olun*, İstanbul: Everest Yayınları, 2011.s.93

Kürtlerde yeniden başlayan bu farkındalık sürecinde Kürt grupları kendi içlerinde de rekabet halinde bulunuyordular. Bu dönemde memur iken memurluğu bırakıp Ankara’da okumaya giden bir Kürt genci olan Abdullah Öcalan’ın çevresindeki birkaç kişi ile birlikte 1978’de kurdukları PKK örgütü de diğer Kürt gruplarına savaş açana kadar pek de dikkate değer bulunmamıştı. Bu arada toplumdaki kargaşa, her gün ölümlerin yaşandığı ortamda; devletin korucusu rolündeki ordunun da yeniden yapacağı darbe yaklaşmaktaydı.

3.3.3. 1980 Darbesinden Öcalan’ın Yakalanışına Kadar Kürt Kimliği ve Devlet Terörizmi

12 Eylül 1980 darbesi ile ordu yönetime el koyduğunda, her ne kadar ilk etapta Kürt-Türk- sol-sağ ayrımı yapılmadan her kesimden politik insanlar devletin politikalarından olumsuz etkilenirken, birkaç yıl içinde ortam batıda eski haline dönmeye başlamıştı. Oysa doğuda PKK’nin silahlı eylemlerle ortaya çıkışı ile başlayan şiddet sarmalı içinde yer almışlardır. Darbe döneminde politik insanlar ya yakalanıp uzun işkence süreçlerinin sonunda hapishanelere kapatılmış, ya idam edilmiş ya da vatandaşlıktan çıkarılarak ülkenin dışına sürgün edilmişti. Kimileri ise kendileri darbenin öncesinde ya da sonrasında yurt dışına kaçmıştı. Bu şekilde giden Öcalan ve arkadaşları yapılarının temelini güçlendirirken 1984’te yeniden Türkiye’nin gündemine günümüze kadar devam edecek şekilde girecekti.

PKK’nin ilk saldırıları olan 1984’te Şemdinli ve Eruh’ta eş zamanlı olarak yaptıkları saldırıları, Miroğlu modern bir isyanın habercisi olarak tanımlıyor. Kürtlerin isyan diye tanımlanan önceki hareketlerinin çoğunun aslında, devlet tarafından yönlendirilmiş ve Kürtler tarafından tam hazırlığı yapılmamış hareketler olduğunu belirten Miroğlu; PKK’nin on yıllarca uygulanmış inkâr ve imha politikaları sonucu meydana gelmiş büyük bir isyan, hatta tek Kürt isyanı olduğunu dile getiriyor. Miroğlu, isyanın aslında düşünülenin aksine orduya zarar vermediğini ve ordunun PKK üzerinden yüksek maliyetli modernleşme projelerine hayata geçirdiğini belirtiyor.¹⁶⁴

1980 darbesinde tutuklananların yüzde sekseninin avukatlığını kendisinin yaptığını söyleyen avukat Hüseyin Yıldırım, kendisi de tutuklandıktan sonra; Diyarbakır’da

¹⁶⁴Orhan Miroğlu, Silahları Gömmek, Everest Yayınları. İstanbul:2012.ss.28-36

polisler kendisine işkence yaparlarken radyodan Kenan Evren'in '*Türk milletinin karakterinde işkence yoktur*' dediğini duyduğunu Neşe Düzel'e aktarmaktadır. Yıldırım, kendisiyle röportaj yapması için hapisaneyeye getirilen Hürriyet gazetesinin muhabirinin gittikten sonra, '*Diyarbakır Cezaevi güllük gülistanlıktır. Hüseyin Yayman bile sağdır*' diye yazdığı yazının 1982 baharında yayımlandığını söylüyor.¹⁶⁵ 5 No'lu Hapishane diye bilinen cezaevi 80 darbesinden sonra eski Diyarbakır hapisanesi yetersiz kaldığı için Diyarbakır'ın merkezinde kurulmuştur. 5 No'lu cezaevi, burada kalmış olan Kürtler için bir dönüm noktası niteliğindedir. Kimileri sonrasında dağa çıkarken kimileri de radikal Kürtler safında yerlerini aldılar.¹⁶⁶

Darbeden sonra bir yandan 1983 yılında 2932 sayılı kanunla Kürtçe konuşmak yasaklanırken, bir taraftan aynı yıl Kürtlerin siyasi katılımının önündeki en büyük engeli yaratacak yüzde onluk baraj kotası, Seçim Yasası'na getiriliyordu.¹⁶⁷ Bu süreçte PKK de gücünü artırmaya, ideolojik ve askeri eğitimler almaya devam ediyordu. PKK uzun yıllar sonra devletin politikalarına karşı gelen silahlı ilk örgüt olduğu için, kısa zaman içinde Kürt halkı tarafından destek görmeye başlamıştı. Bir yandan Kürt köylüler onlara lojistik destek sağlarken, bir yandan da örgüte katılımlar başlamıştı. 1985'te koruculuk sisteminin getirilmesi ile Kürt köylüler yeni bir sürece girmiş oluyordular. Ordu Kürtlere ya korucu olmaları ya da kendilerini PKK'ye destek verdikleri gerekçesiyle barındırmayacakları mesajlarını verirken; köylüler de korucu olanlar ve olmayanlar, bir nevi devlet ve PKK şeklinde sınıflandırılmış oluyordular.

Devlet ilk yıllardaki askeri yetersizliğini ve acemiliğini birkaç yıl içinde giderip, PKK'ye karşı sorunu kaynağından çözecek yöntemler arayışına girmeye başlamıştı. 90'larda dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş 'köpekbaliğı' metaforu ile 'balığın yaşamasına imkân veren suyun kurutulması' yaklaşımını benimserken, bu yaklaşım adına 'düşük yoğunluklu savaş' denilen yöntemin hayata geçirilmesini

¹⁶⁵Neşe Düzel (2012).s.43

¹⁶⁶Başbakan Erdoğan'ın yardımcılığını yapan Bülent Arınç 16 Aralık 2012 tarihinde Kanaltürk'te katıldığı bir programda, BDP milletvekili Gülten Kışanak'ın henüz 17 yaşında 5 No'lu cezaevinde altı ay boyunca Hapishane Müdürü Esat Oktay Yıldırım'ın köpeği Co'nun kulübesinde türlü işkencelere maruz kaldığını öğrenince '*17 yaşında cezaevinde o kadar ahlaksızca bir işkenceye maruz kalmış ki, bende aklıma gelse dağa çıkardım*' açıklaması yapmıştır. Arınç, o hapisanede kalan pek çok kişinin dağa çıktığını belirtmiştir. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22180481.asp> E.T. 18/12/2012

¹⁶⁷Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan, 'Kürtlerin Türkiye'de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri', (der) Büşra Ersanlı ve ark. *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım*, İstanbul: İletişim Yayınları,2012.s.29

sağlamıştı.¹⁶⁸ PKK köpekbalığı olarak görürken; onun yaşam kaynağı olan su, yani tabanı Kürt halkı olarak görülüyordu. Ne var ki 80'lere kadar Kürt sorununu yanlış okuyan karar alıcılar yine bir yanlış okuma yapıyorlardı. Önceki isyanlarda olduğu gibi, isyanlar durduk yerde ortaya çıkmıyor, kimliklerine yönelik uygulanan politikalardan sonra, halk kimliği için ayaklanıyordu. Eğer PKK köpekbalığı ise de, onun yaşam alanı olan su Kürt halkı değil; Cumhuriyet'in kuruluşundan beri uygulanan Kürt kimliğine yönelik uygulanan politikalardır. Halka yönelik 'düşük yoğunluklu savaş' taktiği uygulayan devlet de, aslında attığı her adımın sadece PKK'nin güçlenmesine ve tabanını genişletmesine neden olduğunun ya farkında değildi ya da fark etmek istemiyordu.

1990'lı yıllar Kürtler açısından çok boyutlu ilerliyordu. Bir yandan 1991'de Kürtçeyi yasaklayan kanun yürürlükten kaldırılırken bir yandan bütün politik Kürtleri potansiyel terörist kategorisine koyan Terörle Mücadele Kanun'u oluşturuluyordu. Bir yandan 1991'de ilk Kürt partisi olan HEP'in SHP ile seçime girmesiyle Kürt vekiller meclise girerken, bir yandan da mecliste ettiği yeminin sonuna Kürtçe 'Min wî sondê ji bo gelê Kurd û gelê Tirk xwand'¹⁶⁹ cümlesini eklediği için Leyla Zana ve arkadaşlarına meclisteki teröristler suçlaması yapılıyordu. 1993 yılında Özal'ın girişimi ile PKK silah bırakmaya çok yaklaşmış iken, sonrasında hızla gelişen olaylarla birden 93 yılı Türkiye tarihindeki en karanlık yıllardan birine dönüşmüştü. Peki, bu köylerin yakılması, Kürt halkının olağanüstü hal koşullarında yaşamalarına rağmen neden her geçen gün PKK'nin tabanının daha da genişlediği sorusunun cevabı da kendi içinde bulunuyordu. Devlet, PKK'ye son vermek için halka saldırdıkça halk kendilerinin tek kurtarıcısı ve savaşabileceği tek alan olarak PKK'yi görüyor ve böylece devlet kendi eliyle PKK'ye taban kazandırıyor.

Lise son sınıfta okulu bırakıp dağa çıkmış olan Kendal isimli genç buna neden olan devletin politikalarını Bejan Matur'a şöyle anlatıyor:

Yatılı okulda küçük askerler yetiştiriliyordu. İlk gün hoca bana adımı ve soyadımı sordu, söyledim... Bir şey daha sordu. Anlamıyorum. Ben sustukça hoca dayak attı... O dayağın,

¹⁶⁸ Koray Düzgören, *Kürt Çıkmazı*, V Yayınları, Ankara, 1994, d.111 (Aktaran. Hüseyin Yayman (2011).s.46)

¹⁶⁹ Leyla Zana'nın yemine eklediği cümle ' Ben bu yemini Kürt ve Türk halkı için okudum' şeklinde olup, meclis başkanı tarafından yemin kabul edilmeyerek, Leyla Zana'ya eklediği cümle için özür dilettilip yeniden yemin ettirilmiştir. Görüntüler için b.k.z. <http://www.youtube.com/watch?v=6J3yqY0EKVo>

16 yaşına geldiğinde bir çocuğun zihninde nasıl bir isyanla hatırlanacağı hesaplanmıyor... Bana göre devlet bizi dağa gönderdi. Panzerle bilmem kaç kilometre hızla bir kasabanın içinden geçersen, o panzeri izleyen çocukları dağa gönderirsin.¹⁷⁰

Dağa çıkan ya da radikal şekilde politikleşen Kürt gençlerinin, özellikle 90'larda çocukluğunu ya da gençliğini yaşayanların davranışlarının temelinde ya okullarda Türkçe bilmedikleri için maruz kaldıkları muameleler ya da çevrelerinde, ailelerinde şahit oldukları devletin şiddet politikaları bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Kürtlerin ihtiyaçları aslında her dönemde kimlik ihtiyaçları temelinde belirirken bunları elde etmek için bazı Kürt temsilcileri şiddete başvurma yöntemi deniyorlar. Özellikle 90'lı yıllarda devletin politikalarının ve yaşadıkları deneyimlerin gençler üzerindeki etkisini göstermesi bakımından 90'lılarda güneydoğuda çocuk olan kişilerle görüşmeler yapan Akın ve Danışman'ın aktardığı öykülere bakılınca sorunun sosyolojik temeli daha iyi anlaşılıyor. 'Kürtler neden PKK'yi destekliyor' sorularına verilebilecek en iyi cevapları bunu birebir yaşayan insanlar aktarıyor. Türkçe bilmediği için okulda çok fazla dayak yediğini anlatan kişi, babasının sokak ortasında öldürülmesine şahitlik edip sonrasında her gün ölen kişiler görünce, 'insanların eceliyle ölmesinin garipsediğini belirtiyor. Hislerini *'Ben Kürdün, benim dilim var, ben buna sahip çıkmak zorundayım. Benim bunları reddetmem demek kendimi reddetmem demek... Dağa gitmeyi çok isterdim, ama annem izin vermedi bir yerde. Elliye yakın arkadaşım gitti. Bende istiyordum, eğitim aldım ama bir yerde annem engelliyordu...'*¹⁷¹ şeklinde dile getiren genç, ölümlerin gençler üzerindeki etkisi gösteriyor.

Miroğlu, PKK'nin dayanağı olan köylerin boşaltılmasının kısa vadede orduya belirgin bir üstünlük sağladığını; ama bunun PKK'ye karşı siyasi üstünlük sağlamadığını belirtiyor. Köyleri yakıldığı için metropollere göç eden ve orada zor koşullarda yaşamak zorunda kalan halk, zamanla orada da devam eden mağduriyetleri sonucu PKK'nin yeni tabanını oluşturmaktadır.¹⁷² Köylerin boşaltılmasının PKK'ye taban kazandırdığına

¹⁷⁰ Bejan Matur, *Dağın Ardına Bakmak*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.s.41

¹⁷¹ Rojin Canan Akın, Funda Danışman, *Bildiğin Gibi Değil: 90'larda Güneydoğu'da Çocuk Olmak*, İstanbul: Metis Yayınları, 2011.ss.49-62

¹⁷² Orhan Miroğlu (2012).ss.84-85

inanan bir diğere isim de Mazlum-der Genel Başkanı Ahmet Faruk Ünsal. Ünsal görüşlerini şöyle dile getiriyor:

Köy boşaltmalarından dolayı bölgedeki büyükşehirlere akın eden Kürt köylüleri ki bunlar neresi? Daha çok Diyarbakır, Adana. Yani bunlar cazibe merkezleri ama herkes kendi köyüne göç etti. Yani Vanlı köylü Van'a göç etti, Siirtliler Siirt'e, Batmanlılar Batman'a göç ettiler. Dolayısıyla zorunlu icbar edilmiş, zorla göçe zorlanmış bu insanların çocukları; bilakis PKK'nin çok önemli kadroları, savaşçı kadroları oldular. Yani devlet, rüzgâr ekti fırtına biçti buralardan.¹⁷³

80'lerde 90'larda devlet, bir yandan PKK ile mücadele edip bir yandan da onun tabanı olan halka 'düşük yoğunluklu' savaş açmışken terörle mücadele bitmeden demokrasinin hayat geçirilmeyeceği ve bölgenin normalleşmeyeceği genel bir kabuldü. Bu durumda Kürt kimliğinden söz edilmesi kabul edilemezdi. Eski CHP milletvekili ve zamanında Ecevit hükümetinde bakanlık yapmış olan Şerafettin Elçi Mart 1981'de 'Türkiye'de Kürtler var ve bende Kürdüm' dediği için askeri mahkeme tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.¹⁷⁴

Bir yandan Kürt kamuoyu, PKK ve şiddet olayları ile ülkenin gündeminde yer alırken bir yandan da Kürt siyasi partileri gündemde yer alıyordu. İlk yasal Kürt partisi olan HEP 1993 Mayıs'ın da Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılırken, parti daha kapatılmadan, kapatılacağı belli olduğu için 1992'de kurulan Özgürlük ve Demokrasi Partisi de 1994'te kapatıldı. 1994'te kurulan HADEP, 2003 yılına kadar kapatılmadan durarak bugüne kadar sürmüş en uzun Kürt Partisi olmuştur. Görüldüğü gibi kurulan her Kürt partisi kurulduktan kısa bir süre sonra kapatıldığı için, kapatıldığı gibi hatta bazen daha kapatılmadan yeni bir Kürt siyasi partisi kuruluyordu.¹⁷⁵ Kürt siyasi partilerinin kapatılması ile pek çok Kürt, uğradıkları politikalara karşı seslerini duyurabilecekleri tek mecra olarak PKK'yi görüyordu.

Babası Diyarbakır Cezaevinde ağır işkenceler gören ve sonunda tek çare olarak dağı gördüğünü belirten 1981 doğumlu Aspara, dağı çıkma nedenlerini şöyle anlatıyor:

Eğer aileniz politikse sizde politik olmak zorundasınız. Size sunulan seçenekler ya delirmek yahut dağı çıkmak. Ben dağı seçtim... Amcam dağı gitmişti. Bizim için,

¹⁷³22 Kasım 2012 tarihinde Ankara'da yapılan yüz yüze yapılan görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe Ahmet Faruk Ünsal'la ilgili bütün bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

¹⁷⁴ Nesrin Uçarlar (2012).s.117

¹⁷⁵ Büşra Ersanlı (2012).s.28

dilimiz için, şarkularımız için savaşmıştı... (Dağa giderken) kimliğime yürüyordum sanki. Yarım bırakılmış, sakatlanmışım ve o yürüyüşte tamamlanacaktım sanki. Sakınmadan Kürtçe konuşacaktım, kimseye hesap vermeyecektim... Biri sana tokat atarsa öylece durmazsın, kimliğini parçalarsa olduğun gibi yaşamaya devam edemezsin.¹⁷⁶

Dağa çıkan insanların öykülerine bakıldığında ortak pek çok nokta vardır: red edilen kimlik, şahit olunan ya da birebir yaşanan şiddet, sesini duyurabilecek tek bir yer bile görememek. Kürtler-PKK-devlet üçlemesindeki ilişkiler çoğu zaman bir kısır döngüye dönüşmüştür. Kürtler inkâr edildiği ya da baskı gördüğü için PKK'ye ya destek verir ya da ailesinden, çevresinden hatta belki aynı köyünden biri dağa çıkar. Bu defa devlet PKK'ye destek verdiği için kendisine, ailesine, arkadaşlarına hatta köylüsüne daha fazla baskı uygular ve bu baskıdan sonra daha çok kişi aynı aileden ya da aynı çevreden ya dağa çıkar. Böylece dağa çıkan bir iken üç olur, üç iken on olur, on iken yüz olur. Devlette işkence ederken, köy yakmaya başlar, köy yakarken insanları öldürmeye ya da öldürülmelerine -faili meçhullerle- göz yumar.

1980 doğumlu Silopili biri 90'lı yıllarda şahitlik ettiği olayları şöyle anlatıyor:

Orta ikide bir arkadaşım vardı. İsmi Muzaffer. Saçları bembeyaz oldu. Böyle birkaç ayda görüyorsun çocuğun yaşlandığını. Amcası dağa çıkmış, babası işkencede öldürülmüş. Çocuk o yaşıyla böyle şeyler yaşıyordu ve yüzündeki isyani, yorgunluğu görüyorduk. Zaten o sene içerisinde sekiz arkadaşıyla birlikte dağa çıktı o da... Hocalar da biliyordu artık o gidişlerin hangi gidişler olduğunu. Bize soruyorlardı her gün, bugün kimler yok, kimler gitti diye.¹⁷⁷

Bir yandan çocuklar, gençler hatta çoluk çocuklu kişiler yaşadıklarına isyan edip dağa çıktıklarında; ailelerin bir kısmı onları askere yollar gibi davulla zurna ile yolcularken; bazı aileler de çocuklarının gitmesinden korktukları için bunu önleyecek tedbirler almaya çalışıyorlardı. Bir yandan kimi aileler kimlikleri pahasına da olsa sadece hayatta kalmaları için çocuklarını Kürtlüklerinden uzak tutmaya çalışırken, çocukları dağa çıkmış olan PKK'li aileler ise, PKK'yi Kürt halkının ezilmişliğine karşı mücadele eden meşru bir oluşum olarak görmektedir. Devletin ve Türk kamuoyunun 'terörist' dedikleri çocuklarına onlar 'özgürlük savaşçıları' ve 'adalet arayıcıları' diyorlar. Çalışmasında asker ve PKK'lilerin aileleri ile görüşmeler yapan Şentürk, PKK'li ailelerin siyasi faaliyetlerde bulunma nedenlerinin çocuklarının PKK'ye katılması ya da çatışmada hayatlarını kaybetmesi ile başlamadığını söylediklerini aktarıyor. PKK'li aileler Kürt

¹⁷⁶Bejan Matur (2011).ss.68-771

¹⁷⁷Rojin Canan Akın, Funda Danışman (2011).ss.276-292

sorununu, ‘devletin şiddeti’ olarak tanımlarken, PKK’nin tam tersine hayattaki olumsuzluklarına ve maruz kaldıkları şiddete karşı mücadele veren ve çatışmada mutlak derecede haklı olan ‘iyi’ olan taraf görmektedirler.¹⁷⁸

90’lı yıllarda PKK-devlet çatışmalarında onlarca kişi ölürken, faili meçhul cinayetler peşi sıra gelirken, Türklerin algısında ‘Kürt=PKK=Terörist’ formülü yer alıyordu. Bazı Kürtler yaşadıkları tecrübelerin sonucu PKK’ye katılırken ne PKK yok edilerek Türk taraflarının güvenlik ihtiyacı giderilebilirdi, ne sorun çözülebilirdi, ne Türklerin algısı değişti ne de Kürtler kimlik ihtiyaçlarını giderebildiler. 90’larda yerlerinden edilmiş ve metropollerde giden Kürtleri bekleyen hayat, öncekinden daha iyi olmayacaktı. İstanbul’daki Kürt STK’ları ile görüşmeler yapmış olan Çelik, Kürtlerin zorunlu göçleri, İstanbul’da Kürt kimliklerinden dolayı pek çok sosyal ve ekonomik sorunla yüzleşmelerine neden olduğunu belirtmektedir. Burada hissettikleri eşitsizlik ve ayrımcılık hisleri karşısında, pek çoğu öncesine göre daha çok politikleşmiş ve kendi kültürlerini, kimliklerini yansıtan örgütler çevresinde toplanmaya başlamışlardır. Bu süreçten en olumsuz etkilenen kesim ise kadınlardır. İşte çalışan erkekler çevrelerine daha çabuk adapte olabilirlerken, çalışmayan ve evde kalan kadınlar özellikle dil faktörü yüzünden kapı komşuları ile bile komşuluk ilişkileri yürütememekte ve evlerine hapsolmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum onlarda ‘biz’ ve ‘onlar’ algısını oluşturmaktadır. Çelik, İstanbul’daki Kürt nüfusu tam olarak bilinmemekle birlikte Türkiye’deki genel Kürt nüfusunun üçte biri yani dört milyon olduğu tahmin edildiğini belirtmektedir.¹⁷⁹

Hamza Aktan, hayatın her alanında Kürtlerin yaşam tecrübelerine dair analizlerini ‘Kürt Vatandaş’ adlı kitabında aktarıyor. Kürt erkeklerin en çok zorlandıkları alanlardan biri askerliktir. Dayak ve ayrımcılık hikâyeleri ile büyüyen pek çok genç askerliğe gidip aynı muameleye uğramaktansa yıllarca asker kaçağı olmayı yeğlemiştir. Tabii birde PKK’de akrabası, yakını ya da tanıdığı bulunan gençler ise o kişileri düşünerek onlarla karşı karşıya gelmek istemeyeceğinden dolayı askere gitmeyi düşünmemiştir. Üniversite mezunu bir kişi askerde içinde bulunduğu psikolojiyi şu şekilde aktarıyor: ‘*Acemilik döneminde bazen kışlada dolaştığımda bir anlığına asker olduğumu unutuyor, ileride toplanan*

¹⁷⁸ Burcu Şentürk (2012).ss.42-98

¹⁷⁹ Ayşe Betül Çelik, ‘I miss my village!': Forced Kurdish Migrants in İstanbul and Their Representation in Associations’, *New Perspectives on Turkey*. No.32 (2005).137-163.ss.142-153

askerleri görünce irkilerek 'ne oldu, askerler niye gelmişler' diye kaygılanıyordum. Bu çocukluğumdan beri köye gelen askerlerin bıraktığı görüntüydü... Ben kışlada asker olmama, karşımdakiler benimle aynı kıyafeti giymiş olmalarına rağmen onlardan korkuyordum'.¹⁸⁰

1980 Darbesinden 15 Şubat 1999'da PKK lideri Abdullah Öcalan yakalanan kadar kimlik ihtiyaçları için talepte bulunan ve bunun için, PKK'ye destek veren Kürtler için hayat, Türkiye vatandaşı olarak olağanüstü şekilde geçmiştir. Yıllarca kimlik ihtiyaçları görmezden gelinen Kürtler artık topyekûn 'terörist' olarak ülkenin gündeminde yer almaktaydılar. İnkâr isyanı, isyan şiddeti, şiddette daha fazla isyan ve şiddeti yaratıyordu. Böylelikle tek partili süreçteki şiddet sarmalı yeniden daha da derin şekilde ortaya çıkmıştı. Kimliklerini simgeleyen ve seslerini duyurmalarını sağladığına inandıkları PKK, onu destekleyenlere yaşatılan işkencelerin, ölümlerin, acıların da sebebi olmuştur.

3.3.4. 2000'lerde Kürt Sorunu

Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra Türk kamuoyunda PKK ve dolayısıyla Kürt sorununun çözüldüğü algısı varken, Kürt kamuoyunda ise başarısızlığa uğramış bir isyan olacağını ve dolayısıyla zorlu yeni bir sürecin başlayacağı algısı bulunmaktaydı. Ne var ki hem Türk kamuoyu hem de Kürt kamuoyu yanılacaktı. Türk kamuoyu açısından, Öcalan'ın yakalanışı ile Öcalan'ın talimatı sonucu PKK'nin sınır dışına çekilmesini sağlamış olsa da, ne Öcalan idam edilecekti ne de Kürt sorunu bitecekti. Kürt kamuoyu açısından da beledikleri gibi bir inkâr siyaseti olmayacağı gibi aslında Cumhuriyet'in kuruluşundan beri en fazla bu dönemde haklarına kavuşacaklardı. Ne var ki, bu dönemde Kürtlere yönelik uygulanan siyaset ikircikli karakterde olacaktı.

2000'lerin başında Türkiye'nin gündemine yeniden AB girmişken, AB'ni hem Türkler hem de Kürtler desteklemekteydi. Türkiye AB'ne girerse Kürtlerin de en azından kimlik ihtiyaçlarının giderilmek zorunda olunacağı düşünöldüğü için, Kürt kamuoyu için AB'ne giriş bir nevi Osmanlı dönemindeki gibi yeniden kimlik ihtiyaçlarının giderilmesi demektir. Ayrıca müzakere süreçleri başladıktan sonra Kürtçe ders verecek özel kursların açılması, günde yarım saat Kürtçe televizyon yayını yapılması ve Kürtçe

¹⁸⁰ Hamza Aktan, *Kürt Vatandaşı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.ss.133-140

radio programlarına izin verilmesi gibi gelişmeler, Kürtler açısından yetersiz olarak görülse de müzakere sürecinde başlayan bu sürecin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi ile Kürtlerin bütün kimlik ihtiyaçlarının tanınacağı noktaya geleceği düşünülüyordu. 2002'de yönetimi devralan AKP'nin Türkiye'de idam cezasını kaldırması, muhafazakâr ve İslam temelli bir parti olması da Kürt kamuoyunu umutlandıran diğer bir gelişmeydi. Çünkü Osmanlı'da da Kürtler ve Türkler arasındaki ortak bağ İslamiyet'ti ve o süreçte Kürtler kimlik ihtiyaçlarını yüzyıllarca giderebilmişlerdir.

İmralı adasında tek başına tutuklu bulunan Öcalan, avukatları aracılığıyla devletin gözetiminde, 2002 yılında 'Kuzeye girsinler' emrini verdikten sonra, yeniden Türkiye'ye giren PKK'liler yine Öcalan'ın talimatıyla saldırılara başlamıştı. Her ne kadar 2004'te PKK yeniden aktifleşmişse de 2009'a kadar Türkiye'de Kürtler lehine olumlu gelişmeler olmaktaydı. Başbakan Erdoğan Haziran 2005'te Diyarbakır'da Türkiye'de Kürt sorununun olduğunu söyleyip, geçmişte Kürtlere yönelik yanlış politikaların uygulandığını belirtmişti. Her ne kadar daha önce de başbakanlar Diyarbakır'da Kürtlere yönelik olumlu konuşmalar yapmış olsalar da pratiğe dökmedikleri için Kürt kamuoyunun güvenini kazanamamışlardı. Oysa AKP hem İslam temelli bir parti idi hem de pratikte de yetersiz de olsa olumlu adımlar atmıştı. Erdoğan'ın bu konuşmasının sonra da, önce 'Kürt Açılımı' sonrasında da tepki çektiği için 'Demokratik Açılım' denilen bir sürecin başlatıldığı hükümet tarafından duyurulmuştu. Çandar üst düzey bir devlet yetkilisinden edindiği bilgiye göre, hükümetin Demokratik Açılım sürecinden önce askeri otoritelere 'Askeri olarak PKK'ye son verebilecek misiniz?' sorunu sorduğunu ve olumlu cevap almadığı için, bu politikaya başvurduklarını belirtiyor.¹⁸¹ Görülen o ki, Erdoğan ordunun PKK'yi askeri olarak sonlandıramayacağını anlayınca, Kürtleri onların ihtiyaçlarını gidererek kazanabileceğini ve zamanla onların da PKK'ye destek vermekten vazgeçeceklerini düşünüyordu. Ne var ki bu düşüncesi sonuca varabilecek bir politika iken, on yılların sorununun birkaç ayda çözülmesini beklemesi bir handikaptı. AKP'nin bölgedeki oylarının artışı ve halktaki genel hava AKP'ye sorunu çözebileceği konusunda güvendiğini gösteriyordu. Ama aynı Kürt kamuoyunun bir kısmı da Kürtleri temsil ettiğine inandıkları bir Kürt partisinin de mecliste olmasını istedikleri için, DTP'yi de

¹⁸¹ Cengiz Çandar (2011) a.g.r.s.14

desteklemişlerdi. Böylece AKP, bölgede rakip olarak gördüğü DTP ile birlikte sorunu çözmeye çalışmak yerine, DTP bağımsız olarak seçimlere girip 21 milletvekili kazandığında aylarca o milletvekilleri ile tokalaşmayarak tavrını ilk andan belli etmişti. Kürtler açısından bu anlaşılması zor bir davranıştı. Bir yandan Kürt sorununu tanıdığını ifade eden ve bundan sonra tarihteki gibi yanlışların yapılmayacağını belirten başbakanın Kürtlerin meclisteki temsilcilerini görmezden gelmesi anlaşılamazdı. Bu süreç AKP'nin ikircikli siyasetinin ilk belirtilerini gösteriyordu.

AKP gerçekten de on yıllarca inkâr edilen Kürtleri tanıdı; ama onları bölerek. Erdoğan, bir yandan 'Kürt vatandaşlarım' diyerek Kürt kamuoyuna seslenirken, bir yandan da PKK'ye sempati duyan, DTP'ye oy veren hatta kimlik ihtiyaçlarını dile getiren bütün Kürtleri de 'diğerleri' kategorisine koymuştu. Diğerleri olarak ayrıştırılan Kürtlerin medyada yansıtılması ile Türk kamuoyu da 'Kürt vatandaşları' tanımaya ama kimlik ihtiyaçlarını ister şiddete başvurarak isterse meşru yollardan olarak dile getiren Kürtleri şeytanileştirmeyi öğreniyordu. Bu dönemden sonra AKP'nin Kürt politikası 'zikzaklar'¹⁸² şeklinde ilerleyecekti. Bir yandan Başbakan ya da bazı bakanları halka Kürtçe seslenirken, bir yandan da bölgedeki Kürt belediye başkanları Kürtçe davetiye yolladıklarında bunlar hakkında davalar açılacak, DTP'li vekiller mecliste konuşmalarında Kürtçe konuştuklarında kayıtlara 'bilinmeyen dilde konuşuldu' diye geçirerek Meclis TV yayını kesecekti.

DTP'in yerel seçimlerde kazandığı belediye sayılarındaki artış ile Kürt kamuoyu bölgede Kürt yöneticiler tarafından yönetilme fırsatını yakalamış oluyordular. Aktan, bu süreç ile ne kadar mücadele ederlerse boş olduğu şeklindeki Kürt algısını oluşturan ve on yıllarca yerleşmiş olan 'Kürtlere vermezler' anlayışının da değişmeye başlamış olduğunu aktarmaktadır.¹⁸³ Artık belediyelere gittiklerinde kendilerini Kürtçe ifade edebiliyorlar, her ne kadar her biri hakkında davalar açılmış olsa bile, şehirlerinde dolaştıklarında Kürtçe billboardlar ve afişlerle karşılaşabiliyorlardı.

Ülke genelinde, özellikle bölge dışındaki yerlerde, Kürtlerin toplumda kimlikleri ile görünür olmaları Türk kamuoyunda bazı kişiler tarafından rahatsızlıkla karşılanıyordu.

¹⁸² International Crisis Group Report. No.219. 'Turkey: The PKK and A Kurdish Settlement', 11 Eylül 2012.s.1

¹⁸³ Hamza Aktan (2012).s.45

Bunda medyanın payı göz ardı edilemezdi. 2003-2008 yılları arasında Ordu Valisi, fındık toplamak için mevsimlik işçi olarak oraya giden Kürtlerin sınırdan içeri girmesine izin vermezken, pek çok mevsimlik işçi Kürt de çalıştıkları yerlerde linç girişimleri ile karşı karşıya kaldılar. Artık linç girişimleri ülke geneline yayılmaya başlamıştı.¹⁸⁴ Batı üniversitelerinde okuyan Kürt öğrenciler bir yandan barındıkları devlet yurtlarında ve üniversite kampüslerine ülkücü öğrenciler tarafından sık sık saldırılara maruz kalırken, bir yandan da linç girişimlerine maruz kalıyorlardı.¹⁸⁵ Bir yandan da öncesinde Müslümanlıklarından şüphe edilmeyen Kürtlerin Müslümanlıkların şüphe edilmeye başlandı. Hem PKK'lilerin Müslüman olmadıklarına dair haberler yapıyor hem de İsrail'de Barzan soyadlı kişilerin bulunmasından dolayı Barzani'nin ve dolayısıyla bütün Kürtlerin Yahudi olabilecekleri tartışılıyordu.¹⁸⁶

Bir yandan Kürtler toplumda tanınma ama kabul edilememe durumu ile karşı karşıya kalırken, bir yandan da Irak ve İranlı Kürtlerin kurdukları ve uydudan takip edilen Kurd Sat, Zagros, Kurdistan TV, Newroz TV gibi kanallar ve internet aracılığı ile sadece Türkiye'deki değil, dünyadaki Kürtlerle de oturdukları yerden iletişim kurma şansına sahip olmuşlardır. Bu da Kürtlerdeki milliyetçilik duygularının daha çok oluşmasını sağlıyordu. Öyle bir noktaya gelindi ki Türkiye'de askerinden, politikacısına, Türk halkında en milliyetçisinden en liberaline kadar hiç kimse Türkiye'de Kürtler yoktur diyemiyor. Sadece iyi Kürt/kötü Kürt ayırımı yapılıyor. Herkes, evinde Kürtçe konuşan, kendisine sorulmadıkça Kürdüm demeyen, Kürtler için herhangi bir hak talep etmeyen ve Türklerden daha çok Türkleri savunan Kürtlerin 'iyi'; Kürt olduğunu belirten, başta kimlik olmak üzere ihtiyaçlarının giderilmesini talep edip bunlar için mücadele eden, kamusal alanda Kürtçe konuşan, PKK'ye terör örgütü demeyen ve Kürtler de Türklerle eşit haklara sahip olmalı diyen Kürtlerin 'kötü' olduğu konusunda hemfikirdir.

Toplumda Kürtlerle ilgili ikircikli algı devam ederken, 1 Ocak 2009 tarihinde devlet kanalında 24 saat kesintisiz yayın yapacak olan TRT6 (şes) açıldı. Kanal açılmadan önce çok hazırlığı yapılmadan aniden yayına başladığı için çok sıkıntılar yaşandığını belirten TRT6 Genel Koordinatörü Fethullah Kırşan, doksan yıldır inkâr edilen yok

¹⁸⁴ Mesut Yeğen (2011).s.39

¹⁸⁵ A.g.e.s.63

¹⁸⁶ Kürtlerin Yahudilikleri ve İsrail'deki Barzan'lar ile ilgili ayrıntılı bilgi için b.k.z. Eşref Günaydın, *Yahudi Kürtler*, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2007

sayılan bir dilde yayın yapacağı için bir handikapla yayına başladığını belirtiyor.¹⁸⁷ Kendisi de Kürt olan genel koordinatör TRT6 açıldığında hissettiklerini şöyle betimliyor:

Ben TRT’de 22 yıldır çalışıyorum... Bir gün birileri deseydi ki kendi kurumunda, kendi kültüründe, ana dilinde bir televizyon açılacak ve o televizyona yönetici olacaksın deseydi, ben rüyamda görsem bile inanmazdım. Böyle net bir ifadeyle söyleyeyim. Yani Türkiye’de son 5 yılda yaşanan değişim-dönüşüm inanılmaz hızlı. Ama bunların hepsi olumlu anlamda değişimlerdir. Gerçekten zaman zaman düşünüyorum da, yani bunlar 3-4 yıl önce değil de 10 yıl önce olsa, şundaki sıkıntıların büyük bir kısmı belki olmayacaktı.

Daha önce de Kürtçe yayın yapan kanalların olduğunu belirten genel koordinatör TRT6’in öneminin devlet eliyle yapılıyor olması olduğunu belirtiyor. Kanalın eleştirildiği gibi Kürtlere resmi ideolojiyi empoze etmek için kurulmadığını belirten Kırşan, eğer böyle olsaydı canlı olarak tartışma programları yapmayacaklarını belirtiyor. İlk başlarda özellikle BDP/PKK çizgisi başta olmak üzere pek çok Kürt tarafından eleştirilen, bölgede program yapmalarına izin verilmeyen hatta zaman zaman saldırıya uğrayan TRT6’in şundaki reytinglerinin bölgede ilk onda olması dolayısıyla kabul gördüğünü gösterdiğini belirtiyor. Kırşan, kanalın yayına başladıktan sonra gelen talep üzerine şu an Avrupa’da, Irak’ta, İran’da, Suriye’de, Afrika’da, Çin’de ve Amerika’da da yayında olduğunu ve kanalın amacının ‘yıllar yılı ihmal edilen ve çok zengin olan bir kültürü yaşatmak ve sürekli üstü örtülen bu kültürü açığa çıkartmak’ olduğunu belirtiyor. Devlet kanalı olarak TRT6’i izleyen Kürtlerin bu konudaki hislerini Kırşan şöyle anlatıyor:

Bir kere yaptığımız her şey bir ilk. Dizi yaptık, Kürtçe müzik yarışması düzenledik. Kürt star bir ilk. Futbol maçlarını Kürtçe seslendirmeye canlı yayınları, bunlar hep ilk. Bunlar hep insanımızın bu anlamdaki özgüvenini arttıran şeylerdir. Gerçekten çok zengin bir kültür. Hep derlerdi: Kürtçe aslında işte Osmanlıca bilmem kaç dilin kırması diye. Böyle olmadığını çok net bir şekilde TRT6 ortaya koydu. Hayatın her alanıyla ilgili programlarımız var. Dolayısıyla bunun insanımıza yansması pozitif oluyor.

TRT6, devlet izniyle Kürtlerin kültürlerini ve dillerini Kürtçenin üç lehçesinde yansıtırken, Kürtçe dil eğitimini Türkiye’de en iyi üstlenen kurumlardan biri de Kürdider’dir. Kürtçe’nin Kurmancî ve Türkiye’de Zazaca diye bilinen Dimilkî lehçelerinde 2004’ten beri eğitim veren Ankara Kürdider’in başkanı Mustafa Karaman, Kürtlerin bu

¹⁸⁷ 28 Kasım 2012 tarihinde Ankara’da yüz yüze yapılan görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe TRT6 ile ilgili bütün bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

ihtiyacını devlet yapması gerekirken kendilerinin karşıladığını belirtiyor.¹⁸⁸Devletin Kürtler ve Kürtçe ile ilgili politikalarını Karaman şu şekilde değerlendiriyor:

Devletin politikası eskiden beri şu şekildedir: Kürtleri memleketlerinden sürgün edip metropollere yolluyor ki metropollerde kaybolsunlar. Yani kültürleri kaybolsun, dilleri kaybolsun ve tarihlerini bilmesinler. Çocukları anadillerini değil de Türkçe öğrensinler diye. Onlar insanları mecbur bırakıyorlar. İnsanları aç bırakıp mecbur bırakıyorlar, Kürtlerin evlerini yıkıp mecbur bırakıyorlar, üzerlerine bombalar yağdırıp mecbur bırakıyorlar. Onlar da metropollere gelmek zorunda kalıyorlar. Metropollerde epey sıkıntı yaşıyorlar. İşsiz kalıyorlar, evsiz kalıyorlar. Çocukları onların(devletin) kendi dillerindeki okullarına gidiyorlar ve Kürtçe ortalıktan kalkıyor ve gidiyor. Bu Kürt çocukları üzerinde büyük bir travma yaratıyor. Yani okul öncesinden tutun da üniversiteyi bitirene kadar Türkçe konuşuyorlar, Türkçe eğitim görüyorlar. Bu da onların başarılarını olumsuz etkiliyor. İnsan kendi anadilinde eğitim alırsa başarılı olur.

Her yıl yüzde 20-30'unu Türklerin oluşturduğu 500-600 kişiye Kürtçe dili eğitim verdiklerini belirten Karaman, devletin okul öncesinden üniversite eğitiminin sonuna kadar Kürtçe dilinde eğitim vermesi gerektiğini belirtiyor. Bunu nedeni olarak da şunları gösteriyor:

Yani neden diyoruz. Eğer biz bu devletin yurttaşları, vatandaşlarıysak Türklere ne yapıyorsan Kürtlere de yapmalısın. Yani Türklerin eğitimi anadillerinde ise Kürtlerinki de olmalı. Biz bu devletin ortaklarıyız. Yani biz çoktandır buradayız. Kürtler buranın kadim bir halkıdır. Türkler burada değilken de biz burada idik. Bu yüzden biz burası yurdumuzdur diyoruz. Ve biz yurdumuzda esir olmamalıyız, ikinci sınıf vatandaş olmamalıyız.

Karaman'a devletin Kürtlere yönelik attığı olumlu adımlar hakkında ne düşündüğü sorulduğunda; atılan adımların 'sadece kandırmaca' olduğunu, TRT6'den önce zaten Roj TV'nin var olduğunu ve 2 saat verilecek Kürtçe seçmeli dersten daha iyi eğitim verdiklerini; devletin bundan ziyade Kürtlere Kürtçe anadilinde eğitim vermesi gerektiğini savundu. Kürdider'in başkanı da pek çok Kürt gibi hükümetin samimi olmadığını, sadece sıkıştığında zaman kazanmak için bir iki adım attığını ve aslında bunların PKK'nin kazanımları olduğu fikrindeydi.

Ne oldu da AKP'ye güvenen Kürtler bu noktaya geldi diye soracak olursak, kopuş noktası Habur olayları olarak bilinir. Hükümetin, bir yandan Demokratik açılımla adımlar attığı bir yandan da PKK'yi dağdan indirmek için Öcalan'la görüşmeler yaptığı süreçte; hükümet emsal olması açısından tutuklanmayacakları taahhüdüyle Kandil'den

¹⁸⁸ 30 Kasım 2012 tarihinde Ankara'da Kürtçe'nin Kurmancî lehçesinde yapılan görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe Kürdider ile ilgili bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

Türkiye'ye bir grup gelmesini istemişti. Habur'dan gelen 8'i PKK'li 34 kişi, bunu medya tarafından duyurulması ile yüz binlerce kişi tarafından şenlik havasında karşılanmıştı. MHP, CHP ve ordunun medyanın desteğiyle de bu görüntüleri PKK'nin kazanımları olarak göstermesi ve 'teröristler ellerini kollarını sallayan sallaya geldiler' şeklinde haberlerde yansıtılması sonucu, Türk halkı da tepki göstermeye başladı. Her ne kadar binlerce Kürt 'barış geldi' düşüncesiyle ile Habur'dan gelenleri karşılamaya gittilerse, bu davranışlarının onlara yeniden bir savaş ortamına neden olacağını bilmiyorlardı. Eleştiriler karşısında Erdoğan, geri adım atıp Habur'dan iki ay sonra pek çok BDP çalışanı ve belediye başkanını KCK diye adlandırılan operasyonla tutuklayıp, KCK operasyonları dalgasını başlattı. KCK operasyonları ile birlikte öncesinde gizli olarak hem Öcalan'la görüşen hem de Kürt kimliğine yönelik olumlu adımlar atan hükümet, artık Kürt kamuoyunun, kendisini yaptıklarına rağmen desteklemediklerini düşüncesiyle politik olan bütün Kürtleri terörize ederek tutuklamaya başladığı bir süreç başlattı.

Hükümet Kürtlerin kimlik taleplerini engellemenin yolu olarak, bu talepte bulunan herkesi dalgalar halinde tutuklamakta bulurken, bir yandan da Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarını kendi istediği sınırlarda gidermeye devam etmekteydi. Öyle ki Başbakan yardımcısı Bülent Arınç Kürtçenin eğitim dili olamayacağına neden olarak 'Kürtçenin medeni bir dil olmadığı'nı savunmakta iken, Başbakan seçmeli dil olarak okutulabileceğine karar veriyordu. Erdoğan bir yandan 1937-1938 de Dersim'de Kürtlere yaşatılanlar için devlet adına özür dilerken, 28 Aralık 2012 tarihinde Uludere'nin Gölyazı¹⁸⁹ Köyünde çoğu 18 yaşın altında olan 34 vatandaşın 100 lira değerindeki iki bidon mazot ile yaptıkları sınır kaçakçılığı sırasında ordu tarafından 'terörist' sanılmaları sonucu bombardımanlarla öldürülmeleri karşısında tepkisiz kalmaktaydı. AKP'nin son dönemlerdeki kimlik ihtiyaçları talebinde bulunan Kürt kamuoyuna yönelik terörize etme politikasını İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin 2011 Aralık ayında Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Genel Başkanlığı tarafından düzenlenen bir toplantıda şu şekilde dile getiriyordu:

Terör örgütünün yürüttüğü çalışma sadece dağda, bayırda, şehirde, sokakta, arka sokaklarda haince pusu kurarak yaptığı saldırılardan ibaret değil. Bir başka ayağı daha var. Psikolojik terör, bilimsel terör var. Terörü besleyen arka bahçe var. Terör

¹⁸⁹ Köyün Kürtçe adı Roboskî'dir.

propagandası var. Bir kısmı bu yapıyı görmüyor, göremiyor. Yeterli bilgisi olmayabilir. Birileri de ciddi halde saptırma yaparak, kendine göre gerekçeler uydurarak makulleştirerek, teröre destek veriyor. Resim yaparak, tuvale yansıtarak, şiir yazarak, şiire yansıtıyor, günlük makale yazarak. Hızını alamıyor. Terörle mücadelede görev almış askeri ve polisi, sanatına çalışmasına konu yaparak demoralize etmeye çalışıyorlar. Terörle mücadele edenle bir şekilde mücadele ediliyor. Arka bahçe İstanbul'dur, İzmir'dir, Bursa'dır, Viyana'dır, Londra'dır, Washington'dur, üniversitede kürsüdür, dernektir, sivil toplum kuruluşudur. Oraya da sızmışlardır. Bakmışsınız kültür, eğitim derneği. Bakarsınız 'think tank' kuruluşu. Dağdakiyle mücadele kolay. Ama arka bahçede ayrı otuyla ayrı otları birbirine karıştırıyor. Bir kısmı faydalı, bir kısmı zehirli'¹⁹⁰

Böylece AKP'nin yeni Kürt sorunu perspektifinde kimlik ihtiyaçlarını dile getiren herkes potansiyel terörist olarak algılanmaktadır. Bunun için artık politik olmakta gerekmiyor, şarkı söyleyen de resim yapan da makale yazan da yani ihtiyaçlarını nasıl dile getirirse getirsin herkes teröristtir. Kürtlerin bazı kimlik ihtiyaçlarının en fazla AKP döneminde giderildiği net olan bir durumdur. Ne var ki, Erdoğan, 2005'ten 2009'a kadar Kürtler nezdinde bir asırlık sorunu çözen kahraman olabileceken; düştüğü değiştirdiği politikalarla Kürtler nezdinde artık sadece güvensiz bir siyasetçi konumunda durmaktadır. Durum böyle iken 2000'lerin başından günümüze kadar Kürt sorunu, çözüm ile çözümsüzlük arasında bir sarkaç gibi gidip gelmektedir.

3.4. Sonuç

Bu bölümde Cumhuriyetten günümüze kadar tarihsel olarak Kürt sorunu tartışmalarında görüldüğü üzere çatışmanın kaynağında da her iki tarafında ihtiyaçları yatmaktadır. Türklerin ve Kürtlerin diğer bütün halklar gibi pek çok ihtiyacı bulunmakla birlikte; soruna kaynaklık ettiği İİT'ne de dayanarak kimlik ve güvenlik ihtiyaçları üzerinde durulmuştur. Zira çatışmanın temeline bakıldığında Cumhuriyetten günümüze kadar Türklerin devam eden bir güvenlik tehdidi algılaması bulunurken; Kürtlerin de kimliklerine yönelik bir tehdit algılaması bulunmaktadır. Cumhuriyet ilk kurulduğunda Türk kamuoyunda Kürtlerin varlığından bir güvenlik tehdidi algılaması bulunmaz iken, yönetici kadroların ulus-inşa sürecindeki politikaları ve propagandaları sonucu günümüzde bu tehdit algılaması hükümetten çok Türk kamuoyunda bulunmaktadır.

¹⁹⁰Hürriyet, 26/12/2011 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=19543998>

Öyle ki günümüzde hükümetin Kürt kimliğine yönelik attığı pek çok olumlu adımın Türk kamuoyu ile ordu tarafından olumsuz karşılanmasının nedeni de budur. Kürtlerin ise kimliklerine yönelik tehdit algılamaları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok şeyh ve ağalar tarafından algılanıp, halk o yöndeki propagandalarla bilinçlendirilmeye çalışılırken, 60'lı yıllarla birlikte bu algılamaya öğrenci gruplarından halka doğru dalgalar yayılmaya başlamıştır. Günümüzde bir yandan bir öğrenci hareketi olarak başlayan PKK'nin propagandaları ile Kürt kamuoyunda bu tehdit algısı oluşurken, bir yandan da devletin PKK'ye son vermek için yönelik giriştiği uygulamaların sonucu olarak da Kürt kamuoyunda bu algı oluşmuş bulunmaktadır. Yani günümüzde Türklerin güvenliklerine yönelik tehdit algılaması devlet erkleri, TSK ve radikal partiler dışında Türk kamuoyundan pek çok kişide; Kürtlerde ise kimliklerine yönelik tehdit algılaması PKK'den meclisteki BDP milletvekillerine, bölgeye yaşayan radikal Kürtlerden Türkiye'nin diğer bölgelerine dağılmış şiddet karşıtı olanlara kadar Kürt kamuoyunun çoğunda bulunmaktadır.

Kürtlerin kimlik ve Türklerin güvenlik ihtiyaçlarının anlaşılabilmesi için öncelikle Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar bu konudaki algılarının çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Kürtlerin de Türklerin de bütün davranış ve politikalarının belirleyen bu algılamalardır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar Türklerin güvenlik algısını ve ihtiyacını anlamadan Türkleri ya da Kürtlerin kimlik ihtiyacını ve algısını anlamadan Kürtleri suçlu ilan etmek ve sorunu sıfır- toplamıya indirgemek yanlıştır. Sorun ihtiyaçlar sorunudur ve yapılan her şey de her iki tarafında ihtiyaçlarını gidermek için seçtiği yöntemlerden kaynaklı oluşmuştur. Sorunun çözülmesi için ihtiyaçları sorgulanmadan, pazarlık yapılmadan giderilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar sıfır-toplamı olmadığı için birlikte giderilmesinin yolu bulunulmalıdır.

Sonraki bölümde Türklerin kimlik, Kürtlerin de güvenlik ihtiyacının giderilmesi için İnsan İhtiyaçları Teorisinden nasıl yararlanılabileceği tartışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN İHTİYAÇLARI TEORİSİ PERSPEKTİFİNDE GÜVENLİK VE KİMLİK İHTİYAÇLARI BİRLİKTE NASIL GİDERİLEBİLİR?

Türk taraflarının güvenlik ve Kürt taraflarının da kimlik ihtiyaçlarını gidermek için on yıllardır uyguladıkları politikaları, günümüzde hala devam eden bir şiddet sarmalını oluşturdu. Çatışmanın tarafları ihtiyaçlarını zaman zaman çıkarları ile karıştırıp uyguladıkları stratejiler ile ihtiyaçlarının giderilmesinden ziyade; ihtiyaçların giderilemeyeceği bir ilişki ağı yarattılar. Bir yandan devletin çoğunluğunu temsil eden ve devlet-inşasının üzerinde kurulduğu Türk ulusu diğer tarafta ise kadim bir halk olan Kürt ulusu: farklı ihtiyaçlara sahip olarak, benzer stratejilerle ihtiyaçlarını gidermeye çalışan bir devletin kurucu iki halkı. On yıllardır süregelen şiddet sarmalından çıkabilmek için öncelikle bunların ihtiyaç, amaç ve stratejileri anlaşılmalıdır. Aşağıdaki matrislerde önceki bölümdeki tartışmalara istinaden Türkler başlığı altında TSK dâhil Türk karar alıcılarının ve Kürtler başlığı altında da Kürt kamuoyu ile PKK dâhil Kürt isyancılarının ihtiyaçları ve bunları gidermek için günümüze kadar kullandıkları stratejiler ve ulaşmak istedikleri amaçlar gösterilmektedir. Tabloların kullanılmasının amacı tarafların ihtiyaçları İİT'ne göre meşru olsa da başvurdukları stratejiler ve ulaşmak istedikleri amaçların çatışmaya kaynaklık ettiğinin ve şiddet sarmalının oluşmasına neden olduğunun gösterilmesidir.

Tablo 3: Türklerin Güvenlik ihtiyacı, Uyguladıkları Stratejiler ve Ulaşmak İstedikleri Amaçları

	TÜRKLER*
İHTİYAÇ	- Güvenlik
AMAÇLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Devlet-inşa sürecini tamamlamak - Ulus-devleti yaratmak - Ülkenin bölünmezliğini sağlamak - Devlete karşı ayaklananları etkisiz hale getirmek - Ülkede asimilasyon ve entegrasyonu sağlamak, - Türkiye'deki bütün vatandaşları Türkleştirmek,
STRATEJİLER	<ul style="list-style-type: none"> - Kürtçe'yi yasaklamak - Kürtlerin varlığını ret etmek - Doğu'daki Kürtleri Batı'ya sevk ederek asimilasyonlarını sağlamak - Okullarda uygulanan 'gizli polis' uygulaması ve yatılı okullarda öğrencilerin aileleri ile bağlantılarını keserek onları 'Türkleştirmek' - Köyleri boşaltmak- yakmak, insanları koruculuğuna zorlamak, - 'İyi Kürt/ kötü Kürt' ayırımı ile Kürtleri ayırıştırmak - Sivil- isyan eden ayırımı yapmadan bütün Kürtleri bir kefeye koyup hepsini potansiyel suçlu olarak görmek, - Kürtlerin siyasallaşmasını ve siyasette aktif olmasını önlemek, - Faili meçhul cinayetler, tutuklamalar ve işkenceler ile Kürtlerin ve onlara taraf olanların seslerini kesmek, - Politik olan bütün Kürtleri 'terörist' ilan etmek,

*Karar Alıcılar

Tablo 4: Kürtlerin Kimlik İhtiyacı, Uyguladıkları Stratejiler ve Ulaşmak İstedikleri Amaçları

	KÜRTLER*
İHTİYAÇ	- Kimlik
AMAÇLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Kürt olarak kurucu unsur olmak - Kürtçenin eğitim dili olması sağlamak - Kürtçenin ve Kürtlerin kamusal alanda görünürlüğünü sağlamak - Kürtçe siyasetin önündeki engelleri kaldırmak, - Bölgede ve Kürtlerin yoğunluklu olarak yaşadığı diğer illerde Kürtçenin yaşam dili olmasını sağlamak, - Kürtlerin ‘Kürt’ olarak Türkiye’de var olmalarını sağlamak,
STRATEJİLER	<ul style="list-style-type: none"> - Devlete karşı isyan etmek ya da isyan edenlere destek olmak, - Devlet kurumlarına, güvenlik güçlerine ve koruculara saldırmak, - Büyük kentlerde sivillere de yönelik saldırılarla ‘dikkat çekmek’ - Okulları yakmak, bölgede görev yapan devlet memurlarına saldırmak, - Açlık grevleri, protestolar, mitingler ve uluslararası propaganda ile seslerini duyurmak, - Devleti ‘terörist’ ilan etmek,

* Kürt Kamuoyu ile İsyancı Gruplar

Görüldüğü gibi her iki tarafın da meşru ihtiyaçları vardır. Yanlış olan ise tarihsel olarak etki-tepki şeklinde bir şiddet sarmalına dönüşmüş olan ihtiyaçlarını giderme stratejileridir. İnsan ihtiyaçları Teorisinin tarafların ihtiyaçlarını nasıl analiz ettiği başlıklar haline açıklanacak ve yine İİT’nin bu tür çatışmalar için önerdiği çözüm yöntemleri üzerinde tartışılacaktır.

4.1.Tarafların İhtiyaçları

İnsan ihtiyaçlarının hiyerarşik olduğu için fiziksel ihtiyaçları karşılanmadan diğer ihtiyaçlarını gidermeyeceğini belirten Maslow, fiziksel ihtiyaçlar giderildikten sonra diğer ihtiyaçlar için gereksinim hissedileceğini belirtmektedir.¹⁹¹ Oysa Türkiye’de Kürtlerin ihtiyaçları incelendiğinde Cumhuriyet’in kuruluşundan beri açık farkla ülkenin diğer bölgelerine göre daha az gelişmiş olan ve iş olanaklarının çok kısıtlı olduğu Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde; insanların iş talepleri ile kimlik talepleri eş zamanlı olmakta hatta zaman zaman, kimlik taleplerinin diğer ihtiyaçlarının önüne geçtiği görülmektedir. Son dönemde (Eylül-Kasım 2012) hapishanelerde tutuklu bulunan Kürt tutukluların başlattığı ve sonrasında siyasetçilerin de katıldığı açlık grevinde talep edilenlerin başında anadilde savunma ve anadilde eğitim bulunmaktaydı¹⁹². 66 gün boyunca devam eden ve binlerce kişinin de eşlik ettiği açlık grevlerinin de gösterdiği gibi ihtiyaçlar arasında fizikselden kimlik ihtiyaçlarına doğru bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Türklerin de güvenlik ihtiyaçları diğer ihtiyaçların önüne geçebilmektedir. Pek çok ailenin çocuklarını çatışmalarda kaybettikten sonra sarf ettikleri ‘vatan sağ olsun’ sözleri, aslında güvenlik¹⁹³ ihtiyacının algılanan tehdit ülkenin bütünlüğü ise hayatta kalma ihtiyacının da önüne geçebildiğini göstermektedir. Görülen o ki tıpkı Türklerin güvenlik ihtiyacının diğer temel fiziksel ihtiyaçlarla aynı hatta daha öncesinde yer alması gibi; Kürtlerin de kimlik ihtiyaçları diğer fiziksel ihtiyaçları ile birlikte hatta çoğu zaman öncesinde yer almaktadır.

İİT, çatışmaların analizinde ihtiyaçların çıkarlar, değerler ve stratejiler ile karıştırılmaması gerektiğini savunur. İnsanların ihtiyaçları değer ve çıkarlar ile karıştırdığını belirten Burton, çatışmaların çözülebilmesi için, toplumların nelerin ihtiyaçları oldukları ve nelerin çıkarları olduğunu ayırt etmesi gerektiğini belirtmektedir. Çıkarlar rekabet ilişkisine dayandığı için sıfır- toplamı iken, ihtiyaçlar aynı anda giderilebileceği için kazan-kazan şeklinde giderilebilir.¹⁹⁴ Türkiye’de hem Kürt

¹⁹¹ Abraham Maslow (1943b), ss.372-376

¹⁹²Radikal Gazetesi, 14/11/2012

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1107785&Yazar=ORAL-CALISLAR&CategoryID=98>

¹⁹³ Çalışmada Türk taraflarının ‘güvenlik’ ihtiyacı ile anlatılmak istenen, Türk kamuoyunun ülkenin bütünlüğüne yönelik algıladığı tehdit ve sahip oldukları imtiyazları kaybetme korkusu iken; Türk karar alıcılarının da algıladığı tehdit devletin ulus-devlet yapısına yönelik talep edilen bütün ihtiyaçlardır.

¹⁹⁴ John Burton (1990).ss. 36-38

kamuoyu hem de Türk kamuoyu çoğu zaman ihtiyaçlarını istekler ve çıkarlar ile karıştırmaktadır. Çatışmanın çözümü için de bunların ayırt edilmesi gerekmektedir. Son otuz yıldır Kürtlerin haklarının savunuculuğu rolünü üstlenmiş olduğunu belirten PKK, bir kısım Kürt kamuoyu tarafından desteklenirken çoğu zaman kullandığı yöntemler yanlış olsa da, bu yöntemlerine karşı eleştiri gerçekleştirilmeyip sessiz kalınmaktadır. Her ne kadar, PKK Kürtlerin hakları için mücadele ettiğini vurgulasa da özellikle sivillere yönelik saldırı girişimlerinin ihtiyaçlarla temellendirilmesi doğru değildir. Varlığını şiddet üzerinden devam ettiren PKK'nin, demokratik adımlardan sonra giriştiği saldırıları; aslında bir yandan demokratik yöntemlerle sorunun çözülmesini isterken diğer yandan da bunu kendi varlığına tehdit olarak algıladığını göstermektedir. Kürt halkından edindiği destek dışında uluslararası boyutta diğer devletlerden de destek alan örgütün, Kürt kimliği ile ilgili atılmış olan bütün olumlu adımları sert şekilde eleştirmesi örgütün sadece Kürtlerin ihtiyaçları için değil; örgüt liderleri ve destek veren ülkelerin çıkarları için de mücadele ettiğini göstermektedir. PKK bu çıkarlarını ihtiyaç olarak Kürt kamuoyu ve destekçilerine sunmakta ve bu amaçla uyguladıkları bütün stratejilerin meşru görülmesini talep etmektedir. Bundan dolayıdır ki, BDP milletvekilleri başta olmak üzere KCK çizgisindeki pek çok siyasetçi PKK'nin bütün stratejilerini koşulsuz olarak desteklemekte ve sivillere yönelik şiddet olaylarını da eleştirmemektedir. Aynı çıkar- ihtiyaç karışıklığı sorunu Türk kamuoyunda da görülmektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devletin bekasının sağlayıcısı ve devletin korucusu rolünü üstlenmiş olan ordu, gerekli gördüğü durumlarda yaptığı darbelerle görevini yerine getirmiştir. Ordu, Türk kamuoyu tarafından ülkenin koruyucusu olarak görüldüğünden dolayı ordunun çıkarlarını ihtiyaç olarak sunması karşılığında da bilinçli ya da bilinçsiz olarak sessiz kalınmaktadır. Öyle ki Kürtlerin çoğunlukta yaşadıkları bölgelerin on yıllarca olağanüstü koşullarda yönetilmesi, güvenlik sebebi olarak açıklandığı için tartışılmadan kabul edilmiştir. PKK'nin şiddetten beslenmesi gibi, ordunun da Türk halkına önemini hatırlatma ve destek görme aracı çatışmalardır. Bir yandan ordunun 'düşman' ile mücadele edebilmesi için ihtiyaç duyduğu çok yüksek maliyetler tartışma konusu bile yapılamamakta, diğer yandan ise hükümetler geçici olduğu için devletin gerçek ve ebedi koruyucusu olarak ordunun görülmesi ve öneminin unutulmaması sağlanmaktadır. Ordunun, bu koruyucu vazifesini yerine getirirken

uyguladığı stratejilerden dolayı eleştirilmesi söz konusu olamamaktadır. Yakın tarihte (28 Aralık 2011) 34 Uludere’li köylünün ordu tarafından ‘terörist’ sanılarak bombalanması sonucu açılan soruşturmanın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen ordudan kimsenin bu konu ile ilgili olarak yargılanmaması görülen örneklerden biridir. Ordu, Türk kamuoyunun ve devletin güvenlik ihtiyacını karşılarken, kendine yarattığı özerk alanında kendi çıkarları için yürüttüğü stratejileri de ihtiyaç olarak sunmakta ve Türk kamuoyunun ve devlet erklerinin bu stratejilerini eleştirmemesini istemektedir. Zaten Türk kamuoyunun da ordunun Kürt halkına yönelik uyguladığı yanlış politikalara sessiz kalmasının nedeni de; güvenlik ihtiyaçlarını giderdiği için hatalarının görmezden gelinmesi gerektiği inanmaları şeklinde gözlemlenmektedir.

Burton kendisi gibi Azar’ın da, çatışmaların çözümünde çıkarlar üzerinde anlaşmaya varmak için değişiklikler yapmak gerektiğini; ama bunun ihtiyaçlar için söz konusu olamayacağını belirttiğini aktarıyor. Çıkarların değiştirilmesi mümkün iken, ihtiyaçların pazarlık konusu yapılmadan giderilmesi gerekmektedir.¹⁹⁵ Ordunun ve PKK’nin çıkarlarının aksine Kürt sorununda Türklerin güvenlik Kürtlerin de kimlik ihtiyaçları pazarlık konusu yapılamaz.

4.2. Hisler ve Tarafların İhtiyaçları İlişkisi

Farklı hislerle kendini maskeleyen korku hissi, insanların fiziksel güvenliklerini tehlikede hissetmelerine neden olur. Öyle ki bazen algılanan güvenlik tehlikesi gerçek değil kurgulanmış olabilmektedir. Birey aslında onu tehdit etmeyen bir durumu-varlığı, kendine tehdit olarak algılayıp ona göre yanlış tepkiler verebilmektedir. Hislerin, ikincil/başka hislerle maskelenmesi uzun vadede pek çok olumsuz sonuç doğurabilmektedir. Öyle ki uzun bir zaman dilimi boyunca maskelenip bastırılmış his, an gelip farklı şekilde çok daha yıkıcı biçimde patlak verebilmektedir.¹⁹⁶ Türkiye’de her ne kadar çoğu zaman sorun sadece terör sorununa indirgeniyor olsa da, sorunun temelinde her iki tarafında korkuları bulunmaktadır. Türk kamuoyunda bulunan ‘Sevr korkusu’ bir sendroma dönüştüğü için diğer etnik topluluklara verilecek hakların ülkeyi yeniden bölünmenin eşğine getirileceğine inanılmaktadır ki, bunda Osmanlı’nın dağılmadan önce diğer azınlıklara tanıdığı kapitülasyonların da etkisi bulunmaktadır.

¹⁹⁵ John W. Burton(1988c). 187-204. s.194

¹⁹⁶ Paul Sites (1990).ss.16-28

Türklerdeki bu korku kendini güvenlik ile maskelerken, sürekli olarak bir güvenlik paranoyası şeklinde kendini göstermektedir. Kürtlerde ise kimliklerinin inkâr süreci ile yok olma korkusu olduğu için, kimlikleri için her türlü yolu mubah sayarak savaşmak isteği oluşmuştur; aksi durumda kesinlikle yok olacaklarına inanmaktadırlar. Kürtlerin de bu yok olma/edilme korkuları bir paranoyaya dönüşmüştür.

Türk taraflarına güvenlik denilince, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana akıllarına gelen ilk olay Sevr Antlaşması'dır. Osmanlı'dan geriye kalan toprakları da bölmeyi amaçlayan Sevr Antlaşması'nda her ne kadar sadece kurulacak olası bir 'Kürdistan' devletinden bahsedilmese de Cumhuriyet kurulduktan sonra tehdit oluşturabilecek ortak dil ve toprak bütünlüğüne sahip en kalabalık halkı Kürtler idi. Bu yüzden ne zaman Kürtlerle ilgili her hangi bir kimlik ihtiyacı dile getirilse Türklerin aklında hemen 'SEVR' kelimesi belirir. Kirişçi, Kürtlüğü ifade eden bütün girişimlerin bu yüzden hemen dış devletlerin kışkırttığı, Türkiye devletinin birlik ve bütünlüğünü bölmeye yönelik doğrudan tehditler olarak algılandığını belirtiyor. Bu bölünme korkusundan dolayı da 1965'ten itibaren nüfus sayımlarının etnisite temelinde veri alacak şekilde yapılmasının, ülkenin kendi eliyle dış devletlere propaganda malzemesi sağlamak olacağı düşüncesiyle, artık nüfus sayımlarında konuşulan dil ya da etnisite ile ilgili sorular sorulmamaktadır.¹⁹⁷

Sevr Sendromu olarak adlandırılan, Sevr Antlaşmasının yeniden hayata geç(iril)mesi korkusu Türkiye'de siyasetçilerden üst düzey askeri liderlere, liberalinden muhafazakârına kadar Türk kamuoyunun çoğunda gözlemlenmektedir. Çatışma durumundaki halklar arasındaki psikolojik bariyerlerin başında seçilmiş travmalar bulunduğunu belirten Özçelik, Türkiye'de Türklerin 'Sevr Sendromu'nun aslında seçilmiş bir travma olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan beri topluma empoze edilmiş olan 'düşman komşu' algısından dolayı Türkler, bütün dış devletleri Türkiye'yi bölmek isteyen 'düşman' devletler olarak görmektedir. Özellikle okullarda yıllarca verilmiş olan resmi ideoloji ile ilkokuldan üniversite eğitimindeki derslere kadar sürekli olarak bir 'düşman' algısı aşılanmaktadır. Bu düşman algısı dış devletlerin 'güvenilmez' ve 'bölücü' olarak algılanmasına neden olmaktadır.¹⁹⁸ Bu yüzden ne

¹⁹⁷Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow (1997).ss.121-123

¹⁹⁸ Sezai Özçelik (2006).ss.143-145

zaman Kürtler 'in herhangi bir kimlik ihtiyacı dile getirilse getirilsin, hemen bunun dış devletlerin bir oyunu olduğu savunması yapılmaktadır. Öyle ki Türk halkında, PKK'lilerin de aslında sadece 'dış devletlerin maşası' olup kandırılmış kişiler olduklarını inancı bulunmaktadır. Bir asker şehit babası bu konudaki görüşlerini ' *kandırılıyorlar, kimisi zorla, kimisi kandırılarak. Oralarda ilaçlar verilerek beyinleri yıkanarak daha sonra bunlara silah vererek Türkiye üzerine gönderiyorlar* ' şeklinde dile getirirken bir diğeri de ' *Çocukları gidiyor parayla. O dağa gidenler bedava gitmiyorlar, para... Ermeniler bunlara para veriyor çatışması için. Kendisi dağda anasına babasına para gönderiyor*'¹⁹⁹ diyerek aslında Kürtlerle ilgili herhangi bir talebin kendilerinden değil, sadece düşman dış devletlerden gelebileceğine inandıklarını göstermiş oluyorlar.

Sevr Sendromu, Türk kamuoyunu Kürtlere ve dış ülkelere karşı güvensiz kılmakla kalmamış, ayrıca on yıllarca hem yöneticilerin hem de ordunun politikalarına da dayanak sağlamıştır. Kürtlere karşı uygulanan bütün politikalar ülkenin bölünmesini engellemek adına yapıldığı için desteklenmelidir. Öyle ki, tek partili dönemdeki Umumi Müfettişlik uygulaması ve 1978'den 1987'e kadar devam eden sıkıyönetim ve 1987'den 2002'ye kadar devam eden Olağanüstü Hal döneminin toplamı Kürtlerin elli yıl anormal koşullarda yönetilmesi²⁰⁰ de bölünmeyi engellemek adına meşru görülmeliydi. Zaten darbe dönemlerinde demokrasinin ve insan haklarının askıya kaldırılması da aynı nedenlerle meşru olarak kabul ettirilmeye çalışılmıştır.

Özçelik, Türklerdeki seçilmiş travma olan 'Sevr Sendromu'na karşılık Kürtlerin de seçilmiş bir travması olduğunu ve Kürtlerin ilk seçilmiş travmasının Şeyh Said isyanı sonucu asılmış olan liderlerin darağaçlarındaki görüntüleri olduğunu belirtmektedir.²⁰¹ Cumhuriyet'in kuruluşundan beri bütün isyan liderleri asılmış iken, Öcalan'ın asılmaması Kürtlerin bu travmasının yok olmasını sağlamaya yetmemiştir.

4.3. Türkiye'deki Çatışmanın Şekli ve Aşamaları

Burton, çok az örneği bulunan homojen ulus-devletler dışında çok uluslu devletlerde genellikle bir grup çoğunlukta olup devletin yönetimine sahip olduğu için geri kalan

¹⁹⁹ Burcu Şentürk (2012).s.56

²⁰⁰ Hüseyin Yayman (2011)43-57

²⁰¹ Sezai Özçelik (2006).s.145

gruplar azınlık durumuna düşerek bazı toplumlarda de facto olarak ikinci sınıf vatandaş durumuna düşebildiklerini ve bu durumun da çatışmalara kaynaklık ettiğini belirtmektedir. Klasik düşünme yöntemleri insanları çatışmalarının kaynağının çıkarlar olduğuna ve bu çatışmaların sıfır-toplamlı olduğuna inandırsa da; aslında çatışmaların temelinde pazarlık konusu yapılamayacak ihtiyaçlar yatmaktadır. Çatışmalara en fazla kaynaklık eden ihtiyaçların başında kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarının gelmekte olduğu belirten Burton, düşünülenin aksine kimlik, güvenlik, tanınma, adalet, politik katılım gibi ihtiyaçlardan kaynaklı çatışmaların çözümünün sıfır-toplamlı olmadığını belirtmektedir.²⁰² Türkiye'deki çatışmanın karakteri analiz edildiğinde görüldüğü üzere çatışmanın temelinde her iki tarafında giderilmemiş ihtiyaçları bulunmaktadır. Türklerin güvenlik, Kürtlerin de kimlik ihtiyaçları çatışmaya kaynaklık etmektedir. Türkiye'deki çatışmanın çözümünde ihtiyaçların sıfır-toplamlı olmadıkları unutulmadan, ihtiyaçların giderilmesine odaklanarak çatışmanın çözülmesi olasıdır.

Çatışmaları yoğunluk derecelerine göre düşük yoğunluk ve yüksek yoğunluklu çatışma şeklinde ikiye ayıran Fisher'a göre düşük yoğunluklu çatışmaların yeni ortaya çıkmış etnik-merkezli sorunlarda ve küçük boyutlu çatışmaları kapsadığını belirtmektedir. Bu aşamada çıkarlar ve değerlerle ilgili küçük farklılıklar olsa da taraflar kimlik ve güvenlik ihtiyaçlarını tehdit altında hissetmedikleri gibi varoluşları yönüyle de herhangi bir tehdit algılamazlar. Oysa yüksek yoğunluklu çatışmaların kaynağı temel insan ihtiyaçlarının giderilmesinin engellenmesi ya da güç mücadelesidir. Bu çatışma türünde taraflar pazarlık konusu yapmayacakları kimlik, güvenlik ve özgürlük gibi ihtiyaçlarını tehdit altında hissetmektedirler.²⁰³ İnsan ihtiyaçları teorisyeni Fisher'ın açıklamalarından anlaşılacağı üzere Türkiye'deki çatışma sürekli olarak aktarıldığı üzere düşük-yoğunluklu çatışma değil, yüksek yoğunluklu bir çatışmadır. Çünkü Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan Türk-ulus devlet inşasını kendi varlıklarına tehdit olarak algılayan Kürt kamuoyu, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar isyanlarla bu politikalara karşı çıkmak için mücadele etmektedirler. Sonuçta her iki tarafında şiddete başvurduğu yüksek yoğunluklu bir çatışma süreci meydana gelmiştir. Her ne kadar zaman zaman Kürt isyancılarının bastırılması ile çatışmalara ara verilse de

²⁰² John W. Burton(1988c).ss.192-198

²⁰³ Ronald J. Fisher (1990).ss.106-109

özellikle son otuz yıldır devam eden PKK hareketi ile Türkiye’de özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da yüksek yoğunluklu çatışma devam etmektedir.

Nudler, çatışma çözümünün aşamalarını dört gruba ayırmaktadır. (1) İlkel çatışma, (2) birlikte yaşama/birlikte var olma, (3) diyalog ve (4) yeniden yapılanma/yapılandırma şeklindeki bu gruplar ayrıntılı olarak ilk bölümde aktarılmıştır.²⁰⁴ Türkiye’deki çatışma analiz edildiğinde Nudler’in bu gruplandırmasına göre ikinci aşama olan ‘birlikte yaşama/birlikte var olma’ seviyesinde bulunduğu görülmektedir. Türkiye’de çatışma çözümü süreci olarak ilkel aşamanın özellikle 2000’lerdeki süreçle birlikte aşılmış olduğu görülmektedir. Şu anda bulunan süreçte her ne kadar Türk kamuoyu artık ‘Kürtler yoktur’ demeyip onların varlıklarını reddetmez iken, Kürtlerin kolektif ihtiyaçlarına karşı çıkılmakta ve her iki tarafta da karşılıklı güven ortamı sağlanmamış bulunmaktadır. Öyle ki Türk tarafları hala Kürt kimliğini kendi güvenliklerine ve ülkenin bölünmezliğine bir tehdit olarak algılamakta; Kürtler de Türkleri kendi varoluşlarına olmasa da kimlik ihtiyaçlarını gidermelerine bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu aşamada karşılıklı güven ortamı sağlanmadan, hem her iki tarafında çatışma çözüm sürecini engelleyici politikaları engellenemez hem de sonraki aşama olan diyalog aşamasına geçilemez.

4.4. Tarafların İhtiyaçlarını Giderme Yöntemi Olarak Ötekini Şeytanlaştırması ve Şiddet Kullanmaları

Çatışmalarda gruplar birbirlerini şeytanlaştırmaya çalışarak, kendi politikalarını meşrulaştırmak için ötekini şeytan olarak tanımlarlar. Şeytan olarak görülen grup son derece tehlikeli olarak algılanmaktadır. Bir birey ya da bir grup herhangi bir saldırıya uğradığı zaman; saldırıya uğrayanın meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu belirten Staub, bu durumda kurbanın aklına gelen ilk şeyin şiddet uygulamak olduğunu aktarmaktadır. İnsanların ihtiyaçları giderilmediğinde de, insanlar şiddet kullanarak onları elde etmeyi meşru görebilmektedirler. Güvenlik ya da kimlik ihtiyacını giderme gereksinimi, diğer gruplara şiddet uygulama nedeni olabilmektedir²⁰⁵. Galtung’un ‘*şiddet şiddeti besler*’ sözünde belirttiği gibi tarafların ihtiyaçlarını gidermek için şiddet

²⁰⁴ Oscar Nudler (1990b).s. 198

²⁰⁵ Ervin Staub, ‘ The Roots of Evil: Social Conditions, Culture, Personality, and Basic Human Needs’, *Personality and Social Psychology Review*.1990.ss.180-182

kullanmaları çatışmanın bir şiddet sarmalına dönüşmesine de neden olmaktadır. Öyle ki, taraflar kurbanlarını kendilerine göre daha az insani hatta şeytan olarak görerek yaptıklarının aslında ahlaki olduğunu belirtirler. Böylece kurbanlarını öldürmek bir suç ya da günah değil; takdir gösterilmesi gereken ahlaki bir davranışa dönüşür. Şeytanlaştırmanın en önemli kaynağını ötekileştirme olarak açıklayan Staub, ötekinin çıkarıcı, sömürücü, kusurlu, vefasız görülerek baskın grubun ona verdiği haklara karşılık nankörlük yaptığının dile getirildiğini aktarmaktadır. Öteki'ye karşı yöneltilen bu suçlamalar karşısında, azınlık durumunda olan grup, baskın gruba karşı grup bağlarını kuvvetlendirme, birlikte hareket edip güçlenme yoluna gitmeye başlar ki bu davranış baskın grup tarafından yeni bir tehdit olarak algılanmasına neden olur.²⁰⁶

Taraflarda, çatışmanın taraflarına baktıklarında 'iyi' ve 'kötü' algısı oluşmaktadır. Taraflar açısından haklı ve meşru olan taraf kendileri olup; haksız olan ve meşru olmayan taraf öteki taraftır ve öteki kesinlikle 'kötü'dür. Bu yüzden de 'kötü' tarafın bertaraf edilmesi için uygulanacak bütün politikalar zorunlu olarak kabul edilir. Hatta eğer 'iyi' taraf şiddet uyguluyorsa da bu şiddeti 'kötü' taraf kesinlikle hak etmiştir.²⁰⁷ Türkiye'de 'biz' ve 'öteki' algısının propagandalarla en etkili empoze edildiği alanları medya ve eğitim oluşturduğu için bunlar hakkında ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Medya; gazetesiyle, dergisiyle, haber programıyla, reklamıyla, dizisiyle, sinemasıyla yaptığı programlarla belli bir ideolojinin empoze edilmesinin ve halk tarafından benimsenmesini sağlamanın en etkili araçlarından biridir. Hem yazılı hem de görsel olarak birden fazla duyuya hitap ettiği ve tekrarlar ile pekiştirilmesini sağladığı için öğretilmek istenen fikrin unutulması zordur. Türkiye'de genel olarak medyanın diline bakıldığında çatışmayı çözmeye yardımcı olmaktan ziyade körükleyici bir karakterde olduğu görülmektedir. Medyada kullanılan 'terörize edici', 'şeytanlaştırıcı' ve 'ötekileştirici' dil toplumun kutuplaşmasında çok etkili olmaktadır. Sadece PKK ile başlayan sürece bakıldığında, çatışmada şehit olmuş kişilerin cenaze törenlerinin dakikalarca gösterilmesi ve bu süre boyunca sürekli kullanılan 'öteki'yi suçlayıcı dilden dolayı; bu görüntülerden sonra pek çok yerde Kürtlere yönelik linç girişimleri olmaktadır. Cenaze görüntülerinin özellikle uzun bir şekilde gösterilmesinin hemen

²⁰⁶ A.g.m.s.183

²⁰⁷ Burcu Şentürk (2012).s.17

ardından, ne pahasına olursa olsun ‘teröre’ son verilmesi gerektiği işlenirken, kullanılacak yöntemin ne olursa olsun meşru kabul edilmesi gerektiği de topluma empoze edilmektedir.

Daha önceleri sadece ‘doğulu’ olarak kötü karakterleri simgeleyen Kürtler günümüzde Kürt kimlikleri ile medyada var olabilmektedirler. Özellikle AKP döneminde başlayan ‘vatandaş Kürt/terörist-politik Kürt’ ayrışması ise bunun temelini oluşturmaktadır. AKP sürecinde mantar gibi türeyen PKK aleyhtarları dizilerde Kürtler ‘Kürt’ olarak vardır; ama bölünerek. Tek Türkiye, Sakarya-Fırat ve Son Karakol gibi dizilerde bir yandan insani duygularını yitirmiş, acımasız ve yabani karakterler olarak PKK’liler ve politik kişiler yer alırken, diğer tarafta sadece silah baskısı ile onları destekleyen, gariban, edilgen ve cahil Kürt halkı vardır.²⁰⁸ Bu dizilerden öğrenilen perspektifle Türk kamuoyu da Kürtleri kutuplaştırmıştır. Bir yandan sadece Kürt olan; ama bunu sadece evinde yaşayan ve Türkleri Türklerden daha çok sahiplenen Kürtler vardır ki bunlar ister çok iyi Türkçe konuşsunlar isterlerse de şiveleri ile Kürtlükleri belli olsun, kendileri Kürtlüklerini dile getirmediği sürece sorun yoktur. Diğer yanda ise, dış devletler tarafından kullanılan, insanlıklarını yitirmiş PKK’liler ve Kürtlerin ihtiyaçlarını hangi platformda olduğu önemli değil dile getiren ‘terörist Kürtler’ vardır. Dizilerde gösterildiği, haberlerde yansıtıldığı, siyasetçiler ve ordu tarafından dile getirildiği gibi bu teröristlerin yok edilmesi gerekmektedir ki diğer ‘iyi’ Kürtler daha fazla kandırılmasın.

Medya’nın çatışmaya katkısına değinilirken, kastedilen sadece Türkiye’deki ana-akım Türk medyası değildir. Çatışmanın diğer tarafı olan PKK’nin de 90’ların ikinci yarısından beri illegal de olsa kendi medyaları vardır. Onlarda da müzik kliplerinden haber ve tartışma programlarına kadar, sürekli olarak Kürtler homojen ve ‘mazlum’ olarak ele alınmakta, onların temsilcisi ve onlar için savaşmayı göze alan ‘kahraman’ PKK’lilerin çok zor koşullardaki yaşamları yansıtılmaktadır. Böylelikle, onu izleyen her Kürt onlar sayesinde elde ettiği bütün kazanımların bilincinde olup kendi evinde rahat şekilde yaşadığı için kendini ‘kötü’ hissetmeli ki kendisi de dağa gidemezse de maddi o da olmazsa manevi olarak onlara destek versin. Medyanın bütün araçları ile Türk kamuoyu da homojen ve resmi ideolojinin destekçileri oldukları için ve bile bile

²⁰⁸ Hamza Aktan (2012).s.106

Kürtlerin maruz kaldıkları şiddeti ve haksızlığı öğrenip ona karşı çıkmadıkları için ‘kötü’ taraf olarak lanse edilmektedirler. Onların gözünde de her ne kadar Türk kamuoyu, devletin politikaları, milli eğitimi ve medyasından dolayı resmi ideolojinin dışında çıkamıyor diye kabullenilirse de kendiliğinden araştırma gereksinimleri hissetmedikleri için kandırılmış ve bilgisiz olarak kabul edilmekte ve suçlanmaktadırlar.

Muhafif ve şiddet karşıtı Kürt siyasi partisi olan Hakpar’ın Genel Başkan Yardımcısı Fehmi Demir, hem devlete hem de PKK/BDP’ye muhalif oldukları için her iki medya tarafından da onlara ihtiyaç duyulduğu zamanlar dışında görmezden gelinme durumlarını ve tarafların medyalarının özelliklerini şu şekilde anlatıyor:

İster Kürt tarafının egemenleri, ister Türk tarafının egemenleri. Medyaya baktığınız zaman hep belli grupların medyaları ve o grupların ihtiyaçlarına göre hareket ediyorlar. O nedenle dönemselsel olarak, medya grupları ihtiyaçlarına göre bizimle çakışan bir şey varsa bize de gelirler. Çakışmadığı zaman da (ilişkilerini) kesiyorlar. Zaten Kürt medyası dediğiniz, özellikle PKK medyası açısından söylüyorum, hani bir zamanların Türkiye TRT’sinin o resmi devlet ideolojisinin tek kanal yapısı gibi, Kürtler de aynı. Resmi ideolojilerini tek kanal ile yürütüyorlar.²⁰⁹

Medyaların bir diğer özelliği ise gerçek hayatı yansıtmayıp hayali dünyalar sunmasıdır. Propaganda amacı dışında da bölgede çekilen dizilere bakıldığında dikkat çeken bir diğer özellik de arka fonda bile olsa tek bir kelime Kürtçenin geçmemesidir. Bölgede özellikle ağırlıklı konuşulan dilin Kürtçe olduğu göz önünde alındığında, bu durumun gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. 2012 yılında Diyarbakır’da çekilen ve Kanal D’de yayınlanan ‘Sultan’ dizisinde tek bir kelime Kürtçenin duyulmaması, özellikle bölge halkı tarafından eleştirilen bir noktaydı. Aynı şekilde hayali dünya sunan diğer bir program da tam tersi şekilde yansıtılmıştır. TRT6’te yayınlanan ilk Kürtçe dizi olan ‘Cîran Cîran’²¹⁰ dizisinde de olaylar İstanbul’da geçmekte olup, polisinden, zabıtasına kadar bütün halkın Kürtçe konuştuğu bir toplum yansıtılmaktadır.

Ötekini şeytanlaştırmanın bir aracı da tarafların kendi kayıplarını ‘şehit’ olarak görülen, karşı taraf için bunu kabul etmemeleridir. Hayatlarını kaybetmiş asker aileleri, çatışmada hayatını kaybetmiş çocuklarının ‘şehitlikleri’ konusunu kesinlikle tartışmaya açmamaktadırlar. Çünkü kendi çocukları İslamiyet dışında, devlet, ordu, ulusal birlik ve

²⁰⁹ 21 Kasım 2012 tarihinden Ankara’da yapılan yüz yüze görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe Hak-par’la ilgili bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

²¹⁰ ‘Komşu Komşu’ anlamına gelmektedir.

vatana sadakatlerinden dolayı canlarını feda etmiş iken, PKK'liler ise devleti bölmek, güvenliklerini tehlikeye atmak amaçlarıyla dış devletlerin maşası olarak çatışmalarda öldükleri için kesinlikle şehitlikleri söz konusu bile olmamaktadır. Hayatını kaybetmiş PKK'lilerin ailelerine göre de onların çocuklarının şehitlikleri konusu kesinlikle tartışmaya açılamaz. Çünkü onlar, devlet kaynaklı bir zulüm sonucu halklarının kimlikleri için mücadele etmek için zorunlu olmamasına rağmen, bütün hayatlarını geride bırakarak dağa çıkmış ve bu uğurda savaşırken can verdikleri için şehitlerdir.²¹¹ Her iki tarafın da medyası kendi kayıplarını 'haklı ve meşru' taraf oldukları için şehit olarak tanımlarken; karşı tarafın kayıplarını 'haksız ve meşru olmadığı' için şehit olarak tanımlamamaktadır.

'Biz' ve 'öteki' ayrıştırmasının oluşmasında etkili olan bir diğer yapı ise eğitim sistemidir. Türkiye'de Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabulü ile başlayan milli eğitim sürecinde, medreselerin kapatılması ile Kürtçe eğitim son bulmuştur. Özellikle son otuz yılda çatışma kuşağında doğmuş Kürt çocuklarının aldıkları milli eğitim ile ilgili unutamadıkları ortak yaraları mevcuttur. Çoğunluğu okula başlamadan önce tek kelime Türkçe bilmeyen Kürt çocuklarının, okullarda eğitimden önce Türkçe öğrenmek için yaşadıkları zorluklara birde okullardaki gizli polis uygulamaları, öğretmenlerin Türkçe bilmeyenlere yönelik uyguladıkları fiziki ve manevi şiddetler, pek çoğunun başarısız olması ve okuldan nefret etmesine neden olmak dışında bir de yaşadıkları o anları hayatları boyunca kendileri ile birlikte taşıdıkları için, devleti sahiplenememelerine kaynaklık etmiştir. Milli eğitim sistemi içinde ilköğretim okullarında her sabah okunan 'Andımız' ile Kürt çocukları Türklüklerini ve varlıklarını Türk varlığına armağan ettiklerini haykırmaktadırlar. Dil sorununun üzerine eklenen bu resmi ritüeller, Kürt çocuklarında kimlik bunalımı yaratırken en önemli konu hep göz ardı edilmektedir. Okullarda birinci sınıftan başlayarak Osmanlı İmparatorluğunun düşmanlar tarafından yıkıldıktan sonra nasıl Kurtuluş savaşında ile 'hem iç hem de dış' düşmanlara karşı kahramanca savaşıldığı anlatılmaktadır.

'Bugün toplumsal barış açısından yaşadığımız sorunlarda Milli Eğitimin rolü nedir?' diye sorulması gerektiğini belirten Sancar, Milli Eğitim sisteminin Türkiye'de çok ciddi davranış bozuklukları yarattığını belirtmektedir. Amacı davranış bozukluklarını

²¹¹ Burcu Şentürk (2012).s.114

gidermek olmalıyken; milli eğitim gerçekleri çarpıtan, saklayan ve toplumsal gerçekleri inkâr eden yalan bir sistem kurmuştur. Tarihlerini sadece şan, şeref, kahramanlık ve zaferlerle anlatan bütün sistemlerin çöktüğü gibi Türkiye’deki milli eğitim sisteminin de çöktüğünü belirten Sancar; eğitimin toplumsal barışa hizmet etmesi isteniyorsa, öncelikle başkalarının acılarına saygıyla yaklaşmayı bilen bir bakış ve dilin geliştirilmesi ve bunun ders kitapları ile çocuklara öğretilmesi gerektiğini belirtmektedir.²¹²

Ulus-devlet sürecinde amaca hizmet edebilecek kurumların başında eğitim kurumları gelmektedir. Çoklu kimliklerden ‘tek kimlik’ ancak temelden verilecek bir eğitimle sağlanabilir. Türkiye örneğine bakıldığında, günümüzde de ders kitaplarında Türkiye’de yaşayan gayri- Müslim ve diğer etnisitelerin isimlerine rastlanmamakta; kitaplarda yer aldığı da sadece ülkeyi bölmeye çalışan düşmanlar olarak tanımlanmaktadırlar. Kürtlerin isimleri de, sadece zararlı cemiyetler kısmında ‘Kürt Teali Cemiyetinde’ ve Sevr Antlaşması’nda ülkeyi bölecek olan ‘kurulacak Kürdistan Devleti’ kısmında geçmekte olup, varlıkları yok sayılmaktadır. Bugünkü eğitim sisteminin ‘*Sünniler için fazla laik, Aleviler için fazla Sünni ve Kürtler için fazla Türk*’ olduğunu belirten Çayır, ders kitaplarında tanınmayan kimliklerin resmi ideolojinin perspektifinden ayrımcılık içeren etiketler eşliğinde yer bulmasının da sorunu sadece daha çok derinleştireceğini belirtmektedir.²¹³ Kürtler ders kitaplarında yer almaz iken, resmi tarihi okulda öğrenen Kürt çocukları, Kürt tarihini de ailelerinden ve çevrelerinden öğrenmektedirler. Böylelikle iki farklı tarih ile büyüyen çocuklar, onlardan beklendiği gibi Türk çocukların gururlandığı ve mutlu oldukları Türk Tarihine ve resmi ritüellere karşı aynı ilgiye sahip olamamaktadırlar.

Kürt çocuklar kendilerini milli eğitim sisteminin içinde göremez iken, Türk çocukları da yıllarca isimlerini sadece ‘devlete hainlik eden’ gruplar arasında birkaç defa duydukları Kürtleri karşılarında ‘Kürt’ kimlikleri ile kendilerini ifade ederek gördükleri zaman, zihinlerinde sadece ‘düşman’ profili canlanmaktadır. Türk kamuoyunun bilinçaltında oluşan ‘düşman’ algısının temeli yıllarca aldıkları sistematik resmi ideolojiye

²¹² Mithat Sancar, ‘Eğitim, Çatışma ve Geçmişle Yüzleşme: Genel Bir Değerlendirme’, *Eğitim Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye’den ve Dünyadan Örnekler*, İstanbul: Tarih Vakfı, 2010. 125-134.ss.127-132

²¹³ Kenan Çayır, ‘Yeni Bir ‘Biz’ Anlayışını Geliştirme Yolunda Eğitim, Ders Kitapları ve Okullar’, *Eğitim Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye’den ve Dünyadan Örnekler*, İstanbul: Tarih Vakfı, 2010. 25-37.ss. 27-32

dayanırken, Kürt kamuoyunun bilinçaltlarındaki varlıklarını yok sayan devlet algısı da eğitim hayatlarında kendileri ile karşılaşmayıp ailelerinden onlara anlattıkları tarih ile oluşmaktadır.

4.5. İki Tarafın İhtiyaçları Birlikte Giderilebilir

Kürtlerin kimlik ve Türklerin de güvenlik ihtiyaçları, zihinlerdeki seçilmiş travmalar silinip, medya ve eğitim sistemi ile ‘biz’ ve ‘öteki’ algısının yok edilmesiyle giderilebilir. Fakat gerek medyanın gerek eğitim sisteminin dönüşmesi ve halkın bilinçaltındaki yanlış algıların yok olması uzun vadede gerçekleşebilecek iken, kısa vadede de bu ihtiyaçların giderilmesinin yöntemleri bulunmaktadır. Kürt kamuoyunun kimlik ihtiyacının Türk kamuoyu ile devletin güvenlik ihtiyacına zarar verilmeden giderilip giderilemeyeceği sorulduğunda BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş, giderilebileceğini şu şekilde açıklamaktadır:

Birlikte giderilmesi çok mümkündür. Bunun için devletin dayandığı temel ilkelerde değişiklik gerekir. Neyi kast ediyorum bununla. Türkiye Cumhuriyeti devleti, tekçi bir ulus yapısı sistemine dayalı kurulmuştur. Şimdi, bu değişmediği müddetçe Kürtlerin kimlik talebinin karşılanması sisteme tehdit, güvenlik tehdidi olarak yansır; ama devlet çoğulcu bir devlet modeline dönüşürse, ulus kendi içinde çoğulculukla bir araya gelmiş toplumların toplamı olarak ifade edilirse, bir tehdit olmaktan çıkar bu talepler. Ama bu haliyle devlet değişmeden Kürtlerin kimlik ihtiyacını karşılamak devlet açısından teorik olarak tehdit oluşturur.²¹⁴

Kürdistan diye bir gerçek olduğunu ve Kürtlerin bu toprakların eski bir halkı olduğunu belirten Demirtaş, devletin Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarını gidermesi gerektiğini ifade etmektedir. Devlet bu ihtiyaçları gidermediği takdirde olabilecekleri Demirtaş şöyle açıklamaktadır:

Halklar kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her türlü yolu, yöntemi denerler. Her türlü çözüm formülünü kendileri yaratırlar. Bundan vazgeçmezler hiçbir zaman; ama nereye evrileceğini kestirmemiz mümkün değil. Ya büyük katliamlar ortaya çıkar ya da Kürtler kendi başının çaresine bakmayı bir seçenek olarak düşünürler. Ama nereye gideceğini doğrusu bu günde kestirmek zor; fakat uzun süre devam etmeyeceğide kesindir. Yani Kürtler açısından birlikte yaşam formülü hayata geçmiyorsa, Kürtler bir müddet sonra ayrılmayı, bağımsızlığı dahi düşünebilirler, duygusal olarak kopuşlar yaşanabilir.

Demirtaş, devletin ‘tekçi’ sistemi değiştiği takdirde Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarının Türklerinin güvenlik ihtiyaçlarına tehdit oluşturmayacağını belirtirken, kendisiyle

²¹⁴ 20 Kasım 2012 tarihinde Ankara’da yüz yüze yapılan görüşmeden. Aksi belirtilmedikçe Selahattin Demirtaş ile ilgili bilgiler bu görüşmeye dayanmaktadır.

hemfikir olan bir diğerk isim de Hak-Par yöneticisi Fehmi Demir'dir. Demir, Kürtlerin temel ihtiyaçlarının başında Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarının giderilip Kürt olarak kendilerini yerel düzeyde yönetmelerinin bulunduğunu belirtirken, Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarının Türklerin güvenlik ihtiyacına zarar vermeyeceğini şu şekilde belirtmektedir:

Birincisi şu ki, Kürt halkının kimliğiyle ilgili sorunların giderilmemesi, bir kere o güvensiz ortamın Kürt halkı açısından devam etmesi anlamına gelir. Kürt halkının kendisini bu devletin bir parçası olarak görmemeye devam etmesine yol açar. Bu sorumluluk Türkiye'de devleti yönetenlere aittir. Yani ister siyasi iktidar ister askeri, sivil bürokrasi yeni devletin bir bütününe aittir diye düşünüyorum. Yani güvenlik sorunu bunun bir parçası aslında. Türkiye de özel bir güvenlik sorunu yok. Yani güvenlik sorununu yaratan Türkiye'de özellikle Cumhuriyet döneminde uygulanan politikanın sonucudur. Zaten hep korkular üzerine yöneltilmiş bir devlet ve o korku arkasında toplumu, güvenlik toplumu haline getirmiş bir devlet yapısı var. Eğer bunu çözerse, Türk toplumu açısından güvenlik problemi olacağı kaygısında değilim. Ayrıca bir halkın temel ihtiyaçları niye başka bir halk için bir güvenlik problemi olsun? Bence devlet bir halkın temel haklarını gasp ederse, sömürgeci zihniyetle düşünür onu zorla zorbalıkla, şiddetle, inkârla, baskıyla tutmaya çalışırsa doğal olarak güvenlik problemi doğar. Demokrasi, gerçek demokrasinin olmadığı, katılımcı bir demokrasinin olmadığı her yerde güvenlik problemi vardır.

Türkiye'de güvenlik sorununu yaratanın devletin kendi politikaları olduğunu ve her sorunda hemen şiddete başvurulduğunun en önemli kanıtının yapılan darbeler olduğunu belirten Demir, Kürtlere Cumhuriyet kurulduğunda vaat edilenlerin verilmesi gerektiğini şu sözleriyle savunuyor:

Kürt halkı ile işte ulusal kurtuluş, milli kurtuluş devrimi dedikleri devrimi yaptıkları zaman gidip Sivas'ta, Erzurum'da kongre yapmak herkesin işine geliyor. Ama Kürtlerin ihtiyaçlarını gidermeye gelince kimsenin işine gelmiyor. Ondan sonra yok Sevr korkusu, yok başka korku. Peki, Kürtler içinde Lozan korkusu varsa? Yani siz Kürtlere taahhüt ettiklerinizi ellerinden aldınız. Peki, o ne olacak? Kürtler Lozan korkusu yaşayacak. O zaman, o korkuları bir kenara bırakıp bugün bir problem var, bu problemi nasıl çözeriz el birliği ile bu problemi barışçıl yollarla, demokratik yollarla, birbirimizi kırıp geçirmeden, daha az ölümlerle nasıl çözeriz bunu düşünmek gerekir. Kafayı buna yorarsa insanlar ve bunun içinde Kürt halkının varlığını kabul ederlerse sorunlar kolay çözülebilir. Ama sadaka misali ya da işte kelepirci fiyata Kürt meselesini çözmek isterlerse o zaman olmaz.

Artık korkuların arkasına sığınmadan, tamamen şiddetsiz yöntemlerle sorunun çözülmesi taraftarı olan Hak-par, ancak bu şekilde hem Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarının giderilebileceğini hem de Türklerin güvenliklerine tehdit oluşturulmayacağını belirtiyor.

'Mazluma kimliği sorulmaz' sloganıyla kimliğine bakmadan bütün mazlumlara yardım eden Mazlum-der Genel Başkanı Faruk Ünsal'a göre Kürtlerin 'Kürt' olarak var olabilme, varlığına saygı duyabilme ve kimlik ihtiyacının; federasyon dâhil her şeyden daha önemli olduğunu belirtiyor. Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarının neler olduğunu; Kürtler ile Türklerin fiziki olarak bir beyaz ve siyahi gibi farklı olmadıkları için dil üzerinden okuyan Ünsal, bunların Türklerin güvenlik ihtiyaçları ile birlikte giderilebileceği hakkındaki fikirlerini şöyle aktarıyor:

Türklerin de güvenlik korkuları var, kaygıları var. Dolayısıyla, öncelikle bu insani olan Kürtlerin kimliklerini, Türklerin de güvenli k kaygılarını yatıştırarak bir perspektiften bakmak lazım. En temel şey anadil Kürtçe'dir. O bakımdan Kürtçeye ilişkin talepler karşılanırsa, Kürtler eşit bireyler olduğunu düşünürler. Nedir bu? Öncelikle anadilde eğitim; ama anadil eğitimini iyi formüle etmek lazım. Neticede eğer beraber yaşayacaksak toplumunda önemli bir kesimi Kürt olmadığına göre sadece kendi dilinde eğitimi görmüş Kürdü dezavantajlı duruma düşürmemek lazım. O halde doğru formülasyon çift dilde eğitim olmalıdır.

Kürtlerin kimlik ihtiyaçları karşılanırken çift dilli eğitim olmadan hem Türkiye'de eğitim birliğinin sağlanamayacağı, hem Türklerin de Kürtlerin de dezavantajlı duruma düşebileceklerini belirten Ünsal, çift dilli hayatın nasıl olması gerektiği ve bunun her iki tarafın da ihtiyaçlarına sunacağı katkıyı şu şekilde aktarmaya devam ediyor:

Kürtler ilkokula başladığı zamana nadillerinin yanısıra Türkçe öğrenmeye başlamalı. Yani temeli Kürtçe ama Türkçeyi de bir destek dersi olarak zaman içersinde; yani diyelim orta okul ve liseye doğru daha fazla artırmak süretiyle Türkçe eğitimini ve Türklerle de benzer şekilde Kürtçeyi öğretmek lazım. Neticede bir taraftan Kürtçe eğer resmi olarak, hem eğitimde hem kamu hayatında gündeme gelecekse Kürtçe bilmeyen Kürtler de dezavantajlı duruma düşebilir. Kürt bölgelerinde iş yapacakları zaman. O halde bunuda ortadan kaldırmak gerekir. Tekrar ediyorum çift dilde eğitim olmalıdır. Sadece anadil demek Kürde kötülük yapmak demek; çünkü Türkle iletişim kuramaz. Türkede kötülük yapmak demek. Dolayısıyla hem Türke Kürtçe öğretmek hem de Kürde de Türkçe öğretmek lazım. Sadece çift dilde hayat olacaksa, bu sadece Diyarbakırda olmayacak. İstanbulda da olacak. Dolayısıyla Türklerde Kürtlerle beraber bir Kürt olarak Türklerle beraber yaşamalı, Çünkü İstanbulda çok ciddi anlamda bir Kürtlük sorunu var; ama bir Kür olarak görülüyor, doğulu olarak görülüyor, güneydoğulu olarak görülüyor. Türkler, Kürtlere güneydoğulu olarak değil de Kürt olarak, yanlarında komşu veya patron veya işçi veya sınıf arkadaşı olarak görmeye alışacaklar. Bir alışma süreci olacak mutlaka; ama başlamamı z gerekiyor bir yerde. Dolayısıyla buralarda çift dilli hayatı yaygınlaştırırsa Türkiye, hem eğitimde hem kamu hayatında; ben Türkiyenin Kürtlerin kimlik ihtiyacını, Türklerinde korku ve güvenlik ihtiyacını karşılayabilecek bir normaleşme sağlayacağını düşünüyorum.

Yapılan görüşmelerde Kürt kamuoyunun kimlik ihtiyaçlarının temelini oluşturan Kürtçe'nin Kürtlerin hayatlarında yeniden eskisi gibi var olabilmesi için eğitimden

çalışma hayatına kadar her alanda var olabilmesi gerektiği görüşü Ülkü Ocakları dışındaki diğer görüşmeciler tarafından desteklenmiştir. Ancak, Ünsal'ın dediği gibi sadece Kürtçe dilinde eğitim verilmesi hem Türklere hem de Kürtçe konuşamayan ya da konuşsa bile Kürtçe okuyup yazamayan herkesi mağdur duruma düşürecektir. Bu noktada çift dilli eğitim iyi bir çözüm yöntemi olabilecek iken bunun bugünden yarına yapılması zor olacağından uzun bir süreçle bu mümkün olabilecektir. On yıllardır süregelen bir sorunun birkaç ayda çözülmesi beklenemezken, doksan yıldır Türkçe üzerine kurulu olan milli eğitim sisteminin de bir anda değiştirilmesi beklenemez. Her ne kadar PKK ve Kürt kamuoyu taleplerinin başında sürekli olarak anadilde eğitimi vurgulasalar da onlarda bunun ancak bir uzun bir süreçle sonucu gerçekleşebileceğinin farkındadırlar.

Kürtlerin kimlik ihtiyacının Türk kamuoyu ile devletin güvenlik ihtiyacına zarar vereceği fikrinde olanlar da mevcuttur. Ülkü Ocakları sorunun adının kesinlikle sadece terör sorunu olduğunu ve Kürt sorunu diye tanımlanamayacağını belirtirken, Kürtlerin de giderilecek herhangi bir kolektif kimlik ihtiyacının sadece Türkiye'yi böleceği konusunda kararlıdırlar. Öyle ki sorunun tek parti sürecindeki CHP zihniyetinde olduğuna inanan Ülkü Ocakları, eğer MHP olmuş olsaydı; uygulayacağı politikalarla Kürtlerin de Çerkezler gibi çoktan topluma entegre edilmiş olacaklarına inanmaktalar. Çerkezlerin şimdi başta MİT ve Dış İşleri Bakanlığı olmak üzere bütün stratejik kurumlarında var olduklarını belirten Ertürk, Kürtlerinde iyi planlanmış bir entegrasyonla aynı duruma getirilebileceğini belirtiyor. Özellikle asimilasyon kelimesini kullanmayıp entegrasyon kelimesine vurgu yapan Ertürk, entegrasyonun işe yarayacağını şu sözleriyle açıklamaktadır:

Devlet, entegrasyonu sağlayamadı. Nitekim bu entegrasyonun sağlanmaya çalışılsa başarılı olacağı şöyle belli. O bölgelerden iç Anadolu'ya, Ege'ye ve İstanbul'a doğru gelen insanların hepsi gayet güzel entegre oldular. Yani işlerini kurdular ve o insanlarla kaynaştılar falan derken; yani gittikçe bu gün böyle bir ayrım ortadan kalktı. Hiçbiri de oradaki rahatlarını bozup da tekrar memleketlerine dönmek istemezler mesela...

Ertürk tek parti sürecinde uygulanan politikaların yanlış olduğunu ve kendilerinin uygulayacağı politikalarla Kürtlerin Türklere entegre olacağını belirtirken, bunun nasıl olmasını gerektiğine verdiği örneklerin tek partili süreçteki raporların tekrarı niteliğinde

olması ise dikkate değerdir. Soruna yine asayiş ve iktisadi perspektiften bakıldığını ve bunun da uygulanacak iskân, Kürtlerin Türklerle evliliğinin sağlanması ve idealist memurların bölgeye yollanmasıyla sağlanacağını 2012 yılında dile getirilmesi; aslında hala Kürtlerin bazı Türkler tarafından ‘müstakbel Türk’ olarak algılandığını göstermektedir. Ertürk, entegrasyon için uygulanması gereken politikaları şöyle sıralamaktadır:

Bir şekilde o sosyal geçiş, o entegrasyon sağlanmalı. Yani evlenmeler yoluyla olur veya onunla beraber üniversitelerin çok iyi hale getirilerek buradan oraya oradan da buraya işte öğrenci gönderme yoluyla olur. Zaten bir şekilde oradan çıkan insanlar ile görüştiğimiz zaman oraya bakışları bambaşkadır. Dışarıdan baktıklarında oradaki kendi akrabalarının kandırıldığına rahatlıkla şahit olabiliyorlar. Onlara da gerekli eğitimin verilmesi gerekiyor. Yani belki de oraya gönüllü öğretmenleri, gönüllü doktorların gitmesi lazım. Son derece isteyerek oraya gitmiş insanlar olmalı ve inanın böyle insanlar da var. Onlarda bizleriz. Onlarda ülkücü aile mensuplarıdır. Çoğu arkadaşlarımız da bu görevi seve seve yaparlar. Yani o noktada böyle bir geçişin sağlanması, bölgesel olarak eğitimin güçlendirilmesi, oraya yatırımların artırılması ve bu insanlardaki şark algısının kırılması gerekiyor. Böylece entegrasyon sağlanır.

Türkiye’de Kürt sorununun İİT bağlamında ihtiyaçlardan kaynaklandığını gerek teorisyenlerin açıklamaları gerekse görüşülen kişilerden Ülkü Ocakları hariç diğer görüşmecilerin fikirleri ile desteklenmiştir. Görüşmecilerin fikirlerinden bir genellemeye gidilemez olmakla birlikte sorun ihtiyaçların gidermemesi sorunu iken ve çözüm için İİT ihtiyaçların kesinlikle pazarlık konusu yapılamayacağını belirtirken, Kürt sorununun nihai çözüme kavuşturulması için çözüm yöntemleri nelerdir? Çatışmanın kaynağını açıklamakla birlikte çözüm ulaşılması için çözüm yöntemleri de öneren insan ihtiyaçları teorisyenlerin, önerdikleri bazı çözüm yöntemleri tartışılacaktır.

4.6. İnsan İhtiyaçları Temelli Çatışma Çözüm Yöntemleri

Çatışmaların kaynağında giderilmemiş insan ihtiyaçları yatarken ve özellikle kimlik ve güvenlik gibi politik ihtiyaçlardan kaynaklanan gruplar arası çatışmaların sayısı o kadar fazla iken; İİT bu çatışmaların çözümüne nasıl uyarlanabilir? Bu noktada uygulanabilecek yöntemler şunlardır:

4.6.1. Enteraktif Problem Çözme Çalıştayları

Çatışma çözümlerinde üçüncü tarafların arabuluculuğu ile gerçekleştirilen enteraktif çalıştayların önemine değinen Herbert Kelman, burada arabulucu olan tarafın rolünün

klasik arabuluculuktan çok farklı olduğunu belirtiyor. Klasik arabulucular taraflara kendileri çözüm yöntemleri önerirken, enteraktif görüşmelerde arabulucu sadece kolaylaştırıcı bir rol üstlenip; önerilerle tarafları yönlendirme yoluna gitmez. Çalıştaylarda tarafların birbirlerini karşı olan oluşturulmuş önyargılarından kurtulabilmeleri için, tarafların birbirlerini dinleyerek birbirlerinin ihtiyaçlarını, önceliklerini ve değerlerini anlamaları ve böylece empati kurmaları sağlanır. Bu ihtiyaçlar ki çatışmalara neden olup onları besledikleri için; tarafların birbirlerinin ihtiyaçlarını anlamaları çözüm için çok önemli bir adımdır. Çalıştaylara her iki taraftan üç grup katılımcı davet edilir. Bunlar: parlamenterler, parti aktivistleri ve politik liderlerin danışmanlarından oluşan politik aktörler; topluluk liderleri, yazarlar, editörler gibi politik etkileyiciler ve akademisyenler, profesyonel ile deneyimli lisansüstü öğrencilerinden oluşan etkili olabilecek gruplardır.²¹⁵

Enteraktif çalıştaylar sayesinde, taraflar birbirlerine karşı oluşturulmuş olan ‘düşman’ imajının temelinde yatan nedenleri görebilme fırsatına sahip olduklarından; birbirlerinin gerçek isteklerine ve ihtiyaçlarını tanıma şansı elde ettiklerinden birbirlerini daha iyi tanımaya başlarlar. Bu çalıştaylarda yapılan girişimlerle sorunların çözümü için, sadece bir tarafın tek değil her iki tarafın da ihtiyaçlarının giderilebileceği yaratıcı çözümler bulunmaya çalışılır. Düşünülenin aksine toprağa sahip olma dışındaki çatışmalar sadece sıfır-toplamlı çözümlerle değil; kazan-kazan şeklindeki yöntemlerle de çözülebileceğinden dolayı yaratıcı çözümlerin bulunması önemli bir noktadır. Özellikle territoryal sorunlardan kimlik ve güvenlik gibi ihtiyaçların neden olduğu çatışmalara doğru gidildikçe; çözüm yöntemleri de sıfır-toplamlıdan kazan-kazan yöntemine doğru dönüşmeye başlar. Üçüncü tarafın, diğer tarafların ihtiyaçlarının altında yatan gerçek sebeplere; yani daha derinlere inebilmeleri için yönlendirmeleri gerekmektedir. Öyle ki, bazen güvenlik ihtiyacının altından; güvenlik kaygısından ziyade diğer tarafı kontrol altına alma ya da kontrol altında tutma isteği yatabilmektedir. Çalıştaylar, taraflar asimetrik güçlere sahip olsalar bile ‘eşitlik’ bağlamında

²¹⁵Herbert A. Kelman, ‘Applying a Human Needs Perspective to the Practice of Conflict Resolution: The Israeli-Palestinian Case’, John W. Burton(der.) Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillian Press, 1990.(283-297).ss.285-287

gerçekleştirilmelidir ki ulaşılabilecek çözüm kısa vadeli bir uzlaşma değil de uzun soluklu nihai bir çözüm olabilsin.²¹⁶

Çalıştaylar, özellikle birbirlerini dinlemek istemeyen tarafların; birbirlerinin ihtiyaçlarını anlatmalarını ve karşı taraf aksi yönde bir tepki verdiğinde ne hissettiklerini anlatmalarını sağlamaya yönelik olduğundan; tarafların birbirlerini anlamaları sağlanır. ‘Kollektif’ ihtiyaçlar olarak tanımlanan bireysel ihtiyaçlar; kimlik, güvenlik, tanınma, otonomi, itibar, adalet ve gelişim gibi ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Çatışmaların çözümlerinde bu ihtiyaçların kurumların değil, insanların ihtiyaçları olduğu göz önünde tutularak; insani çözümlere ulaşılmaya çalışılır. Kolektif ihtiyaçlara yönelik olan sorun çözme çalıştaylarında, kimlik ve güvenlik gibi ihtiyaçların bireysel ve toplumsal varoluşa dair olduğu göz önüne alınarak; bunlara yönelik kazan-kazan yöntemli çözüm yolları üretilmeye çalışılması ile çatışmalarda insan ihtiyaçları perspektifli çözümlerin pratiğe geçirilmesi sağlanır.²¹⁷

4.6.2. Transcendence (Aşarak Dönüştürme)

Johan Galtung, çatışma çözümlerinde, çatışmaların tamamen barışa dönüşmesi için; çatışmaların aşarak dönüştürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek adlı kitabında çatışmaların nasıl dönüştürüleceğini ayrıntılı olarak anlatan Galtung’un bu yöntemi çatışma çözümüne giriş niteliğinde olduğu için çok önemlidir.

Bütün ihtiyaçların önemli olduğunu belirten Galtung; bazı ihtiyaçların hayati önemde oldukları için öncelikle onları mutlaka giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Hayatta kalma, iyi yaşama, özgürlük ve kimlik ihtiyaçlarını temel ihtiyaçlar olarak sınıflandıran yazar, bireyler eğer kendi ya da başkalarının ihtiyaçlarını pazarlık konusu yaparlarsa; kendilerine ya da o kişilere şiddet uygulamış olacaklarını belirtmektedir. İnsanlar sadece kendi ihtiyaçlarına odaklandıkları zaman şiddete daha eğilimli olurlar. Ortaya çıkan şiddetin, çatışmaya dönüşmesinin engellenmesinin yolu; çatışmaya harcanan zaman ve enerjinin yaratıcı çözümlere harcanmasında yatar. Çatışmalarda kaybeden taraf, intikam hırsı ile yaşamaya başlarken; kazanan taraf ta sürekli kazanma isteği ile hareket etmeye

²¹⁶ A.g.m.ss.288-294

²¹⁷ A.g.m.ss.295-296

başlar. Çatışmada kaybeden taraf hedefine ulaşamadığı için; yaşadığı hayal kırıklıklarından dolayı saldırgan bir tutum izlemeye başlar.²¹⁸

Çatışma çözümlerinde genellikle ya ‘ya o ya da bu’ şeklinde sıfır-toplamlı, ya da her iki tarafın da biraz taviz vererek uzlaşarak ortada buluşabildiği çözüm yöntemlerine ulaşılır. Oysa Galtung, yaptığı barış diyagonalinde çatışmalarda yaratıcı çözümlerle ‘hem o hem de bu’ noktasının bulunabileceğini savunur. Çatışma uzmanının ‘hem o hem de bu’ formülüne ulaşabilmesi için bir çatışmayı çözerken ‘yaratıcılık, empati ve şiddetsizlik’ yöntemlerini kullanması gerekmektedir. Galtung’a göre, çatışma uzmanı çatışmayı analiz ederken; sorunu tespit ettiği diyagnoz, ne olup bittiğini teşhis ettiği prognoz ve çözüm önerilerini sunduğu terapi sürecini takip etmelidir.²¹⁹ Çatışma uzmanı, çatışmaları aşmak için öncelikle tarafların kendilerini nasıl ifade ettikleri noktasını; başlangıç noktası olarak ele almalıdır. Tarafların, empati kurabilmelerini sağlamak için de taraflara eğer karşı taraf ihtiyaçlarını elde etmiş olsaydı nasıl hissedip ne yapacaklarını, durumu kabullenip kabullenemeyecekleri ya da intikam alma girişimine girme ihtimalleri sorularak; empati kurmaları sağlanmalıdır. Böylelikle, taraflar yaptıkları davranışların karşı tarafta ne tür hislere ya da tepkilere yol açabileceğini anlamış olacaklardır.²²⁰ Kürt Sorununda da tarafların birbirlerinin ihtiyaçlarını kabullenip, onlara saygı duyarak, empati ile kendilerinin bu ihtiyacı giderilmediğinde hangi yöntemlerle kendilerinin gidermeye çalışacağını düşünerek hareket etmeleri gerekmektedir. Eğer Türk kamuoyu her sabah çocuklarının ‘Kürdüm, doğruyum çalışkanım... varlığın Kürt varlığına armağan olsun’ diye ant içerek günlerine başlamalarını istemiyorlarsa ve eğer Kürt kamuoyu ve PKK destekçileri de sokakta yürürken, metroda ilerlerken ya da bir alışveriş merkezinde alışveriş yaparken yanında ya burada bir bomba patlatılırsa diye güvenlik korkusu ile yaşamak istemiyorlarsa; empati duyarak birbirlerinin ihtiyaçlarına saygı duymaları gerekmektedir. Birbirlerinin ihtiyaçlarına saygı duyduktan sonra kutuplaşmayı önleyip onun yerine bütünleşerek ihtiyaçlarını birlikte gidermek için gerek devlete gerekse de PKK’ye baskı uygulayabilirler.

²¹⁸Johan Galtung, Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek,(Çev. Havva Kök) Ankara: USAK Yayınları, 2012.ss.4-22

²¹⁹a.g.e.s.102

²²⁰a.g.e.ss.25-40

Aynı devlet çatısı altında yaşayan etnik gruplar arası çatışmaları aile içindeki baba-çocuk ilişkisine benzeten Galtung, böylelikle devletin tepkilerinin etnik gruplarda ne tür davranışlara neden olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Buna göre, nasıl ergenlik dönemine gelen çocuk, daha öncesinde himayesinde yaşadığı ve onu koruduğunu düşündüğü ailesi ile artık aynı çatı altında yaşamayı istemiyorsa; etnik gruplarda daha önce aynı devlet çatısında yaşarken belli bir süre sonra bağımsızlık taleplerinde bulunabilir. Bu noktada baba, ya çocuğun bu talebine sert bir şekilde karşılık verip onun önceden sahip olduğu arkadaşlarında kalma gibi haklarını elinden alıp hatta onu eve kapatarak talebinden vazgeçmesini sağlamaya çalışacaktır. Ki bu tür davranışlar çocuğun daha fazla asileşmesine ve hatta evden kaçmasına kadar varabilir. Ya da baba çocuğun ayrı odası olmasını sağlayıp; kendi odasında özerk davranmasına izin vererek ve eve geliş gidiş saatlerine karışmayarak çocuğun aynı çatı altında kendini daha özgür hissederek kimliğini yaşamasına izin verir ve böylece çocuk ta bu koşullardan memnun olup ayrı eve çıkma fikrinden vazgeçer. Aynı şekilde bağımsızlık talebinde bulunan etnik gruba karşı; devlet ya baskı, asimilasyon ve inkâr politikaları ile onun bu talebini bastıracaktır ki bu uzun vadeli bir çözüm olmayacaktır. Çünkü eninde sonunda o grup ihtiyacını giderebilmek için şiddet eylemleri dâhil her türlü yöntemi kullanacaktır. Ya da devlet gruba gerek özerklik olsun gerekse federatif yapı ya da yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ile devletin içinde kendine ait otonomisini oluşturmasını sağlayarak; etnik grubun ülke içinde beraberce yaşamasını sağlayacaktır.²²¹Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devam eden sorunda da Kürtlerin evden ayrılmak isteyen çocuk gibi babasına yani devlete başkaldırı durumu mevcuttur. Devletin buna karşılık uyguladığı inkâr, imha ve asimilasyon politikaları Kürtleri devlete bağlı kılmak yerine milliyetçilik duygularını daha da güçlendirmiştir. Galtung'un belirttiği gibi tıpkı babanın yaptığı gibi devletin de yaptığı bu politikalar sorunu çözmek yerine, Kürtlerin şiddete başvurarak mücadele etmesine neden olmuştur. Devletin on yıllarca uyguladığı bu tür politikaların çözümsüzlük yarattığının anlaşılıp tıpkı babanın çocuğuna evde daha fazla özerklik sağlayarak, evden ayrılmasını önlemesi gibi; devletin de Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarını gidererek hem ayrılıkçı politikaları engellenip hem de ülkenin güvenliği sağlanabilir.

²²¹A.g.e.s.56

Galtung'un değindiği diğer önemli bir durum ise; çatışmalarda medyanın özellikle şiddetten beslenerek verdiği ölüm haberlerindeki rakamların gerçeklikten uzak olmasıdır. Bir çatışmada ya da şiddetli bir eylemde hayatını kaybeden kişilerin sayıları, ki çoğu zaman gerçeği yansıtmamakla birlikte, duyururken aslında olaydan etkilenen gerçek mağdurların sayıları dile getirilmemektedir. Şöyle ki ölen her bir birey arkasında onu acısını yaşayan ve ölümünde etkilenen ortalama 10 kişi bırakır. Bu 10 kişi kaybettikleri kişinin onlarda yarattığı acıyı geleceğe taşıyacak ve intikam hissi ile yaşayacak olan 10 kişidir. Bu kişilerin mağduriyetleri ve şiddet sarmalına yapacakları katkı göz önünde bulunulmadan çatışmaların çözülmesi söz konusu olamaz. Birde bunlar dışında yaraları gözle görülmeyen mağdurlar vardır ki, bunlar: yerlerinden edilmiş ve göçe zorlanmış kişilerdir. Bu bireylerde oluşan toplumlarda mağdurların yaraları sarılmadan nihai bir barış sağlanamaz.²²² Türkiye'de sadece son otuz yılda çatışmalarda hayatını kaybeden 50.000 Türkiye vatandaşı olduğu bilinmektedir. Bu durumda, Galtung'un belirttiğine göre kaba bir hesapla bunların arkalarında bıraktıkları acı dolu ve intikam hisleriyle dolu 500.000 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin seslerini sadece birbirlerine duyurup karşı tarafa duyuramadıkları için acılarını kendileri ile birlikte taşıdıkları düşünöldüğünde sorunun toplumsal boyutu netlik kazanmaktadır. Ayrıca elli bin kişilik çatışma bilançosunun sadece on bininin güvenlik güçleri olduğu ve geri kalanının Kürt olan Türkiye vatandaşları olduğu göz önüne alındığında aslında Kürt sorununun Türk kamuoyunun güvenliğinde ziyade Kürt kamuoyunun güvenliğine daha çok zarar verdiği sonucuna da ulaşılabilir. Bu durumda, her iki tarafında ihtiyaçlarının giderilip çatışmanın çözülmesi için sarılmamış yaraları bulunan geride kalan 500.000 kişinin iyileştirilmesi (healing) gerekmektedir.

Galtung çatışmanın çözülmesi konusuna öncelik verilerek şiddetin azalmasının sağlanabileceğini; fakat şiddetin kontrol edilmesinin koşul olarak konularak çatışma çözümünün gerçekleştirilmeyeceğini belirtir. Çünkü şiddetin durmasını ön şart koşmak şiddetten beslenenlerin ekmeğine yağ sürmek dışında bir şey değildir ki; şiddetten beslenenler yeri geldiğinde tek bir şiddet eylemi ya da tek bir bomba saldırısı ile sağlanmış olan bir antlaşmayı bir anda yok edebileceklerinin farkında olacaklardır. Barış sürecinde çatışmanın aşılabilmesi için radikal gruplardan ziyade, ılımlı çoğunluğun sesine kulak verilmelidir. Çünkü bu gruplar olaydan en az etkilenenler

²²² A.g.e..ss.105-106

olduklarından geçmişten geleceğe de en az negatif yük ve intikam duygusu taşıyanlardır. Yapılacak çalışmalarla, toplumun her iki tarafından da mağdurların çektikleri acılarını kamuoyu ile paylaşmaları sağlanmalıdır ki taraflar karşılıklı olarak empati kurarak birbirlerinin ihtiyaçlarına odaklanabilsinler.²²³ Kürtlerin kimlik talepleri dile geldiğinde genellikle verilen tepki önce ‘terörizmin’ son bulması ve sonrasında demokratik adımların atılacağı şeklinde olmaktadır. Özellikle PKK silahsızlanmadan ya da dağdan inmeden sorunun çözülemeyeceğinin belirtilmesi PKK’ye de çıkarları için güç kazandırmaktadır. Öyle ki, ön koşul şiddetin durması olunca sorunun çözülmesi için girişilen bütün olumlu süreçler PKK’nin bir şiddet eylemi ile sona erebilmektedir. 93’te PKK ilk ateşkesini ilan edip Özal ile görüşmelere başlanıldığı süreçte, Özal’ın hayatını kaybetmesinden sonra bir grup PKK’linin 33 silahsız askeri öldürmesi ile yeniden çatışma ortamı başlamıştır. Aynı şekilde PKK’de dağdan inmek için ordunun kendisine saldırmamasını ön koşul olarak öne sürüp; ancak ordu saldırıda bulunmadığında ve devlet sorunun çözümü için adımlar attıktan sonra dağdan ineceğini belirtmektedir. Öcalan 99’da yakalandıktan sonra verdiği talimatla PKK sınır dışına çekilirken, ordunun da çekilmeye rağmen saldırılarına devam etmesi ile 500 ila 1000 arasında PKK’linin hayatını kaybettiği PKK’li yöneticiler tarafından dile getirilmiştir. Bu olaydan sonra PKK de sınır dışına çekilme fikrine ordu yine de saldırmaya devam edeceği görüşünden dolayı karşı çıkmaktadır. Görüldüğü gibi çatışmanın çözümü şiddetsizliğe dayandırıldığında taraflardan birinin çıkarları ile çatışması durumunda bir şiddet olayı ile çözüm sabote edilebilmektedir.

4.6.3. Şiddetsiz İletişim

Şiddetsiz İletişim Merkezi’nin kurucusu olan Marshall Rosenberg, bütün çatışmaların ve şiddet kullanımının altında giderilmemiş ihtiyaçlar olduğundan yola çıkarak, şiddetsiz bir iletişim için öncelikle insanların birbirlerinin ihtiyaçlarına kulak vermesi gerektiğini savunur. İnsanların bütün önyargılarının temelinde aslında giderilmemiş ve giderilmesi istenen ihtiyaçların yattığı belirten Rosenberg, insanların olumsuz bir durumla karşı karşıya kaldıklarında şu dört seçenekten birini gerçekleştirdiğini belirtiyor: (1) kendimizi suçlamak, (2) başkalarını suçlamak, (3) kendi duygu ve

²²³ A.g.e..ss.128-129

ihtiyaçlarımızı algılamak, (4) başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını algılamak.²²⁴ Bu durumda insanların şiddetsiz bir iletişim için yapmaları gereken, kişinin ne kendisini ne de başkalarını suçlamadan kendi ve başkalarının duygu ve ihtiyaçlarına eş zamanlı olarak kulak vermek olmalıdır.

Rosenberg'e göre şiddet, yaşanan acılara başkalarının neden olduğunu ve bundan dolayı da cezayı hak ettiklerini düşünmektir. Bu durumda birey yaşadığı acılardan dolayı şiddet uygulamayı meşru olarak görmeye başlar ve kendisi şiddet uygulamazsa da; ona acı çektirenlere şiddet uygulayan grupları destekler. Türkiye'de yıllarca acı çeken ve çektikleri acının nedeni olarak Türkiye devletini suçlayan Kürt kamuoyunundan bazı kişiler ya kendileri bireysel olarak isyan gruplarına eşlik edip şiddet yoluyla ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır ya da dolayla olarak verdikleri lojistik destek ile isyancıların arkasında yer almışlardır.

Şiddetsiz iletişim için Rosenberg, tarafların birbirlerini dinlerken, karşısındakinin neyi gözlemlediğine, neyi duyduğuna, neye ihtiyaç duyduğuna ve ihtiyacının giderilmesi için neyi rica ettiğine dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Çünkü bu süreç şiddetsiz iletişimi sağlayacak olan süreçtir. Taraflar zaman zaman saldırganlıkla konuşmaya başlasalar da aslında konuşmalarının altında neye ihtiyaç duydukları ve bu ihtiyaçlarının giderilmesi için buldukları talepler yatmaktadır. Öyle ki, taraflar uzun zaman boyunca ihtiyaçlarının duyulmaması sonucu, kendileri de karşı tarafı duymamaya başlarlar. Bu süreçte bir taraf karşı tarafı duymaya başladığında onun da zamanla onu duymaya başladığını fark edecektir.²²⁵ Özellikle PKK ile başlayan süreçte birbirini dinlememeye alışmış olan Kürt ve Türk kamuoyunun yeniden birbirlerini duyup şiddetsiz bir şekilde iletişime geçmeleri gerekmektedir. Ancak tarafların birbirlerini duymaları ile birbirlerinin acılarına saygı duymaları ve ortaklıklarını hatırlamaları sağlanabilir. Türkiye kamuoyunun şiddetsiz iletişime geçebilmesi için medyanın üstlenmesi gereken rol yadsınamaz niteliktedir. Resmi ideolojiyi yansıtan Türk medyasının da resmi PKK ideolojisini yansıtan Kürt medyasının da çatışma dilinden arındırılması ve zıt kutuplarda bulunmayan insanları yansıtacak alternatif medyaların oluşturulması, şiddetsiz iletişimde etkili olabilecektir. Medya, her iki tarafın

²²⁴ Marshall B. Rosenberg, Şiddetsiz İletişim: Bir Yaşam Dili, (Çev. Lalegül Hümaşah Ergun), İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.s.67

²²⁵ A.g.e. ss.170-171

da birbirlerini önyargısızca tanımaları ve ötekileştirmelerini önleyici şekilde rol aldıkça, taraflar birbirlerinin seslerini önyargısızca duyacakları için, empati kurup birbirlerinin ihtiyaçlarına saygı duymaya başlayacaklardır. İhtiyaçlar duyuldukça da toplumda taraflar daha öncesinde gayri-insanileştirdikleri ötekiyi empati kurup ihtiyaçlarını anladıkları için yeniden insanileştireceklerdir. O zaman da taraflar kendi kayıplarını şehit olarak tanımlayıp ötekini 'kötü' ve 'hak eden' olarak tanımlamaya son verebileceklerdir. Medya, tarafların şiddetsiz iletişimi için kayıplar üzerinde 'iyi'- 'kötü' ayrıştırmasına son verip acıların ortaklığına vurgu yapmadığı sürece tarafların birbirlerinin acılarına da ihtiyaçlarına da saygı duyması sağlanamayabilir.

Her iki tarafın da ihtiyaçlarının kaynaklık ettiği çatışmanın çözülmesi için İİT'nin önerdiği çatışma çözüm yöntemleri ve görüşmelerde edinilen veriler göz önüne alındığında Türklerin de Kürtlerin de ihtiyaçlarını efektif olarak gidermek için başvurdukları stratejiler ve amaçlarının değişmesi gerektiği görülmektedir. Bu çalışmada, bu bölümün başında tablolarda gösterilen ve Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devam eden stratejilerin ve amaçların, İİT perspektifi göz önüne alındığında ve hangi stratejilerin çatışmaya kaynaklık ettiği incelendiğinde; çatışmanın kaynağının ortadan kalkması için aşağıdaki gibi değiştirilmeleri ile gerektiği iddia edilmektedir. Bu tablolarda belirtilen tarafların stratejileri ve amaçları genel geçer olmayıp, İİT perspektifinden yapılan analiz ile bu şekilde değiştirilmeleri ile çatışmanın kaynağının ortadan kaldırılabilceği ileri sürülmektedir:

Tablo 5: Türklerin Güvenlik İhtiyaçlarını Giderebilmek İçin Başvurmaları Gereken Stratejileri ve Amaçları

	Türkler*
İHTİYAÇ	Güvenlik
AMAÇLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünün sağlanması, - Türkiye'de güvenliğin sağlanması, -Türkiye'de pozitif bir barışın içinde yaşanılmasının sağlanması, - PKK'nin silahsızlanmasının ve dağdan inmesinin sağlanması, -Kürtlerin ihtiyacı ile empati kurabilmek, -Kürtlerle bütünleşebilmek,
STRATEJİLER	<ul style="list-style-type: none"> - Devlet, Türk ulusu yerine 'Türkiyelilik üzerine inşa edilmeli, - Kürtlerin bütün kimlik ihtiyaçlarının şiddetsizlik ön koşulu sunulmadan giderilmesi için uzun vadeli ve pozitif barışla sonuçlanacak bir yol haritasının belirlenmesi, - 'iyi' Kürt/ 'kötü' Kürt ayırımı yapılmaksızın bütün Kürtlerin bir kabul edilip 'potansiyel suçlu' olarak görülmemesi (Eğer kimlik ihtiyaçları karşılandığı halde PKK saldırılarına devam ederse, o ayırımı Kürtler zaten kendileri yapacaktır) - Kürtlerin siyasetle seslerini duyurabilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, (legal siyasette engellenen her ses illegal siyasetle daha güçlü olarak ortaya çıkmaktadır) - Her fırsatta Kürtlere yaşadıkları acı tecrübeleri sormak ve kendi tecrübelerini ve hislerini anlatmak,

* Karar Alıcılar ve Türk Kamuoyu

Tablo 6: Kürtlerin Kimlik İhtiyaçlarını Gidermeleri İçin Uygulamaları Gereken Stratejiler ve Amaçları

	Kürtler*
İHTİYAÇ	Kimlik
AMAÇ	<ul style="list-style-type: none"> - Kürt olarak var olabilmek, - Türkiye devletinin bir parçası olarak hareket edebilmek, - Türklerin ihtiyacı ile empati kurabilmek, - Türklerle bütünleşebilmek,
STRATEJİ	<ul style="list-style-type: none"> - Legal yollarla seslerini duyurabilmek, - Kendi kimlik ihtiyaçları giderildikçe PKK'nin feshedilmesi için baskı uygulamak, -PKK kendini feshetmezse kendi kimlik ihtiyaçları giderildikten sonra, PKK'yi karşılarına almayı göze alarak Türkiye'nin güvenliği ve pozitif barış içinde yaşayabilmek için PKK'ye karşı çıkmak, - Türklerle her fırsatta Kürt olmalarından dolayı karşılaştıkları acı tecrübeleri paylaşmak ve onlara kendilerinin hislerini sormak,

*PKK ve Kürt Kamuoyu

5. SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'deki Kürt sorununun kaynağının tarafların ihtiyaçlarını giderme kaygısından ortaya çıktığını ve tarafların çıkarların aksine pazarlık konusu yapılamayacak olan ihtiyaçlarının giderilmesi ile çözülebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Çalışmanın temel argümanı İİT perspektifinde Kürt sorununun, Türklerin güvenlik ve Kürtlerin de kimlik ihtiyaçları bağlamında ortaya çıktığı ve sorunun yine bu ihtiyaçların giderilmesi ile çözülebileceğidir.

Bu argümanı desteklemek için, çalışmanın birinci bölümünde klasik Uluslararası İlişkiler teorilerine alternatif teori niteliğindeki Çatışma Çözümü'nün İnsan İhtiyaçları Teorisi açıklanmıştır. Bu bölümde İİT'nin çatışmaların kaynağını giderilmemiş insan ihtiyaçlarının gruplar tarafından giderilme yöntemleri ile ortaya çıktığı ve çatışmaların ancak bu ihtiyaçların giderilmesi ile çözülebileceği incelenmiştir. İİT bağlamında Türkiye'deki Kürt sorununun da ihtiyaçlardan kaynaklı olarak ortaya çıkmış olduğu ve ihtiyaçların giderilmesi için İİT'nin öngördüğü yöntemlerle çatışmanın çözülebileceği fikrinin aktarılması amaçlanmıştır. Bunun desteklenmesi için birinci bölümde insan ihtiyaçları hakkında düşünürlerin genel tartışmalarına kısaca yer verildikten sonra, özellikle 1940'larda Maslow ile başlayan insan ihtiyaçlarının çatışmaların kaynağını açıklamadaki rolü teorisyenlerin tartışmaları ile aktarılmıştır.

Çalışmada her ne kadar insan ihtiyaçları teorisyenlerinin, ihtiyaçların hangileri olduğu konusunda bazı fikir ayrılıklarına düşseler de ihtiyaçların kesinlikle çıkar, strateji ve isteklerden ayırt edilmesi gerektiği konusunda hem fikir oldukları üzerinde durulmuştur. Burton, bütün insanların ihtiyaçları aynı olduğu için, bunların pazarlık konusu yapılamayacağını; fakat strateji, çıkar ve isteklerin toplumdan topluma değişebildiği için bunlar üzerinde pazarlık yapılabileceğini belirtmiştir. Buna göre, çıkarlar rekabet ilişkisine dayandığından dolayı sıfır-toplamlı iken, ihtiyaçlar rekabet değil işbirliği ile giderilebileceği için sıfır-toplamlı olmayıp 'kazan-kazan' şeklinde giderilebilir. Galtung da, çıkarların '*ya o ya da bu*' şeklinde bir tarafın kazandığı diğer tarafın ise kaybettiği şeklinde giderildiğini; fakat ihtiyaçların '*hem o hem de bu*' şeklinde her iki tarafında kazanacağı şekilde giderilebileceğini belirtmektedir.²²⁶ Çatışmaların kaynağının

²²⁶ Johan Galtung (2012).s.19

teorisyenler tarafından giderilmemiş ihtiyaçlara dayandırıldığı İİT, aynı ülkede yaşayan gruplar arasındaki çatışmaların en fazla güvenlik, kimlik ve tanınma gibi ihtiyaçlardan kaynaklandığını ve genelde ülkede baskın olan toplumun güvenlik, azınlık durumunda olan toplumun da kimlik ve tanınma ihtiyaçlarını giderme isteklerinin karşılıklı olarak tehdit olarak algılanması ile çatışmanın ortaya çıktığı belirtilmektedir. Türkiye'deki çatışma durumuna uyan bu güvenlik ve kimlik ihtiyaçlarının aynı şekilde giderilme şekillerinin taraflarca tehdit olarak anlaşıldığı düşünüldüğünden dolayı bu kısım, çalışmanın sonraki bölümleri için temel niteliğinde görülmüştür.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk tarafının güvenlik, Kürt tarafının ise kimlik ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları yöntemler ve bunların çatışmayı nasıl şiddet sarmalına dönüştürdüğünün gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, ikinci bölümün ilk kısmında Türk yöneticilerin Cumhuriyet kurulduktan ve tehlike geçtikten sonra devlet-inşa sürecini, Türk-ulusu üzerinde kurup böylelikle gelecekteki olası bir güvenlik ve bölünme tehdidinin ortadan kalkması için giriştikleri inkılâplar ve bu inkılâplara karşı Kürtlerin ayaklanmalarının onları, fikirlerinin doğruluğu kanıt sunduğu için sistematik inkâr ve asimilasyon politikaları ile giriştikleri Türkleştirme politikalarının altında yatan ihtiyaçları giderme isteği tartışılmıştır. Özellikle devletin bölgede yaptırdığı incelemeler üzerine yazılan raporları Kürt sorununda yol haritası olarak kullanırken, içinde buldukları güvenlik kaygısının etkisi ile nasıl hareket ettikleri incelenmiştir. Bu kısımda, Türk yöneticilerin güvenlik ihtiyacını milli eğitim sistemi başta olmak üzere bütün resmi kurum ve kuruluşlarla halka empoze etmeleri sonucu, ilk başlarda Kürtleri güvenliklerine tehdit olarak algılamayan Türk kamuoyunun da zamanla bilinçli ya da bilinçsiz şekilde nasıl bir güvenlik sendromuna yakalandıkları ve bundan dolayı devletin Kürt kamuoyuna yönelik politikalarını meşru kabul ettikleri için sorgulamayıp destek verdiklerinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümün ikinci kısmında ise, Kürt kamuoyunun Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar kimlik ihtiyaçlarına yönelik algıladıkları Türkleştirme politikalarına verdikleri reaksiyonla devlete nasıl isyan ettiklerinin ya da isyan edenleri desteklediklerinin mercek altına alınması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Kurtuluş savaşı sürecinde Türklerle birlikte mücadele eden ve Lozan Görüşmeleri sürecinde de kendilerinin ülkenin kurucu unsurları olarak gördükleri için azınlık statüsüne girmek

istemeyip ayrıcalık talep etmeyen Kürt kamuoyunun nasıl devlete isyan eden bir topluluğa dönüştükleri incelenmiştir. Özellikle 1924 anayasası ile başlayan Türkleştirme politikaları kendi kimliklerine tehdit olarak algılayan Kürt kamuoyundan bazı kesimlerin devlete bu ihtiyaçlarını gidermek için nasıl isyan ettikleri ve devletin bu isyanları bastırmak ve Kürtlerin güvenliğe daha fazla tehdit oluşturmasını engellemek için yürüttükleri politikalara karşı daha fazla kimlik tehdidi algılayıp isyanlarına devam ettikleri görülmüştür. Devletin başlattığı Türk-ulus inşa sürecini kimlik tehdidi olarak algılayan Kürt kamuoyu ile Türk karar alıcılarının etki- tepki şeklinde gelişen politikaları günümüze kadar süregelen bir şiddet sarmalına dönüşmüştür. Çalışmanın bu kısmında Kürtlerin isyan etmelerinin ve isyan edenlere verdikleri desteklerin nedenleri Kürtlerin kimlik ihtiyaçlarını giderme perspektiflerinden ele alınarak son otuz yıldır devam eden PKK isyanının neden bu kadar uzun sürebildiğinin anlaşılması amaçlanmıştır. PKK'den önceki isyanların en uzununu yedi ay sürmüş iken PKK'nin otuz yıldır güçlenerek devam ediyor olmasını sağlayan etmenin Kürt kamuoyunun desteğinden ziyade onların destek vermesine neden olan devletin Kürt kimliğine yönelik tehdit politikalarının olduğunun ve gösterilmesi amacıyla; birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılıp görüşülen kişilerin fikirleri ile desteklenmiştir. Görüşmecilerin fikirlerinden genel bir kamuoyu algısı sonucu çıkarılmamakta; sadece taraflardan bazı kesimlerin ihtiyaçlar konusundaki fikirlerini yansıtmaları açısından başvurulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, İİT'nin Kürt sorununun hem ortaya çıkış kaynağını hem de çözüm yöntemlerini açıklayabildiği gösterilmektedir. Bu amaçla, öncelikler tarafların ihtiyaçlarını gidermek için günümüze kadar uyguladıkları stratejiler ve amaçları matrislerle gösterilip tarafların, ihtiyaçlarının neler olduğu ve bu ihtiyaçları hangi hislerle gidermeye çalıştıkları incelenmiştir. Türkiye'deki çatışma İİT temelinde incelendiğinde, aslında bunun belirtildiği gibi düşük-yoğunluklu bir çatışma değil; Kürt kamuoyunun Türk karar alıcılarının politikalarını kendi kimliklerine yönelik, Türk kamuoyu ile karar alıcıların da Kürt kamuoyunun PKK'ye destek vermesini güvenliklerine yönelik tehdit olarak algıladıkları ve tarafların karşılıklı bu tehdit algılamalarının oluşturduğu atmosferinde yüksek- yoğunluklu bir çatışma ortamı olduğu görülmektedir. Bu yüksek yoğunluklu çatışma ortamında, çatışma çözüm süreci olarak tarafların birbirlerini tamamen ret ettikleri ilkel çatışma sürecinden, tarafların

birbirlerinin varlıklarını kabul ettikleri; ama birbirlerine hala güvenmedikleri için çözüm için diyalog sürecinin başlatılmadığı birlikte var olma aşamasında bulunmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünün devamında tarafların ihtiyaçlarını giderme yöntemi olarak nasıl birbirlerini, özellikle medya aracılığıyla, şeytanlaştırdıkları ve böylece oluşan kutuplaşma ile tarafların önyargılarından dolayı empati kuramadıkları gösterilmeye çalışılmıştır. Hem ana-akım Türk medyasının hem de PKK ve destekçilerinin medyasının yarattığı ‘biz’ ve ‘öteki’ ayrıştırması ile eskiden sadece Türk karar alıcılar ile Kürt kamuoyu arasında olan çatışma artık Türk kamuoyunun da karar alıcıların propagandalarından etkilenilmesi ile çatışmaya taraf olması ile Türk karar alıcılar, Türk kamuoyu, Kürt kamuoyu ve PKK arasında bir çatışmaya dönüşmüştür. Üçüncü bölümde Kürt taraflarının kimlik ve Türk taraflarının güvenlik ihtiyaçlarının birlikte giderilip giderilmeyeceği sorgulanıp İİT perspektifinde ve bir görüşmecilerden bir kısmının bunu onaylamaları ile bunların birlikte giderilebileceği iddia edilmiştir.

Üçüncü bölümün son kısmında her iki tarafında ihtiyaçlarının birlikte giderilebileceği savının desteklemesi için insan ihtiyaçları teorisyenlerinin geliştirdikleri çatışmaları çözme yöntemleri olarak enteraktif çalıştaylar, aşarak dönüştürme (transcendence) ve şiddetsiz iletişim yöntemleri incelenerek bunların Kürt sorununa uygulanabileceği gösterilmeye çalışılmıştır.

Görüldüğü gibi bu çalışmada, on yıllardır güvenlik perspektifinden, yani sadece Türk karar alıcılar ile Türk kamuoyunun perspektifinden, bakılan ve çözüme kavuşmak bir yana her geçen gün toplumu daha da çok kutuplaştıran yöntemin değiştirilmesi gerektiği fikri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda da alternatif ve Türkiye’de denenmiş bir perspektif olarak İİT’ne başvurularak çatışmanın hem kaynağının anlaşılabilmesi hem de her iki tarafı da kapsadığı için nihai bir çözüme kavuşulmasının sağlanacağı tezi ileri sürülmektedir. Çalışmada İİT incelenip, Kürt taraflarının ve Türk taraflarının Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar uyguladıkları politikadaki perspektifleri analiz edildikten sonra İİT’nin bu çatışmayı hem açıklayabildiği hem de çözümünde etkili olabileceği fikri desteklenmiştir. Çalışmanın temel amacı güvenlik perspektifi dışında alternatif bir perspektif olan İİT’nin bu çatışmanın kaynağını güvenlik ve kimlik ihtiyaçları bağlamında doğru şekilde analiz edebileceğinin gösterilmesi olduğu için, İİT’nin çatışmayı nasıl çözeceği incelenmemiştir. Kürt

Sorunu'nun İİT bağlamında çözülmesi süreci başlı başına bir çalışma konusu olduğu için, burada sadece İİT'nin hangi çözüm yöntemlerini önerdiğine kısaca değinilmekle yetinilmiştir.

Bu çalışmada neden alternatif çözüm yöntemi olarak İİT'nin uygulanmasının istendiğinin nedenleri şu şekilde açıklanabilir:

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana devam eden Kürt sorununun özellikle son otuz yılda devam eden PKK isyanı ile hem Türk hem de Kürt kamuoyunu olumsuz etkilediği görülmektedir. Daha önceki süreçlerde devletin asimilasyon politikalarına maruz kalan Kürt kamuoyu sorunun mağdur tarafı olup sorun sadece Türk karar alıcılar ile Kürt kamuoyu arasında gelişmekte iken, PKK süreci ile PKK'nin hem yoğun saldırıları karşısında hayatlarını kaybeden güvenlik güçleri hem de bu saldırıların batı illerinde de sivil halka da yönelik olmasından kaynaklı Türk kamuoyu da çatışmayla yüz yüze gelmiş bulunmaktadır. Ayrıca devletin PKK'ye desteği kesmek için uyguladığı köy yakmaları ve yerinden etme politikaları sonucu batıya göç etmiş Kürt vatandaşların daha öncesinde Türk kamuoyunun yaşam alanında yer almaz iken birden yaşam alanlarında yer almaları ve yıllarca var olmadıklarının onlara benimsetilen Kürtlerin dilleriyle, kültürleriyle ve en önemlisi de eşitlik talepleri ile karşılarında gören Türk kamuoyunda da güvenlik tehdidi algısının ortaya çıktığı zaman zaman basına yansıyan linç girişimleri ile görülmektedir. Son otuz yıldır devam eden bir çatışma ortamına sahne olan Türkiye'de PKK ve dolayısıyla Kürt sorununun güvenlikle çözülemeyeceği otuz yıldır uygulanan güvenlik politikasının sonuç vermemesinden öngörülmektedir. Bu durumda artık bu realitenin göz önünde bulundurularak alternatif çözüm yöntemlerinin denenmesi gerekmektedir.

Alternatif çözüm yöntemleri uygulanmamasının nedeni olarak PKK gösterilirken, Kürt sorununun çıkış noktasının iyi analiz edilerek PKK'nin de desteklenme sebeplerinin anlaşılacağı ve ancak bu şekilde PKK'nin de dağdan indirilerek Türk taraflarının da güvenliğinin sağlanacağı düşünülmektedir. PKK'ye destek verilmesinin Kürt kamuoyunun kandırılmışlığı olarak görülüp, bunu Kürt kimliğini asimile ederek Türk kamuoyu ile entegre etmeye çalışmaktansa; Kürt sorununun Kürt taraflarının kimlik

ihtiyaçlarının giderilmesi ile çözülmesi ve entegrasyonun sağlanması çok daha yararlı olacaktır. Bir yandan doksan yıldır denenmiş ve her defasında farklı sonuçlar alınmak istenmiş; ama her defasında Kürt isyanlarıyla karşılaşmış güvenlik politikaları bulunmaktadır. Diğer yanda ise Osmanlı döneminde de yüzyıllarca uygulanmış kimliklere saygı duyularak güvenliğin sağlandığı çok kültürlülük sistemi bulunmaktadır. Okuyucular PKK ile mücadele konusunu düşünürken şunu unutmamalıdır ki PKK'nin en büyük gücü insan gücüdür ve bu insan gücünü Türkiye'yi bölmek isteyen başka bir devlet karşılayamaz. Bu durumda insan gücünü oluşturan Kürt kamuoyundan bazı gönüllülerin katılımını engelleyebilmek için, öncelikle Kürt kamuoyunun güveninin yeniden kazanılması gerekmektedir. Yapılması gereken samimi olarak Kürt kimlik ihtiyaçlarının giderileceğinin belirtilip bunun bir takvime bağlanması ve zamanı geldikçe adımların gerçekleştirilmesidir. Bunu gören Kürt kamuoyu da zamanla PKK'nin de kuruluş amacının ortadan kalkacağına inanacakları için; o noktada PKK Kürt kamuoyuna değil, Kürt kamuoyu PKK'ye baskı uygulamaya başlayacaklardır. Çünkü PKK de iki seçenekle karşı karşıya kalacaktır. Ya Kürt kimlik ihtiyaçları giderilmeye başlandığı için silah bırakmanın koşulları için direk ya da arabulucular aracılığıyla devletle görüşüp silah bırakacaktır. Ya da atılan adımları yersiz bulup devamlılığını sağlayabilmek için şiddetten beslenmeye devam edecektir ki o noktada da kendini Kürt kamuoyuna daha fazla meşru gösteremeyeceği için yavaş yavaş Kürt kamuoyunun desteğini kaybetmeye başlayacaktır. O noktada tabanı gün be gün azalacağı için, PKK şiddet eylemlerine devam etmeye kalkıştığında karşısında Türk kamuoyu ve ordudan önce Kürt kamuoyunu bulacaktır. 17 Ekim tarihinde Iğdır'ın bir köyünde PKK'nin kaçırdığı altı köy öğretmenini köylülerin peşlerine düşerek *'ya bizi de alın ya da öğretmenlerimizi serbest bırakın'* şeklinde sahiplenmeleri sonucu, PKK'liler öğretmenleri serbest bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu örnek olay Kürt kamuoyunun artık PKK'nin okul yakma, öğretmen kaçıрма gibi davranışlarını meşru görmediklerini gösteriyor. Belirtildiği gibi eğer devlet Kürt kimlik ihtiyaçlarını giderirse Kürt kamuoyunun da desteği ve baskısıyla PKK ya silah bırakacak ya da Kürt kamuoyunu da karşısına almak zorunda kalacaktır ki o zaman da insan gücünü sağlayamayacaktır. Böylelikle kimlik ihtiyaçları giderilmeye başlanan ve giderilmeye devam edileceğinin taahhüt edilmesi ile Kürt kamuoyunun güveninin kazanılması ile Kürt kamuoyu da Türk kamuoyunun ve karar alıcıların güvenlik ihtiyacının giderilmesi

için PKK'ye baskı uygulayarak güvenlik ihtiyacının giderilmesine katkıda bulunacaklardır.

Bu çalışmada, Kürt taraflarının kimlik ihtiyaçlarının giderilmesinin Türkiye'yi bölmek bir yana toplumda birlik ve beraberliği sağlayacağından dolayı; beraberinde Türk taraflarının da güvenlik ihtiyacının giderileceği ve İİT'nin bu çatışmanın analizinde de çözümünde de etkin olacağı savunulmaktadır. Çalışma, Türkiye'deki Kürt sorununun kaynağının sıfır-toplamı olduğu için çakışan çıkarlar değil, 'hem o hem bu' şeklinde birlikte giderilebilecek ihtiyaçlar olduğunu ileri sürmekte olup sorunu bir ihtiyaçlar sorunu olarak görmektedir. İİT perspektifinde çatışmanın kaynağının analiz edildiği ve on yıllardır devam eden şiddet sarmalının sadece tarafların meşru ihtiyaçlarını gidermek için şiddete başvurmaları ile ortaya çıktığının iddia edildiği bu çalışmada İİT perspektifine göre çatışmanın çözüm süreci başlı başına bir çalışma konusu olduğu için sadece kısaca değinilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akın, Rojin ve Canan, Danışman Funda. *Bildiğin Gibi Değil: 90'larda Güneydoğu'da Çocuk Olmak*, İstanbul: Metis Yayınları, 2011
- Akkurt, Kemal. 'AİHM Kararları Işığında Kimlik ve İnsan Hakları, Türkiye'de İnsan Hakları Danışma Kurulu Tecrübesi', *Ankara Barosu Dergisi*. Yıl:68.Sayı:2010/1.(237-254), 2010
- Aktan, Hamza. *Kürt Vatandaşı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012
- Bay, Christian, 'Needs, Wants, and Political Legitimacy', *Canadian Journal of Political Science*. Vol.1, No.3, Eylül 1968 (241-260), 1968
- , 'Human Needs as Human Rights', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati (der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner (77-98), 1988
- Botcharova, Olga, 'Justice or Forgiveness? In Search of A Solution', *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. Vol.8:623
- Burton, John, *Conflict: Resolution and Prevention*. Londra: Macmilan Press, 1990
- 'Human Needs Versus Societal Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati (der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner (34-58), 1988
- 'Conflict Resolution as a Function of Human Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati (der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, (187-204), 1988
- *Global Conflict: The Domestic Sources of International Crisis*, Brighton: Wheatsheaf Book, 1984
- *Deviance, Terrorism, and War: The Process of Solving Unsolved Social and Political Problems*, Oxford: Martin Robertson, 1979
- Carroll, David J., Rosati Jerel A. Ve Coate, Roager A., 'Human Needs Realism: A Critical Assessment of the Power of Human Needs in World Society', , Roger A. Coate, Jerel A. Rosati (Der.) *The Power of Human Needs in World Society*, London: Lynne Rienner. (257-274), 1988
- Cemal, Hasan, *Kürt Sorununa Yeni Bakış: Barışa Emanet Olun*, İstanbul: Everest Yayınları, 2011
- Christe, Daniel J., 'Reducing Direct and Structural Violence: The Human Needs Theory', *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 3:4, (315-332), 1997

- Coate, Roger A. Ve Rosati, Jerel A., 'Human Needs in World Society', Roger A. Coate, Jerel A. Rosati (Der.) *The Power of Human Needs in World Society*, London: Lynne Rienner. (1-26), 1988
- Cornell, Svante E., ' Turkey: Return to Stability?', *Middle Eastern Studies*, Vol. 35, No.4, (209-234), 1999
- Çandar, Cengiz, 'Dağdan İniş: PKK Nasıl Silah Bırakır? Kürt Sorununun Şiddetten Arındırılması'. TESEV Haziran 2011 Raporu, 2011
- Çayır, Kenan, 'Yeni Bir 'Biz' Anlayışını Geliştirme Yolunda Eğitim, Ders Kitapları ve Okullar', *Eğitim Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye'den ve Dünyadan Örnekler*, İstanbul: Tarih Vakfı. (25-37), 2010
- Çelik, Ayşe Betül, 'I Miss My Village!': Forced Kurdish Migrants in İstanbul and Their Representation in Associations', *New Perspectives on Turkey*. No.32 (137-163), 2005
- Davies, James C., *Human Nature in Politics: The Dynamic of Political Behavior*, New York: John Wiley, 1963
- ' TheExistence of Human Needs', Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner.(23-33), 1988
- Deci, Edward L. Ve Ryan, Richard M., ' The 'What' and 'Why' of Goal Pursuits: Human Needs and the Self- Determination of Behavior', *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 11:4, (227-268), 2000
- Demir, Fatih, 'Kürt Sosyal Gruplar Perspektifinde Silah Kullanmanın Bir Yöntem Olarak Algılanması', *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*. Cilt 3/1. (27-38)
- Düzel, Neşe, *Silinmek İstenen Bir Hafızanın Peşinde: Kürtler Konuşuyor*. Selis Kitaplar. İstanbul, 2012
- Doyal, Len ve Gough, Ian *A Theory oh Human Need*, Hong Kong: Macmillan Education LTD, 1991
- Ensaroğlu, Yılmaz ve Kurban, Dilek, *Kürtler Ne Kadar Haklı? Türkiye'nin Batısı Kürt Sorununa Bakıyor*, Nisan 2011 TESEV Raporu

- Ergil, Doğu, ‘ The Kurdish Question in Turkey’, *Journal of Democracy*, Volume 11. Number3.July 2000.(122-135), 2000
- ‘Identity Crisis and Political Instability in Turkey’, *Journal of International Affairs*, Sonbahar 2000, 54, No.1 (43-62), 2000
- Ersanlı, Büşra ve Özdoğan, Günay Göksu, ‘ Kürtlerin Türkiye’de Yakın Dönem Siyasi Temsiliyet ve Katılım Mücadeleleri’, (der) Büşra Ersanlı ve ark. *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012
- Fisher, Ronald J., ‘NeedsTheory, Social Identity and an Eclectic Model of Conflict’, John W. Burton(der.)*Conflict: Human NeedsTheory*, London: MacmilianPress, (89-11), 1990
- Galtung, Johan, *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek*, (Çev. Havva Kök), Ankara: USAK Yayınları, 2012
- ‘ Cultural Violence’, *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3, (291-305), 1990
- ‘ International Development in Human Perspective’, Roager A. Coate ve Jerel A. Rosati(der.) *The Power of Human Needs in World Society*, Londra: Lynne Rynner, (128-159), 1988
- Günaydın, Eşref, *Yahudi Kürtler*, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2007
- International Crisis Group, ‘Turkey: The PKK and A Kurdish Settlement’ Europe Report No 219, 11 Eylül 2012
- Kelman, Herbert A., ‘ Applying a Human NeedsperspectivetothethePractice of Conflict Resolution: TheIsraeli-Palestenian Case’, John W. Burton(der.) *Conflict: Human NeedsTheory*, London: MacmillianPress (283-297), 1990
- Kirişçi, Kemal ve Winrow, Gareth M. *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*. (Çev. Ahmet Fethi) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1997
- Kök, Havva, ‘ Reducing Violence by Meeting Human Needs: Applying Nonviolent Communication in Political Conflicts’, *SGIR Conference*, Turin, İtalya, Eylül 12-15, 2007, Session 6-2, 2007
- ‘Reducing Violence: Applying Human Needs Theory to the Conflict in Chechnya’, *Review of International Law and Politics*, 11/2007. (89-108), 2007

- Lambourne, Wendy, 'Post- Conflict Peacebuilding: Meeting Human Needs for Justice and Reconciliation', *Peace, Conflict and Development*, Issue 4, April 2004. ISSN: 1742-0601, 2004
- Huitt, W., 'Maslow's Hierarchy of Needs'. Educational Psychology Interactive. Voldosta,GA:VoldostaStateUniversity,2012
<http://www.edpsycinteractive.org/topics/conation/maslow.html> E.T. 03/10/2012
- Marcus, Aliza, Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi, (çev. Ayten Alkan), İstanbul : İletişim Yayınları, 2010
- Marker, Sandra, ' Unmet Human Needs: Beyond Intractability', GuyBurgess, Heidi Burgess(Der.), *Conflict Information Consartium*,University of Colorado, Boulder:2003. www.beyondintractability.org/bi-essay/human_needs E.T. 15/08/2012
- Maslow, Abraham, Preface to Motivation Theory, *Psychomatic Medicine*, January 1 1943, vol.5 no.1 (85-92), 1943
- , A Theory of Human Motivation, *PsychologicalReview*, 50,(370-396), 1943
- Max-Neef, Manfred, ' Development of Human Needs', Paul Ekins & Manfred Max-Neef *Real-Life Economics: Understanding Wealth Creation*, London: Routledge, (197-213), 1992
- Nudler, Oscar, 'Human Needs: A sophisticated Holistic Approach', Katrin Lederer, Johan Galtung, David Antal (Der.) *Human Needs : A Contribution to the Current Debate*, Boston: Oelgeschlager, Gunn& Hain; Königstein: Verlag Anton Hain Meisenheim GmbH., 1980
- , ' On Conflicts and Metaphors: Toward an Extended Rationality', John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory*, London: Macmilian Press, 1990. (177-201), 1990
- Özçelik, Sezai, 'Theories, Practises, and Research in Conflict Resolution and Low-intensity Conflicts: The Kurdish Conflict in Turkey, *The Journal of Conflict Studies*, Winter 2006. (133-153)
- Pfeifer, Andrew A., 'Abraham Maslow's Hierarchy of Needs: A Christian Perspective', Andrew University, USA (bu makale The 22' Integration Faithand Learning Seminar, Seminar Schloss Bogenhafen, Avustralya, Ağustos 1988 için hazırlanmıştır.)

- Potapchuk, William R., ‘Processes of Governance: Can Governments Truly Respond to Human Needs?’ *John W. Burton(der.) Conflict: Human Needs Theory, London: MacmillianPress.(265-282), 1990*
- Reader, Soran, ‘Does a Basic Needs Approach Need Capabilities?’, *The Journal of Political Philosophy: Vol. 14, Number 3. (337-350), 2006*
- Ringmae, Aero, ‘A Theory of Human Motivation’ by Abraham Maslow, 2006
- Rubenstein, Richard E., ‘Basic Human Needs: Next Steps in Theory Development’. *The International Journal of Peace Studies, Spring 2001 ISSN 1085-7494Vol 6, Number 1 [www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol6_1/Rubenstein E.T.](http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol6_1/Rubenstein_E.T.) 02/06/2012*
- , ‘Basic Human Needs Theory: Beyond Natural Law’, John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillian Press, 1990.(336-355), 1990*
- Rist, ‘Basic Questions About Basic Human Needs’, Katrin Lederer, Johan Galtung, David Antal (Der.) *Human Needs : A Contribution to the Current Debate* , Boston: Oelgeschlager, Gunn& Hain; Königstein: Verlag Anton Hain Meisenheim GmbH., 1980. (239-253)
- Sancar, Mithat, ‘Eğitim, Çatışma ve Geçmişle Yüzleşme: Genel Bir Değerlendirme’, *Eğitim Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye’den ve Dünyadan Örnekler, İstanbul: Tarih Vakfı. (125-134), 2010*
- Sandıklı, Atilla ve Kaya, Erdem, *Çatışma Çözümü ve Türkiye’de Kürt Meselesi, BİLGESAM Raporu, Rapor No.45, İstanbul, 2012*
- Sandole, Dennis J. D., ‘The Biological Basis of Needs in World Society: The Ultimate Micro-Macro Nexus’, John W. Burton(der.) *Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillian Press. (60-81), 1990*
- Sites, Paul, *Control: The Basis Of Social Order, 1973 Bölüm 2*
- , ‘Needs as Analogues of Emotions’, John W. Burton (der.) *Conflict: Human Needs Theory, London: Macmillian Press. (7-34), 1990*
- Springborg, Patricia, *The Problems of Human Needs and the Critique of Civilisation, London: George and Unwin LTD, 1981*

Staub, Ervin, ‘ The Roots of Evil: Social Conditions, Culture, Personality, and Basic Human Needs’, *Personality and Social Psychology Review*, 1990

Uçarlar, Nesrin, ‘Kürtçe’nin Direnişi ve Siyasalın Geri Dönüşü’ (der) Büşra Eranlı ve ark. *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı ve Katılım*. İletişim Yayınları. İstanbul. (251-297), 2012

Van Bruinessen, Martin, ‘ Kurds, Turks, and the Alevi Revival in Turkey’, *Middle East Reports*, Yaz 1996

Wallensteen, Peter, *Understanding Conflict Resolution: War, Peace, and the Global System*, London: Sage Publications, 2002

Wiggins, David ve Dermen, Sira, ‘Needs, Need, Needing’, *Journal of Medical Ethics*, Vol. 13, No. 2, (62-68), 1987

Yavuz, M. Hakan ve Özcan, Nihat Ali, ‘ The Kurdish Question and Turkey’s Justice and Development Party’, *Middle East Policy*, Vol.XIII, No.1, Spring 2006

Yayman, Hüseyin, *Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası*, İstanbul: Doğan Kitap, 2011

Yeğen, Mesut, *Son Kürt İsyanı*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011

TC Resmi Gazete
Radikal Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Hürriyet Gazetesi